

ROZHOVOR se Stanislavem Beranem **4**
OZNÁMENÍ Tvar vyhlašuje literární soutěž **2**
César Vallejo

Skrze své vlastní zuby deru se dýmaje,
 hekaje, vydávaje,
 vysvlékaje se z kalhot.
 Zahalí moje břicho, zahalí dvanácterník,
 bída mě protahuje skrze mé vlastní zuby,
 párátkem si mě chytla za rukáv u košile.

Nenašel by se dneska pro mne nějaký kámen,
 abych si měl nač sednout?
 Třeba jen ten, co o něj klopýtá žena matka,
 rodička od jehňátka, bytostná příčina,
 nebyl by dneska pro mne?
 Anebo možná tamten,
 který mi okřesaný proletěl duší!
 Nebo snad tamten
 z vápna a žluči (oceán pokory),
 či ten, co se s ním nehází ani po člověku,
 už ani ten se pro mne dnes nehodí?

(Z básně *Hladový v kole*,
 přel. Lumír Čivrný)

DVAKRÁT Ladislav Selepko: Rolnička **3**
POEZIE Karel Škrabal **6** Robert Janda **7**
PRÓZA Kjell Westö: Chiméra **38** **9**
ESEJ Karel J. Beneš: Jak se ztrácí suverenita **12**
POLEMIKA Ke Dvanácti a Sedmi **14**
Z PAMÁTNÍKU NÁRODNÍHO PÍSEMNICTVÍ **15**
HISTORIE REVOLUCÍ Průmyslová revoluce **16**
NAD KNIHOU Bauman–Lyon: Tekutý dohled **17**
LITERÁRNÍ ŽIVOT Edice Ulita – Plzeň **19**
Z RECENZÍ J. Gabriel **21** D. a K. Demel **23**

Milí čtenáři Tvaru,
vedle mého editorialsu naleznete oznámení o literární soutěži o nejlepší povídku roku 2014 na téma „Chudoba“. Proč jsme zvolili tohle prastaré, masivně znějící téma? Předně proto, že je nanejvýš živé. Podle oficiálních statistik má naše země v porovnání se zbytkem Evropské unie nejméně „chudých“; podle týchž statistik se ovšem této hranici blíží bohužel stále větší počet obyvatel. K naléhavosti tématu je pak třeba přičíst i narůstající prekarizaci – nekvalitní a nestabilní pracovní úvazky bez zajištění sociálních práv, problémy sociálně vyloučených lokalit, jejichž plodem je i růst rasismu, politického extrémismu a poptávka po autoritativních řešeních. Chudoba tak rozhodně není záležitostí minulosti. Ale hlavně je tu otázka literární. V minulosti představovala sociální témata významnou součást literární tradice – dnes jako by se po dílech, jež je reflektují, slehla zem. Takřka nekonečné debaty o angažovanosti sice ukázaly, že společenská témata jsou „ve vzduchu“, leč konkrétních děl se jaksi nedostává. Tak trochu jsme se v Tvaru rozhodli riskovat: najdou se autoři, pro které bude přitažlivé zpracovat téma chudoby? Je možné psát dnes o chudobě, aniž bychom rovnou upadali do sentimentálních či ideologických pastí? Jak o ní dnes psát? Nuže, milí autoři, pište...

Druhou část tohoto editorialsu bych rád věnoval tragickému osudu iránského básníka Hashema Shaabaniho (1982–2014), který byl před měsícem ve své zemi popraven za své občanské postoje. Shaabani patřil k arabské menšině žijící v Íránu a aktivně se zabýval kulturou a občanskými právy svého etnika. Spolu s dalšími aktivisty byl zatčen a obviněn z tzv. války proti Bohu (*Moharebeh*), respektive z vazeb na teroristy. V lednu byl oběšen spolu se svým kolegou Hadimem Rashedim. Oba muži se bránili, že byli pouze členy kulturního institutu *Al-Hiwar* (Dialog), která se věnuje podpoře arabské literatury a umění v Íránu. Drewery Dyke, specialista na lidská práva v Íránu z Amnesty International, řekl londýnskému Guardianu, že „*popravu Hashema Shabbaniho nelze oddělit od jeho role učitele na univerzitě Ahwazi a básníka, postavy, která se pokusila rozvíjet nezávisle smýšlející menšinovou kulturu v těžkých podmínkách.*“ Podle mezinárodních lidskoprávních organizací byl proces s oběma muži „*travestíí práva a spravedlnosti*“. Shabbani byl donucen k veřejnému doznání, že byl terorista. Popravu podepsal i prezident Rouhani, který je v rámci teokratického režimu považován za liberála. Pronásledování a popravy politických a kulturních opoentů režimu tak v Íránu nekončí.
Čest památce obou popravených!

Adam Borzič

Literární obtýdeník Tvar

vyhlašuje veřejnou literární soutěž
o nejlepší povídku roku 2014

na téma **Chudoba**

Chudoba, často ideologicky okupovaná zleva nebo zprava, je vnímána jako společenský fenomén. Mluví se o ní v médiích, je tematizována v ekonomických, sociologických, ale i náboženských textech. Nevytratila se však ze současné beletrie? Není dnes sociální tematika uměleckou výzvou par excellence?

Zájemce o soutěž prosíme, aby posílali své texty v rozsahu minimálně 7 (a maximálně 14) normostran do **30. června 2014** na adresu redakce nebo mailem s uvedením kontaktních údajů (jméno a příjmení, rok narození, poštovní a mailová adresa).

Soutěžit se bude v jediné kategorii, bez věkového omezení, a debutanti se tak mohou utkat s autory již zkušenými. Tři nejlepší povídky budou publikovány na stránkách Tvaru a jejich autoři získají celoroční předplatné časopisu. Vítěz nadto obdrží peněžní odměnu ve výši 7.000 Kč coby autorský honorář.

redakce@itvar.cz

Tvar, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

969 SLOV O PRÓZE IVANA MYŠKOVÁ: NÍCENÍ, FRA, PRAHA 2012

Literární recenze nikdy nebude objektivní, už proto, že je explikací individuálního prožitku. Adresát této rubriky ovšem od recenzenta oprávněně očekává, že titulem označenou prózu adekvátně popíše, charakterizuje, analyzuje a ohodnotí, čili že se bude pohybovat „uvnitř“ přečteného a nebude příliš přeskakovat k jiným dílům a autorům. Dovolte mi však, abych v tomto konkrétním případě udělal výjimku, protože kniha Ivany Myškové patří k těm, jejichž čtení ve mně spouští řetězec asociací mířící hodně daleko „mimo knihu“. Budu tedy tentokrát psát „o něčem jiném“, i když to patrně zas tak jiné nebude.

Slyšel jsem o Myškové próze dlouho před tím, než jsem ji vzal do ruky. Lidé, jejichž názoru si vážím, mi ji doporučovali jako naprosto jedinečnou, zatímco jiní, jejichž názoru si vážím neméně, mne přesvědčovali, že je to prázdná bublina, jež za mnoho nestojí. Pochopitelně jsem byl tedy zvědavý – když jsem však do této knihy nahlédl, rychle jsem ji odložil na svůj stůl a nechal ji tam záměrně hodně dlouho ležet. Příčinu to mělo jedinou: jméno Alexandry Berkové, již autorka svůj text věnovala a jejíž pochvalný citát také zdobí obálku: „*Text, který může zklamat polykače příběhů, ale jehož je radost číst: nejvyšší jazyková vytríbenost, kultivovanost výrazu, brilantní surfování na špičce verbální vlny.*“

Nutně mi to asociovalo Sašu Berkovou osmdesátých let a mé nadšení z jejich povídek, které posléze soustředila do *Knížky s červeným obalem*. Připomněl jsem si onu citlivou, spontánní a razantní vlnu, spoutanou v příliš velkém těle a schopnou kamarády v případě nesouhlasu počastovávat bouchanci hodnými řeznického učně. Ženskou něžnou i sverepou, v každé větě však

vždy ironickou, jež se odmítala podrobovat diktátu rozumu, protože věřila v pravdivost emocí a za základní míru světa považovala „já to tak cejtím“. Literatura pak pro ni byla sebepoznáním, sebevyjádřením, ale také maskou, za níž skrývala svou nejistotu a bolest.

A asociovalo mi to rovněž Palachův týden v lednu 1989, kdy podlaha Sašina vinohradského bytu byla pokryta útržky strojopisu – odstavců a vět, z nichž slepovala asociativní mozaiku svého emocionálního odsudku stávajícího politického režimu: fascinující text vydaný posléze pod jménem *Magorie*. Musel jsem si ale vzpomenout i na březen následujícího roku, kdy jsem nedávno vydanou *Magorii* uváděl v poloprázdném sále domu U Melounu a sledoval, jak se imaginace, která ještě před pár měsíci měla sílu ekrazitu, začínala jevit jako neaktuální a nezajímavá.

A konečně jsem si musel vzpomenout na časy, kdy se Saša Berková stala pedagogkou Literární akademie a nejmenovala mne do poroty studentských soutěží, které organizovala. Tehdy jsem se s ní často dostával do sporu, neboť chtě nechtě jsem si nemohl nepovšimnout, že všichni ti, kteří vyšli z její spisovatelské dílny, píší jako Berková, aniž by to však mělo působivost jejich textů. Snažil jsem se ji tehdy mnohokrát ukecat, že by neměla vychovávat své epigony, ale pěstovat v každém z žáků smysl pro vlastní osobitost. Ona si ale stála na svém: „*Když se to někomu nelíbí, ať jde jinam! Ale uvidíš, fatální Tatare, že jednou se najde někdo, ženská, kterou tou svou výukou nakopnu a ona mě přemustruje!*“

Od této vzpomínky pak přirozeně už není daleko k Myškové a *Nícení*, už proto, že tuto prózu nedokážu číst, aniž bych za

ní neviděl pravidla, která Berková svým žákům vědomě i bezděčně vštěpovala. Myšková je nepochybně velmi dobrou začkou, která od své učitelky přezvala mnohé: víru, že velké děje a události nejsou podstatné, neboť důležité je jen osobní nasazení, schopnost bezprostředně vyslovovat prožívané emoce, třeba i nad naprostou banalitou. Převzala také přesvědčení, že pravdu bytí nelze vyjádřit jeho popisem a racionálním rozбором, neboť opravdové (za)nícení vychází z duše. Myšková se tak s Berkovou shoduje i ve volbě literárního tvaru: pocitového záznamu vlastního života promítnutého do hledání jazykově přesně formulovaných vět a obrazných asociací, které zjevně reflektují realitu každodennosti, současně se ale nad ní vznášejí v bezpečné vzdálenosti. Taková forma totiž dává možnost sdělovat o sobě takřka vše, ale nečiní tak analyticky, přímo a sebedrásavě. Umožňuje zvnějšňovat vlastní prožitky a sny, aniž by to mělo sebedestruktivní účinky, neboť škraboška slov, metafor, literatury má i hojivé účinky.

Myšková své vidění světa projektuje do úvah, monologů a dopisů dívky nazvané Hermína, tedy do postavy, jež jí je – přinejmenším na počátku knihy – zosobněním spontánního vzdoru ke všemu konformnímu a všem přizpůsobivcům, včetně vlastní rodiny. Blízkost žačky a učitelky se přitom projevuje také v komplikovaném, problematičtém vztahu hrdinky k matce jako člověku, který svým potomkům bezostyšně vnucuje svou představu hodnot. Ostatně jediným, s kým Hermína nemá problém, jsou pasivní (a patrně fiktivní) adresáti jejích dopisů, prezentující ideálního muže a vnímavou přítelkyni.

Na rozdíl od většiny učitelčiných textů

však *Nícení* není výronem okamžiku, ale kronikou pěti let psaní; zákonitě tak zachycuje proměnu autorského subjektu, který se postupně s nepřátelským světem smiřuje, stává se tolerantnějším a také konformnějším. V symbolickém závěru je tak ochoten přijmout i názor, že příliš přerůstající rostlinu je třeba uříznout. K chvále autorky přitom patří, že se snaží z této proměny učinit významovou osu výpovědi, v níž tak nejde jen o dozrávání a zmoudření, ale také o ztrátu něčeho důležitého.

Myšková nepochybně umí psát, má dnes vzácný dar zacházet s jazykem jako s něčím nesamozřejmým. Problém její výpovědi je ale v tom, že je schopna oslovit jen velmi úzkou skupinu adresátů – takových, kteří jsou naladěni tak, aby byli schopni „verbální vlnu“, na níž se její vyprávění nese, vnímat nikoli jako šum mnoha slov, nýbrž jako výraz něčeho podstatnějšího a hlubšího, co je za slovy skryto a co je tedy zbavuje jejich povídavé zbytečnosti. Soudě podle řady pochvalných recenzí předpokládám, že takoví adresáti existují. Já však mezi ně nepatřím, k hlubším vrstvám autorčiny výpovědi jsem beznadějně hluchý.

Což mne pak zpětně nutí zvažovat: proč u Berkové něco hlubokého vnímám a u Myškové ne? Mohu za to jen já sám? – Myslím, že ne. Onen základní rozdíl mezi nimi je totiž ve dvou věcech, které mi u Myškové chybí: schopnost vášnivě vnímat společenský rozměr naší existence a především ironie a sebeironie

Pavel Janoušek

Foto na titulní straně Mikuláš

MODLITBA K ÚLU VRAŽENÉMU DO ŽIVÉHO MASA CIKÁD

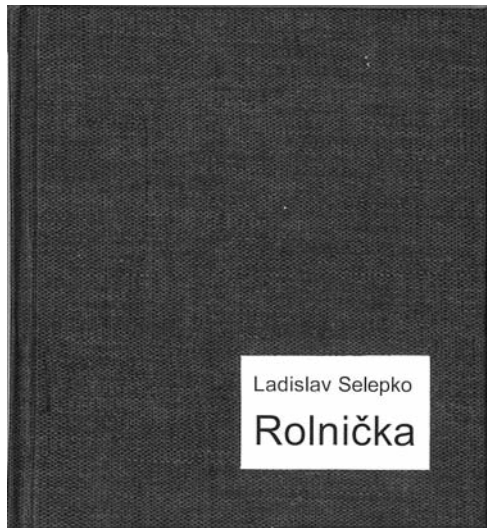
Ladislav Selepko (nar. 1973) vydal svoji sbírku básní sám – sám ji nachystal, sám si ji ušil, sám ji distribuuje. Tento čin lze čist vzhledem k samotné knize z různých perspektiv. Jednak může být gestem vzdoru vůči nakladatelským politikám, systému posudků a grantů, jednak může vyjadřovat touhu prosadit se tváří v tvář trhu, na němž poezie jako komodita příliš nezárí, anebo tohle osobní nasazení může dokonale souznít s látkou básní, které vyvěly ze sopky citu. Coby prodloužení oné intimity, která verše zakládá, jako by právě tahle knížka musela být i zhmotněna rukou, která ji psala. Ať tak nebo tak, něčím je mi tohle možná donkichotské gesto jako celek dráždivě sympatické.

Selepkovy prvotina, shrnující verše z let 2001–2006, je skrz naskrz knihou milostné poezie a už to ji činí výjimečnou, protože dobrých milostných básní je v tomto věku jak šafránu. Rozdělená do tří oddílů vypráví příběh vášně s eruptivností a čirostí, jaká u nás má sotva obdoby. První oddíl se jmenuje „Výlet bez královny“ a příznám se, že mě její název trochu iritoval podobně jako ostatně i název celé sbírky, než jsem pochopil, že právě ta zvláštní nevinnost na hranici kýče, na niž se dostane i ve vlastních básních, u Selepka manifestuje krajní něhu, která je ovšem součástí rafinovaně svrchovaného básnického gesta. Selepko zkrátka nepředstírá, že by nemiloval – a za to mu patří dík, a současně miluje jako ten, komu je jazyk rodným živlem. Řeč *Rolničky* je totiž tekutá a horká, živelná, živá a přesná jako krev. Básník se modlí k úlu: „[...] vraženého do živého masa

cikád / Je to kus masa od řezníka / ražniči ve vlastní šťávě / s vyhlídkou na nové bydliště.“ Jak divný obraz: úl se svým hučením vražený do masa cikád, které jsou spíš soustavou zvuků nežli jsoucný. Zvuk vržený do zvuku a oba vibrují plodnou, plodivou nervozitou života, který je elektrizován sám sebou v místě vzrušeného setkání – v novém domově.

Téměř celá *Rolnička* vře, hučí, bublá, pochází „z krajiny explodujícího sněhu / pod nímž hoří pružná láva“. Pořád je to všechno na krev, na maso, na nůž a stále to všechno vybuchuje: „*Otevíráš se / nůž opřený přes okraj talíře / drobné miny vybuchují v květinové keře.*“ A současně ta násilnost a intenzita jsou velmi něžné. Selepko s využitím surrealistických postupů (v básni „Žena surrealisty“ se k téhle tradici explicitně hlásí) především v prvním oddíle gestikuluje svoji touhu a vášně. Proč surrealisticky? Protože v horkém ovzduší zamilovanosti je možné se pohybovat jedinečně za zrcadlem, zespod, zevnitř, z duše. Protože surrealismus je ze všeho nejvíc fenomenologií lásky.

Současně cit k *Rolničce* proudí, protože nemůže jinak, do světa. Cit vyvádí ven – cesta ze sebe mění svět v dějiště vztahu, který nabývá kosmických rozměrů. Prostorovost a kosmizace patří k lásce od paměti, už od „Ameriky“ Johna Donna a dříve, a přece je to tak svěží, když se pohybujeme od Lamanšského kanálu ke Káhiře a až na Měsíc a víme, že „*mohlo by to být i v Japonsku*“. Extaticnost potřebuje víc držav: „*Přesto bych vzal telefon / a jel s tebou do polárních krajů / nebo tropických demonstrací / na tři dny / které by byly jen naše.*“ I s dalším zdánlivým klišé se v téhle sbírce potkáváme – cit je zbožňování, odívá se do

náboženské imaginace. Ani trubadúrské uctívání si tak Selepko neodpustí. Básník je přiveden „*před palác sluneční bohyně*“, prochází „*pokoji, jejichž sokl je čerstvě natřen / obětovanými bohyni měsíční krve*“, vynořují se mu „*myšlenky na svatou Trojici*“ a „*modlí se k bohorodičce*“, ve chvíli, „*kdy propadá dřevěnou podlahou a od pasu dolů už si nepatří*“. Ani tady se Selepko nebojí přirozenosti, a i zde jí umně umělecky využívá.

Z extatického opojení přechází Selepko k postupné tragice bortícího se vztahu. I ta je ale evokována plasticky, živelně až trhavě: „*jenže já nedokážu zatnout poslední dráp / čekám na tvůj bublavý řev / lepidlo ran / rozpuštěné vlasy zařízle do chaty / čekám na tvou kyselinu sírovou / která si najde cestu do mých nohou / pokaždé stejná smrtící injekce.*“ *Rolničku* se vyplatí číst na jeden záta, její třaskavá žhavost a obrazný gejzír nevyčerpají, protože tempo se rafinovaně stupňuje a dynamicky pulsuje. Zvlášť druhý oddíl, podle kterého se jmenuje celá sbírka,

čtenáře postupně rozevívá, zcitlivuje a zraňuje. Hýřící obraznost začíná místy mrazit, prochází stále temnějšími metamorfózami, stává se z ní „Krvavá roláda“, je třeba „*vražit si volnou rukou pár do NOSU / ať krev ozdobí to, na co slunce nestačilo*“, protože se chce „*UMŘÍT v jejím náruči v záplavách / SVĚTLA*“. Košatost u Selepka v žádném ohledu neznamená nepřesnost či nedbalost. A zase přesnost, pointovanost metaphor a obrazů u něj není artificální machou, nýbrž jen okem a uchem básnické vnímavosti, která se raduje a trpí – prostě miluje. Nevím, zda ho má Selepko rád, ale hodně jsem při četbě *Rolničky* myslel na Johna Keatse, u něhož přesná bujná imaginace tryskala z extrémní citlivosti.

Poslední oddíl představuje čtrnáct zpěvů skladby „Přístaviště“. Od předchozích dvou částí sbírky se nápadně liší. Ne že by ustala imaginativní intenzita, ale celek vyznívá abstraktněji, jako by tu cit a vášně byly zkoumány z jistého časového odstupu. Formálně víc připomíná Selepkovy pozdější básně publikované v časopisech a antologiích, jednotlivé zpěvy jsou stroficky sevřeny a obrazy jsou konstruovány racionálněji. Ovšem i rezignace má u Selepka extatický nádech, i ona vybíhá do světa a chutná po nebesích: „*Vzadu hoří Himaláje, vpředu kvete jabloňová zahrada / most smrti i znovuzrození přes muzeální řeku / jedním směrem do nebeského souostroví / [...] / už se necítím být spřízněný ani potřebný / vezu se na chvostu komety do neko-nečna.*“

Už dlouho jsem nečetl sbírku básní, která by si mě tak přirozeně osedlala a očarovala mě. Že by se Orfeus naučil česky?

Adam Borzič

„ROMÁN“ JEDNOHO VZTAHU

Dostal jsem od tety Zdeny k Ježíšku sbírku Ladislava Selepka. Říkáte, koho to asi tak zajímá. Třeba samotného Selepka, protože mi knihu přes Fejsbůk sám prodával. Obraťte přišla, od té doby o té knize píšou – jako o knížce, protože je malá, malinká. Jistě proto není v distribuci. Je tak malá, že by ji lidi z regálů snadno ukradli; možná ze sportu nebo z hecu nebo jen tak. A knihkupci to vědí a nevezmou ji. Protože celá knížka je vyrobena Selepkovou svépomocí, zaujalo mě, že má sice jako obyčejně popsaný hřbet a lící desky, ale titul s autorovým jménem jsou natištěny na takové bílé hokejkové pásce. Hokejkové proto, že tento druh pásky jsem ještě neviděl a zároveň jsem nikdy nebyl na hokeji. Proto je docela možné, že pásku využívají hokejisti na omotávání těch svých klacků. A teď už vím, že příště mi od Selepka nepříjde knížka, ale lístek na hokej, ale ten bude dražší, a proto ho nechci. A teď už k samotné *Rolničce*.

Tematika Selepkovy prvotiny je až překvapivě jednotná: je milostná, a to opravdu milostná na rozdíl od nemilostných *Milostných básní* Petra Borkovce. Podoby tohoto citu zdají se rozpadat do oddílů podle svých podob: v prvním je to milost erotická z fungujícího vztahu, druhý zachycuje tragédii zamilovaného ve chvíli, kdy vztahu hrozí jednostranný rozkol, třetí se pak v širším pojetí ohlíží po této rozložené lásce a vyznívá z něj nakonec i určitá katarze. Nejméně pohnuté působí první oddíl, jemuž vévodí erotika. Ovšem chci zde ironicky naleptáván a zlehčován, nikoli pouze ženskými ústy jako v tomto případě: „*Myslím na tvůj úd / jak často si ho myješ? / Na podzim?*“ Smyslnost je navíc odstíněna romantickými něžnostmi. Mají až téměř mladickou prostotu: „*Dlužím ti polovinu oblohy*“, „*Na mezi rostou pampelišky / půjdeme vzduchem /*

ukousni si jablko z mého rtu.“ Oddíl „Výlet bez královny“ také nejdůsledněji využívá surrealistickou metodu; v tom Selepko působí jako dokonalý dědic první generace z třicátých let. Sice by někdo mohl namítnout, že nemá valnou cenu příliš se ohlížet, i on by ale musel uznat vysokou působivost výsledku. Při četbě různých antologií jsem si povšiml, že Selepkovy texty dokážou mezi ostatními příspěvky, nevýmaje ani ty surrealistické, doslova zasvítit. Čím to? V prvním oddíle se při podrobnějším zkoumání ukazuje, že Selepko umí výborně pracovat s kontrastem. Nejlépe si to ukážeme na druhé části básně „Proč tě tolik miluji“: při vši surreálné rozbíhavosti tu autor udržuje jednotu místa – přístavu (symbolicky se vztahujícího k názvu): „*mlha se zvedá nad řekou / ruku mi přejíždí přístav / vzdálené houkání*“, je tu i pramice, později i hnijící náklad rajčat a paprik... souznačné jevy. A najednou – „*tam čeká pastvina.*“ V mlžném přístavu, rušeném houkáním, si rázem můžeme vychutnávat evokaci té neklidnější bukolické představy. Lze tedy pro takovéto verše přiznat Selepovi kombinatorní schopnosti a ty zase spíš mít za podvědomé; básně totiž oplývají takovou spontaneitou, že o ní je možné hovořit jako o druhém silném pilíři Selepkovy sugestivnosti. Její vrchol přichází v oddílu následujícím, v němž nás autor z proudu klidné, jemně vibrující erotiky přenesou do drásavé naléhavosti vnitřního křiku (hnedle expresionistického) nad milostnými problémy s *Rolničkou*, důvěrným to jménem pro jeho femme fatale. Pokud je v prvním oddílu porůznu znát implicitní potřeba vřelé lidské blízkosti, zde se projevuje jako závislost. Touha být milován, ne opouštěn se melodramaticky a možná zase trochu ironicky odehrává v kulísách hrobu, cimbuří, Hamleta či havranů klovajících tělo atd. Čtenář sleduje, jak se láska bortí „*jako když hoří*

iglu“. Ze všech úhlů je to konečkonců stejná tragédie, a tak se oxymoron obrací: „*mráz na pekáči*“. Texty opravdu silně evokují hraniční situaci, škoda že autor nevyпустиł některá klišé, která čtenáři našeptávají cosi nepravdivého: „*...abychom na chvíli / byli jeden dech / protože jedna duše už jsme,*“ později: „*...věčná noc / v sobě nenašla zrnko hvězdného prachu.*“ Poslední báseň z oddílu, který dal knize název, je pak pozoruhodným svědectvím o zdeptané mentalitě, jež dokáže reagovat už pouze na majuskule silných signálních slov. Ve světle tohoto druhého oddílu vysvítá, že sbírku je možno číst po epické linii, jako svého druhu milostný román, který v duchovních obrazech reflektuje peripetie vztahu a plasticky zobrazuje jeho vývoj a konec. Přitom tato epika začíná vyrůstat až ze vzájemné komunikace jednotlivých básní a z posunu lyrické situace v nich.

Třetí oddíl je komponován jako cyklus o čtrnácti částech se symetricky rozvrženými strofami, což je rovněž jeden ze znaků emocionálního zklidnění a usebrání. Začátek oddílu navazuje na pocit zklamané rezignace, jímž končila předchozí část sbírky („*Věřím osamělým létům*“), a později jím probleskne dialog s jakousi ženou, který má překvapivě pozitivní ladění. Není zřejmé, jestli se tu neotevívá něco nového, co pak není dokončeno. Proto poslední oddíl vyznívá trochu ambivalentně. Je také

třeba říct, že poetika, kterou se básník vyjadřoval v úvodních dvou oddílech, doznala v knize plynulého posunu. Zklidněný třetí oddíl utkvívá v reflexivní lyrice, která se vstupního proklamovaného surrealismu překvapivě zříká.

Přestože jsem se v této kritice nevěnoval zevrubněji Selepkovým motivům (ba ani některým významným), neodpustím si poukázat na svéráznost autora, který si do sbírky zakomponoval i názvy dvou *Čtyřlístků*, které v dětském věku snad četl. Zatímco *Čtyřlístek* č. 9 *Ke třem planetám* by se dal snadno přehlédnout i zrelativizovat, slovní spojení *Poklad starého opata* ze *Čtyřlístku* č. 22 (obojí užito doslovně) zdá se nasvědčovat tomu, že šlo skutečně o záměr.

Na závěr bych měl dvě redakční výhrady. Na několika místech je zřejmé, že verše byly širší než tiskové zrcadlo a byly nesprávně zlomeny, přičemž zůstaly neopraveny. Frapantní to je zvláště u veršů (správně verše): „*svět se dívá na zabíjení v Indočíně, Kazachstánu, na / Maltě.*“ Tento jev se ve sbírce nevyskytuje ojediněle a vyvolává pochybnosti o tom, kde verš vlastně končí. Rovněž bych doporučil důslednou záměnu spojovníků tam, kde mají funkci pomlček, ale jinak na mě tato knížka bez ISBN působí dobře, co se týče poezie, tuze dobře. Je silné, že takové básně nenašly nakladatele...

Milan Šedivý

LITERÁRNÍ ZÍTRKY |

21. února 13.00 – 22. února 12.50 | Evropské dialogy Václava Havla

Konferenci pořádá Knihovna Václava Havla ve spolupráci s Nadací Forum 2000, Centrem současného umění DOX a Zastoupením Evropské komise v České republice. Podtitul letošní konference *Občan, moc a demokracie v evropské krizi* odkazuje na Havlův esej *Moc bezmocných*. V rámci jednotlivých panelů vystoupí Petr Pithart, Paul Flather, Jan Macháček, Claus Offe, Jiří Příbáš či Jacques Rupnik.

Centrum současného umění DOX, Poupětova 1, Praha 7.

Při prvním, jakémsi zahřívacím kole našeho rozhovoru jste mi prozradil, že v psaní jste naprostý samouk. Jak jste dokázal sám, bez hlasu zvnějšku, poznat, že to, co jste napsal, není dobré? A bylo snadné si to připustit?

Na začátku se člověk nesmí trápit tím, že jeho texty nejsou dobré. Když jsem je po sobě četl, samotnému se mi nelíbily, zkoušel jsem je tedy napsat znova a jinak, dokud jsem s nimi nebyl spokojený: s tématem, zpracováním, postavami, dialogy i koncem. Když to konečně nastalo, zkusil jsem psát stejným způsobem další věci. Ale ono se pořád něco cizeluje a špatné věci se odbourávají. Ani teď ale nemám pocit, že by šlo o ukončený proces – když po sobě čtu své starší texty, stále cítím rezervy.

Povídky z vaší prozaické prvotiny *Až umřeš, nikdo už ti nebude chtít sahat na prsa* tedy nikdo kromě vás nečetl, až odpovědný redaktor?

Ne, nikdo, až Martin Stöhr. Já měl to štěstí, že jsem v pravý čas narazil na chlapy z Hostu, kteří si ode mě chtěli něco přečíst – až od nich jsem se dozvěděl, že jsou vydatelé. Nejsem ten typ člověka, který by obesílal literární časopisy, a protože jsem většinu života prožil v Jindřichově Hradci, kde nebyl žádný mentor, který by mi na začátku pomáhal, musel jsem se všechno naučit sám.

Metodou pokus–omyl? Propsat se ke kýženému stavu přes stohy papírů?

Tak nějak, ačkoliv ke kýženému stavu se propisuju stále a opravdu si nejsem jistý, jestli se mi to někdy podaří. Ale abych nepůsobil falešně skromně – jsou činnosti, které se mi daří výrazně hůř než psaní.

Kdy vlastně přišel ten prvotní impuls, který vás přivedl k psaní?

Asi na gymplu, ale tak to má myslím každý člověk s trošku zvýšenou senzitivitou a schopností imaginace. V tomto exponovaném věku puberty máte kolem sebe dost lidí podobného zrna, začnete se shlukovat, vzájemně se podporovat. Když pak ale stárnete, většina z nich zjistí, že tahle činnost nemá valný společenský dopad a vykašle se na to, začnou chodit do práce, mají děti... Zůstávají ti, kterým to buď jde natolik dobře, že je to třeba i živí, anebo – a to je můj případ – se to stalo nedílnou součástí jejich života, způsobem, jak se zbavit duševního přetlaku, který se v nich hromadí z důvodů většinou iracionálních.

Vy jste ale zpočátku, tak jako mnozí, vsadil na poezii, povídky jste vůbec nepsal. David Jan Žák, také původně básník a dnes prozaik, v loňském rozhovoru pro *Tvar* (č. 11/2013) zmínil Milana Kunderu, spojujícího poezii s lyrickým, nedospělým věkem. Jak na své básnické pokusy hledíte vy, s více než desetiletým odstupem?

Já to takto nespojuju a rozhodně to není tak, že bych se za své básně styděl nebo se k nim nechtěl znát. Verše jsem psal prvních pět šest let, bylo jich dost, aby mohla vyjít celá knížka. Ale má poezie se postupem času stala nepoezií, ona byla od počátku hodně epická, až začala opouštět jakoukoliv básnickou formu, která se vyčerpala a nedávala mi prostor k dalšímu rozvoji. Prozaizace textů byla na úkor jejich srozumitelnosti, čitelnosti, což mi potvrdil můj tehdejší učitel na fakultě Radek Fridrich, který se k nim dostal jako člen komise jedné literární soutěže. Řekl mi, že je ke škodě věci psát takový text jako poezii, dá se to prý napsat lépe a pro čtenáře při-

jatelněji a rozvést tam věci, které poezie nemožňuje. Když jsem se potom rozhodl psát povídky, byl jsem opět na začátku a musel jsem se všechno učit znova. Báseň vám například umožňuje neumět psát dialogy.

Tak přece jen nějaký ten mentor, který notabene stál u důležitého přerodu básníka v prozaika.

Myslím, že v tomhle případě bylo velkou výhodou, že je nám blízký podobný typ poetiky, přestože forma je samozřejmě jiná. Nicméně podstatnou změnou bylo i to, že se nejednalo o nějaké přátelské plácání po zádech nebo žvanění u piva. Kromě toho se mi otevřel prostor do Děčína, Teplic a podobně a můj společenský život nabral trochu na obrátkách, což je v určitých chvílích potřebné a užitečné.

Tvrdíte, že své prózy nedáváte před vydáním číst nikomu, s výjimkou redaktora. Čekal bych, že o to víc budete hledat zpětnou vazbu u recenzentů. Nakolik sledujete recenze? A co se z nich dozvídáte o svém psaní?

Recenze mě samozřejmě zajímají, nechci žít v nějaké skleněné věži, navíc jich nevychází tolik, abych jimi byl přehlacen. Nerad bych působil pejorativně, ale spíš než o svých knihách se z nich dozvídám o recenzentech samotných. Byl jsem vloni v květnu v českobudějovickém rozhlase, bavili jsme se o mé poslední knížce. Redaktor, můj dlouholetý kamarád, zmínil jména Bukowski a Carver. Pak čtu recenzi na *iLiteratuře* a tam se hned v úvodu objeví tato dvě jména. Anebo mě pobavilo, když mě jiný recenzent srovnával s Bodorem, a že prý Bodor nejsem. No nejsem, no. O to jde: nahodíme nějaké jméno, které pokud možno nikdo nezná, ale jde o nezpochybnitelnou autoritu, o níž se nediskutuje. Tím se zbavíme většiny lidí, kteří by mohli chtít polemizovat. To mi přijde zbytečné, iracionální. Nakonec nečtu recenzi na text samotný, ale seznam těch, kterým se podobám, nebo naopak nepodobám, a proč je to dobře, nebo špatně.

Zajímavá je zpětná vazba od „laických“ čtenářů, nezatižených nutností „formulovat názor“ v kontextu. Pokud má někdo z nich potřebu povědět mi, co si o knize myslí a proč, je to pro mě cenná zkušenost, už jenom proto, že většina těchhle lidí má velmi zkreslenou představu o tom, jak kniha vůbec vzniká.

Ale nejspíš i omezený kritický aparát – dozvíte se od nich něco více, než že se jim vaše texty líbily, či nelíbily?

Kromě téhle kategorie libosti, či nelibosti je na stole většinou otázka, kam na ty nápady chodím. A dost z nich – k mému překvapení – vnímá onu „typickou“ neukončenost. Někteří pozitivně, jiní negativně, nikdo ovšem ve vztahu ke Carverovi – toho nikdo nezná. Spíš si v takové situaci připadám jako dvouhlavé tele, patrně nikoho jiného, kdo by zplodil knihu, v životě nepotkali. A dost často se vyptávají, koho konkrétního v těch knihách popisuju. Když se dozví, že nikoho a že je to skutečně fikce, požádají o nějakou vlastní postavu do příští knihy, kterou jistě už píšu.

Spíše tedy fabulujete, než že byste při psaní čerpal z reálných lidských předobrazů a zápletky ze skutečných událostí?

Většina mých postav nemá předobraz v reálných osobách, jsou to spíš koláže mnoha jednotlivců s nějakou výraznou vlastností či charakterem. Občas se stane, že narazím na někoho skutečně zajíma-

foto Mikuláš

vého, koho si podle svých potřeb přetransformuju, v poslední knížce je to u dvou tří povídek, ale u nich už je zase vyfabulován příběh. Vlastními zážitky ani vzpomínkami se inspirovat moc nenechávám, raději si příběhy vymýšlím. Charakterizoval bych to jako výplod své chorobné představivosti.

Ono nestačí jen vyplodit, je potřeba ještě onen výplod přetavit do literární podoby. Což se vám daří: máte dobře odpozorovanou, ba zažitou tu venkovskou a maloměstskou realitu, kterou ve svých prózách popisujete nejčastěji.

Já část svého dětství a mládí prožil na venkově a i dnes, když žiju na malém městě, tam občas potřebuju utéct a odpocínout si. Ale pořád bych tam žít nedokázal, rozčilovalo by mě, jak si tam všichni vidí do talíře a všechno o sobě vědí. Město dává určitou míru anonymity, obojí má své a já jsem tak trochu schizofrenně jednou nohou tam, druhou zas tam. I když cesta mezi maloměstem a vesnicí je poměrně krátká, stačí překročit škarpu...

Aniž by to mělo znít pragocentristicky přezíravě: jak je to vůbec s literárním životem na malém městě? Existuje nějaký v Jindřichově Hradci?

Je založený na entuziasmu jednotlivců, my tu třeba máme regionální nakladatelství Epika. Anebo občas někdo vymyslí nějakou zajímavou věc: například se sešli lidé v baru a zkoušeli za jednu noc napsat knihu. Z místních zdrojů se toho ale moc poskládat nedá, většinou se pozve někdo odjinud, nejčastěji z Českých Budějovic, kam pak zase na oplátku zajedu já. Okresní města, jako je Hradec, trpí odlivem mozků. Člověk s mentálním, uměleckým či jakýmkoliv jiným potenciálem, který chce dál rozvíjet, musí na nějakou dobu z daného města odejít, a jen málo lidí se vrátí zpátky.

Vás to pryč netáhlo?

Kvůli psaní ne. Ve větším městě by se mi psalo asi hůř, při psaní totiž potřebuju klid. A kdybych měl být v literárním kolektivu pravidelně, neřkuli denně, tak by mě to štválo a začal bych se mu vyhýbat, takhle si nějakou akci jednou začas dokážu i užít. Mám velké štěstí, že nakladatelství, kde mi knížky vycházejí, je respektované a zavedené, a pomůže mi prosazovat se ve větším prostoru, než je Hradec.

Zpět k recenzentům: většina se jich po vašem prozaickém debutu shodla na tom, že se v české literatuře objevil výrazný a slibný talent. Podobně jednotlivci byli i v názoru na vaši druhotinu, novelu *Hliněné dny*. Tam však převládly rozpaky a nejspíš i zklamání;

objevily se první výtky a kritická slova. Proč jste nezůstal u žánru povídky, který vám, řekl bych, vyhovuje nejlépe?

Je pravda, že se při psaní krátkých povídek cítím nejlépe, je to pro mě ideální útvar, ale nechci u nich zůstat celý život jen proto, že to funguje. Člověk cítí potřebu nezůstat si v tom svém smrádku, kde je mu dobře, ale zkoušet nové věci, být za cenu toho, že si nabije hubu. Já v tomhle ohledu netrpím nějakou frustrací z toho, že se někomu nelíbila knížka, kterou jsem napsal, ani z toho, že nejsem neoriginálnější – nevadí mi představa, že už bylo všechno napsáno, naopak nechci se úporně, samoučelně hnát za originalitou; to jenom podotýkám k těm srovnáním s Carverem, kterého mi rádi předhazují, ale já si ho objevil až poté, co mi vyšla první knížka. Pokud jde o *Hliněné dny*, měl jsem poměrně jasnou představu o tom, jak má ta knížka vypadat, a tu představu se mi víceméně podařilo naplnit. Recenzenti však po mém debutu měli odlišné představy a očekávání a asi jsem jim udělal trochu čáru přes rozpočet.

Možná leckomu vadil i ten nelineární, mozaikově vyprávěný děj, s epilogem hned zkraje knihy. Proč jste se rozhodl vystavět svůj příběh právě takto?

Ano, někdo to může brát jako samoučelnou exhibici, která nedává smysl. Ale kdybych měl celý ten časový úsek od konce druhé světové války pojmout lineárně, chronologicky, vydá mi to na pět set stránek, po chvíli by to asi byla nuda – většinu z toho by mi tvořila přechodová, spojovací vyprávěcí linka, ale o tu mi nešlo. Chtěl jsem z těch šedesáti let vypíchnout podstatné okamžiky jednoho lidského osudu a ty konfrontovat s politicko-spoločenskou situací dané doby.

Mně docela vadila záložka, na níž jste děj celé knihy sám shrnul do několika řádků. Chápu, že ten popud vzešel asi ze strany nakladatelství, ale i tak: přečtu-li si od samotného autora takovouto zhuštěnou charakteristiku předkládaného díla, ochabuje chuť číst celou knihu.

Ani já z toho nejsem šťastný, a myslím, že ani nakladatelé ne, ale berme to jako nutnost. Je to důsledek dementizace společnosti: co se jí nedonese pod nos, to ignoruje, čtenář potřebuje vědět, co bude číst a proč si to má přečíst. Můžeme jen tiše doufat, že se to jednou obejde i bez takovýchto anotací.

Ke krátkým povídkám jste se ve své poslední knížce nicméně opět vrátil –

a zase je to starý dobrý Beran, sázející na osvědčenou metodu.

Po *Hliněných dnech* jsem se pustil do delší prózy, psal jsem ji asi dva roky, ale když jsem ji pak po sobě četl, tak mě to nebavilo a celé jsem to zahodil, byl jsem tím otrávený a taky vyčerpaný. Ale protože mám puzení psát pokud možno pravidelně, začal jsem psát zase krátké povídky, věděl jsem totiž, že si u nich odpočinu. Má poslední kniha je tak vlastně jakýsi vedlejší produkt mé tehdejší duševní únavy.

Bojujete s duševní únavou ještě jinak než psaním?

Věnuju se svému synovi, taky sportuju: lezu po skalách, o víkendu hrajeme s chlapý fotbal.

Na jaké pozici hrajete?

Pravého záložníka. Hraju za Horní Žďár, to je vesnice za Hradcem. Teď se nám moc nedařilo, jsme desátí.

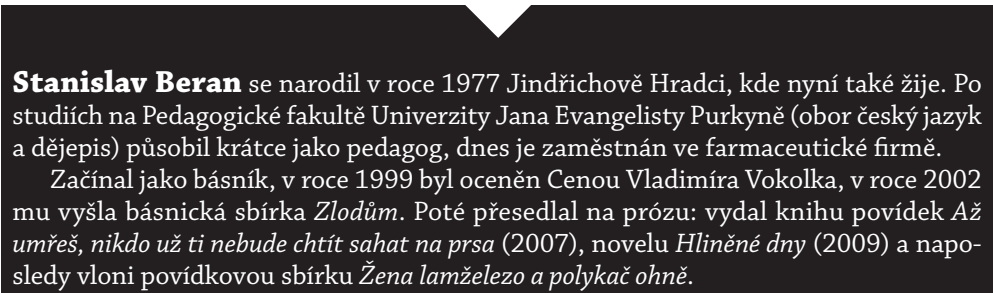
Mimoděk mi teď naskočil seriál TV Nova Okresní přebor, zaplněný figurkami, které jako by vypadly z vašich povídek. Marně se snažím upamatovat: odehrává se nějaká vaše próza na fotbalovém hřišti?

Shodou okolností i soutěž, kterou hrajeme my, je okresní přebor. Pro nezasvěcené: je to druhá nejnižší soutěž, kterou je možné v Čechách hrát, níž už je jen takzvaný „prales“. Tím se i částečně vysvětluje ona lidská úroveň účastníků. Seriál jsem viděl a báječně se u něj bavil, protože

kromě stáří kabin a bufetu všechno víceméně odpovídá realitě našeho mužstva, včetně charakterů a zápletek. Nicméně já o fotbale zatím nenapsal nic. Možná proto, že si na mě pánové spoluhráči dávají trochu pozor a skutečně někteří z nich i něco ode mě přečetli, aby se ujistili, že je nijak

nemedializuju, což mi bylo pod vražednou pokutou sudu piva a několika lahví rumu zakázáno. A mám trochu obavu, že by se mnou třeba pak přestali i mluvit, ze strachu, abych je někde necitoval.

Připravil Michal Škrabal

Stanislav Beran se narodil v roce 1977 Jindřichově Hradci, kde nyní také žije. Po studiích na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (obor český jazyk a dějepis) působil krátce jako pedagog, dnes je zaměstnán ve farmaceutické firmě. Začínal jako básník, v roce 1999 byl oceněn Cenou Vladimíra Vokolka, v roce 2002 mu vyšla básnická sbírka *Zlodům*. Poté přeseďlal na prózu: vydal knihu povídek *Až umřeš, nikdo už ti nebude chtít sahat na prsa* (2007), novelu *Hliněné dny* (2009) a naposledy vloni povídkovou sbírku *Žena lamželezo a polykač ohně*.

POEZIE | STANISLAV BERAN: MOUCHY

Jako ve snu, jako veš pověšená na posledním vlasu na světě. Po cestě podél zdi a dál, ze stráně dolů k řece, mezi zvuky. Na délku provazu se psem za zády, pobíhal, žil, černý. Na břehu, zavřel jsem oči, provaz vyklouzl z prstů. Ticho, nebe se zahalilo travou.

Otevřel jsem oči, svět beze změny, na zádech, v trávě na břehu řeky. Zmizelý. Dál po proudu, ve skutečnosti, svíral jsem ji v dlani, mačkal prsty. Ponořil jsem ji až po loket do vody. Chlad. V mírumilovném tempu plynul čas, budu předvolán, vyslovím se.

U zrezivělé plechové boudy bez oken, s vyvrácenými dveřmi, nahlédl jsem, jáma plná

vzduchu rozpáleného sluncem. Hromada slámy, rozbité lahve, nic. Střepem jsem zařízl do prstu, trochu krve, bolest. Všechno. Svět naplněný palčivou bolestí.

K poraněnému prstu se slétlo několik much. Dlaň polepená krví jako čerstvě vyasfaltovaná silnice. Dvě jsem do té dlaně chytil, rozmačkal, zahodil. Zbylé se na okamžik vytratily do vzduchu, aby se vzápětí vrátily. Bez nenávisti ke mně, vrahovi. Jen s nepřekonatelnou touhou po té ulepené dlani. Beze strachu.

Ruku jsem omyl, svlékl se, nahý vstoupil, položil se na záda. Viděl jsem je, stále hledající cestu od obličej

k rukám, k jedné z nich. Proud mě pomalu unášel pryč, od hromady hadrů, vznášel jsem se, v tomhle ztemnělém tichu, spatřil bílé hřebeny vln nad sebou, obrazy chvílemi trhané větvemi stromů. Divoký nebeský příboj, plný létajících ryb. Únava, znovu jsem zavřel oči, vydechl. Jako kus kamene. Nohama jsem se odrazil ode dna, ve ztřeštěném úprku před nedůstojnou smrtí. (Abych se dostal na hladinu, a neztratil snad duši mladou, snažím se zavraždit svou vinu, i s její velkou, hnusnou hlavou).

Fragment z delší básnické skladby Mouchy z roku 1998, za niž byl S. B. o rok později oceněn Cenou Vladimíra Vokolka

POEZIE Z VIRTUÁLNÍCH SÍTÍ |

TVAR ZE SÍTÍ

V další části Poezie z virtuálních sítí se do- stávají ke slovu (až na tento stručný úvod) výhradně autoři ze serveru www.pismak.cz. Někteří tvrdí, že je *Písmák* spíše sociální než literární server. Zda tomu tak je, mů- žete posoudit sami na základě výsledků soutěže „TVAR ze sítí“, v níž uživatelé ko- mentovali nominovaná díla (do soutěže se celkem sešlo 11 básní) a udělovali hlasy. Ví- tězná díla publikujeme spolu s vybranými uživatelskými komentáři.

1 Napiš mi / Autor: Whitesnake

*Napiš mi knížku.
Tak
aby měla šířku hloubku výšku
víš
takovou tu intelektuální*

*kdo zkamenět má
toho nezkapalní
a kdo už visí
ten se neutopí
a na koho to bludné slovo padne
v kolenou klesne zešediví zvadne
a stejně nikdy nic už nepochopí.*

*Napiš mi knížku
Pak
popiš ořízku
a udělej i přebal
do igelitu mi ji ale nebal
polož ji na misku
jak třešně... co ti brání
vymyslet ještě vhodné věnování*

jen tak dvěma slovy

*tak třeba: Mému
Inspirátorovi*

*a2a2a – 1. 2. 2014 > Z uvedených soutěž-
ních textů mi přijde nejpovedenější, po-
většinou lehce a příjemně rytmicky
provázaný... Snad toto je trochu navíc:
...zešediví, zvadne..., ale také to nijak ne-
překáží. Sdělení je vtipně zachycené, takže
činí jisté kázání snadno stravitelným.
A sympatický a široce otevřený je závěr.
zzlatý – 2. 2. 2014 > Souhlasím s názo-
rem a2a2a.*

*Diana – 4. 2. 2014 > Pobavilo, potěšilo.
A ta forma hladí...*

2 Mám koloběžku / Autor: sveřep

*na stroje kašlu mám koloběžku
jezdím do práce z práce
lidé blbě čučí je mi to jedno
lehkou skládací pro malé i velké
mám koloběžku ze světa koloběžek
v mnoha barevných odstínech
od proužkované po duhovou
je dokonalá svítí
dlouho byla jenom mou
tajnou touhou
ale teď:
mám koloběžku
jezdí všemožně a já
jsem svým pánem*

*srozumeni 30. 1. 2014 > Já měla v dětství
zelenou. Byla jsem z ní nadšená. Líbilo by
se mi i teď jezdit na kolobrndě, ale na té
velké s velkými koly...*

*sepotvkorunachstromu – 5. 2. 2014 >
...to je milé! ...úplně mi to připomnělo Rů-
ženku a pana Šfejčárka...*

3 Nedopršeno / Autor: Agibail

*...jsou stále vyčerpaná rána
s ospalky na parapetu
okno zdobí obličej
jako brýle*

*konečky prstů obouvám do dechu;
stopy se rozlévají, skleněná tabule
marně hledá ústa*

*postrádá je i asphalt za deště
to kvůli bezpečnosti se pohyby zpomalují
a vzdálenost hltavě narůstá*

má i nekonečno hladové prsty?

za oknem odkvétají ruce

*a2a2a – 1. 2. 2014 > Jsem z textu na roz-
pacích, zdá se mi, že je zde kladen důraz na
neotřelost obrazů, který překrývá málo ří-
kající, spíše zážitkový obsah první, či spíše
převážné části básně. Například v první
strofě sympatický obraz ospalky na para-
petu je vzápětí překřičen průměrem jako
brýle... Ve třetí strofě se mi nelíbí: kvůli
bezpečnosti..., přijde mi to příliš racionální
a navíc, ač se to slovně nezdá, míjející aso-
ciativní a slibný verš: vzdálenost hltavě na-
růstá... Má i nekonečno hladové prsty?
Znovu silnější část básně, dobře korespon-
dující s veršem o narůstající vzdálenosti.
Poslední verš spíše krasomilný než hezký,
trochu disharmonuje s hladovými prsty a je
spíše navíc, třebaže jaksi navazuje na úvod,
ale zaostává za asociacemi, které nabízí
předchozí dva řádky.*

Připravil egil

LITERÁRNÍ ZÍTRKY |

27. února 18.00 | Literární čtvrtky v klubu Topičova salonu

Michal Ajvaz: Čtverce a čáry Paula Klee. Doprovázeno projekcí malířových obrazů.
Vstupné 20 a 40 Kč. Klub Topičova salonu, Praha 1, Národní třída 9.

27. února 19.30 | Křest nových knih Ivana Wernische a Petra Stančíka

Ivan Wernisch představí knihu *S brokovnicí pod kabátem* a Petr Stančík *Mlýn na mumie*.
Literární kavárna Řetězová, Řetězová 10, Praha 1.

1. března 15.00–23.00 | Den autorského čtení

15.00 čtení Adama Borziče; 17.00 čtení Tomáše Zmeškala; 22.00 přednáška Josefa Straky.
Nákupní centrum Eden, U Slavie 1527, Praha 10.

Facka z leva

Když komunisti píšou básně
vede se třídní boj
střílí se z Aurory
Na sále či v galerii
sem tam padne facka
Když komunisti píšou básně
zvedá se hladina
v moři poezie
stoupá levicová sračka
Když třídní boj veršuje
mladý levičačky se tetelí
srkají svařák se srpem a kladivem
a po kavárnách vykládají
jaký mají doma pořádek
ti jejich chlapi na mateřských
Když komunisti píšou básně
nácci je píšou taky
Všichni pochodují
svět se mění
zatímco v Hostu
bez povšimnutí vychází
další katolickéj básník

Ruce pryč od Adamova

Automaty do Adamova
Matěj Hollan do piče
Adamov zastávka
Adamov železniční stanice
Žít Brno ať nechá si
knížecí rady
v zatáčce před Vidní
Už sem zase jedou
už zase budou sdílet
náš kostel a paneláky
Nechte nás brnkat
a srkat desítku
Smějou se vám v Praze
a na nás si honíte triko

Nováček

Jsem tu novej
Snažím se být nenápadnej
Do hospody s velkým znakem Sparty
nechodím
Na Slamníku dělám
že tam nic není
Raději chodím do hospod
kde se víc mudruje a míň fandí
Spartana vždycky poznáš
má divný oči a přijel vlakem
Jsem pro Letnou bez stadionu
ale ještě s tím nejdu ven

Před komisí

Jdeme se s Milanem
nechat posoudit
před komisí městské části Praha 6
odbor literatury a prázdných gest
Jemu jde o důchod
já se potřebuji etablovat

Takže
Vyndám zmínky o fotbale
laciné narážky na menšiny
buzíky přepíšu na gaye
a do story o Dežovi
dopíšu, že hledá práci

Osud každého bezdomovce
hodím na antisociální stát
a stoupnu si na stranu
svobodných matek:
Všichni přece chceme
podnikové školky
a k nim cyklostezky

Zdůrazním svůj odpor
k výstavbě nových
nákupních středisek

Eliminuji genderově nekorektní kecy
Když řeknu piča
bude to výhradně chlap
a honorář pošlu
všem básnírkám
ať se jim dorovná plat

Ostravo, má lásko

Zavřeme vás do dolu Paskov
ten se bude zavírat
vy Baník pyče
To znamená
že ho už nebude
nikdo nikdy votvírat
Můžete si tam skákat
a zpívat:

Baníčku my jsme s tebou
Budete tam sami

Proč vás tak málo?!
Protože jste zamčení

Baník pyče
Bakala sežral klíče

Sametový smutek

Bezdomovec
v pražském parku
sedí na lavičce
poslouchá rádio
petku s vínem
vedle sebe
Přichází zpráva:
Lou Reed zemřel
Underground
okresního formátu
se položil
do smutku

Gangy

Na sociálních sítích
řadí pouliční gangy
Napadají kolemjdoucí
Důchodkyním rvou z rukou
kabelky a odřezávají
z krků řetízky
Prodávají drogy
dětem před školou
a navzájem si všechno
lajkují

Když se s nima potkáš
musíš mít stejný hadry
stejný vtipy
a poslouchat stejnej hip hop

Jinak napíšou
na zeď tvý jméno
a budeš označenej

Koloběh

Single hipsteři
se spoustou
volného času
jsou trnem v oku
ženáčům kroutícím
rodinohodiny
při pouštění draků
v neděli na Letenské pláni
Večer se všichni sejdou
v cool barech
Holky co chtějí
osedlat single hipstery
nakonec pokoutně v průchodech
oprýskaných činžáků
kouří ženáče
a ví
že tento večer ještě
nic nezmění

foto archiv autora

Za deset let
se hipsteři už budou
nazývat nějak jinak
Tady z těch
budou cool tatínci
a kouřit v průjezdu
bude dávno zakázaný

Hipsterský blues
aneb Pes je víc než kolo

Radikální cyklista
přejel psa
Vodítko namotal

na přesmykač
Pes kvícel
pak se to ještě trochu strkalo
na náplavce u baru Bajkazyl
Cyklista nemá vždycky pravdu
hipsterská piča
Hej
hipsterská piča
nezavislý vydesignovaný hej

Fotbalová veřejnost

Víš, jak smrdí
dav fotbalových fandů?
Cigarety, pivo, chlad
tlustý tyčinky
rozšlapaný chcanky
někdy krev
Agresivita a ukřivděnost
Hokejoví smrdí stejně
spartani dvakrát tolik
Mlha se válí
po schodech tribuny
Jen otec se synem
jinak nikde žádná láska

Chci

Znám tvé oči
Mám rád tvé vlasy
Miluji tvé tělo
Chci tě svléci
a mít tě
A pak bych
ještě chtěl
aby si měla
blikající pícu

Karel Škrabal (nar. 1969 v Jihlavě), je básník a novinář. Čtyřicet let svého života prožil v Brně, před několika lety se kvůli práci přestěhoval do Prahy. Vydal sbírky *Zapalte Prahu* (1998), *Šlehačka* (2000), *Druhá verze pravdy* (2003) a *Strašpytel* (2007). Publikoval též v devíti vydáních *Almanachu Vitrholc*, ten poslední vyšel v nakladatelství Větrné mlýny v roce 2013. Od raných devadesátých let dodneška vystupuje s recitačním elektronicko-industriálním sdružením Vitrholc, které v roce 2005 vydalo v nakladatelství Dryco desku s názvem *Vitrholc 100*. Je ženatý a má dva syny.

BÁSNĚ IVANA ADAMOVIČE

Žena z jantaru

potkal jsem ženu
jak krajinu z jantaru
s touhou zamrzlou
uprostřed všeho
spečená létem

chodidla zakleslá
dýcháme do sebe
zvědaví jak malé děti
čicháme si do podpaží
třicet stupňů bez parfému
a dole beze všeho

až ovdovíme, budeme se brát...
fantomový prsten v dlani
leda v dalším životě
překřikuje hloubku mezi námi
a na rohy! jak tuři!

...a budem chodit bosí
mávne a platím
brzdí, šeptá mi pod jazyk
vždyť se známe jeden drink

spečená létem
a tělo z jantaru
unáší mě zalitého v sobě
na tramvaj
a domů

Morte restante

Číší třesk utichá
telefon nezvoní
Pozdě jdeš s pokorou
na přetřes
Namísto pozvánky
šelestí do schránky
havraní pošta
(Bojiš se
mazat v mobilu jejich jména)
Usínáš s tlukotem
To poslední
neodkladná pozvánka
bu-bu-bu
bubnuje na přepážce

Happy end

Nakonec
tě opustím asi
dřív než zhořkneme si
udělám poslední čaj
banálně zamknu
slzy bojím se nepřijdou
poprvé uvidím tě z dálky

Ted' ale
jsi můj bůh v detailu
obočí nárt piha na zádech
jsme jen tam

kam dosáhneme rty
aréna vášně
zbytek jsou lvi
koušou lížeme jim rány
pak skrýt modřiny před svítáním
a příslib pod rohožku:
ano teď teď už můžu nebýt
ale nikdy tě nebudu znát celou

Začátky
mi nejdou
takže jako by se stalo
promiň, neznáme se?
neznáme se, připustí kouř
prsty odklepnou popel
a pak ty oči
ahoj, já jsem Anna

Domáci fronta

Říkáš došlo máslo
a v Sýrii běží počítadlo

mrtvých
Kape kohoutek říkáš
jenže v Bostonu zatím smrt
stéká do treter

Neumyls nádobi
Tlakové hrnce nášlapná
slova
Deset let znásilňování
mezi kompoty
ale dnes ne jsem unavená

Taky běžím
zády k cíli
zavraždit kohoutek
stlouct máslo
vybílit dřež
Pryč a daleko
od frontové linie našeho
neposkvrněného lože

Ivan Adamovič (nar. 1967), působí od roku 1990 jako kulturní novinář a publicista v nejrůznějších periodikách, od *Ikarie* přes *Hospodářské noviny* po časopis *TV Max*. Byl také prvním šéfredaktorem časopisu *Živel*. Zajímá ho kulturní historie budoucnosti, o čemž svědčí výstava a kniha *Planeta Eden: Svět zítřka v socialistickém Československu* (2010, spolu s T. Pospiszylem). Založil veřejnou sci-fi knihovnu v Kavárně mezi řádky v Praze 5, Štefánikova 40. V roce 2006 sestavil antologii české erotické prózy *Divoká jízda* (Odeon). Poezii dosud nepublikoval.

foto archiv autora

ROBERT JANDA

Marný červ v malině

Být obydlen rudou hmotou bez krve – to už jsem vícekrát zažil zas (*ten-anti-testosteron!*). **ale** jako člověk řečený červ – nemám takovou teď zkušenost – ani víru v ní. **proto** si tu netoužím vyhréznout níž – ani neobávám se prohloubit na vrchol. **nevím** vlastně – je co v zoufalství – v či pokoji. **rub** i líc! **ne**cítím ti vlastně vůbec nic – co by něco znamenalo. **žiji** v žaláři larvy – která vymezuje dalším se žalářem žel – své hmoty malinové kol. **klím!** **slastně** kusadly nasávám onu božskou manu bez citu. **cintám!** **ani** sem v bezpečí – ani tam ohrožen. **možná** jsem uštváný predátor – lovná možná že by zvěř? **nevnímám** holou onoho takovou existenci tu okolo – kterou jsem sic nasycen. **než** plod okolo uhnije mě. **co** omylem si počnu s tím? **běsy** ses zase tak (*samo-slibný!*). **ach!** **bulvy** proč máš sotva na krajíčku. **netřeba** se přít proto se mnou – než zařvu třeba. **aniž** cítil bych se člověčinou si věčně. **setrvám** jen než se něco setne – a potom si ihned pomínu. **alou!** **žádná** už smysluplná si smrt – se kterou se musíte vyrovnat vy. **pro** mě neznamená než vůbec nic. **ani** nepomůže mně pochopit váš tak rafinovaný svět – vědět (*že-živ-žel!*). **z** hluboka žil. **sis** sakra kdosi zas přihnul. **co** jste to vlastně za tvory? **vy** živořiví ze samých si myšlenek! **než** přerostou přes hlavu vám – a zadusí fakty vlastních definic světů jasně. **světlicemi** sic přízraků všech šlehaných za pravého poledne. **proti** tmě ach marno tak neidentifikovatelné smrti (*nedej-lože!*) – že bych vám ho zazlíval. mé já se ale v bytí cítí – nepočato spíše v kukle. **tam** to vítězím nad tvarem. **aniž** bych tím vědomě – cokoliv učinil. **já** jako čili červ nebo též – jako že by malina (*to- samé-opačně!*). **aby** taky ne. **jsem** jenom někdy – a jindy zas něco jiné ,

Prahy-půdy-pra-původ-ních

Párkrát byl jsem (*sem-tam!*) – prám i Noe. **litry** moří všech nesu si v sobě – samu sůl. **leckdo** by řek – to se pochčiju. **ach!** **takové** vlhko – a já si plesnivím. **sotva** jsem sáhnul na stěžeň – jsem stěží (*plachtou-arch-andělskou-v-hlubinách-vířících-kopřiv!*) už. **sešlehán** do ruda (*ani-ryba-ani-rak!*) – protože říká se – že rybí paměť trvá sotva tři vteřiny. nač tedy ten křik? **bez** bouří! **houpá** se jak šibeniční vlna (*nahladu-hladinách!*) – ta samá písma co se ve zraku tvém mrcasí. **už** byl jsem vším – a stále prahnu! **vzhůru** je důl na dohled (*pán-hub-se-mnou!*). **zase** se pohřbí – hrb s křížem. **jak** s hrudí se hřbitovem v tvém se nadechnout – a pohnout tím hroby? **čím** je urna bez nádoby? **bůh** už není pán! **suším** se jako svůj pláč – **sněden** zaživa. **selhal** jsi zase ze slechu – čenicháním smyslů těch obětován. **snoubit** se s bránou pekel – tak ohořelý anděl se nevyplácí. **být** tak aspoň teda ledem nebe vlečný – věčnu pro náрек. **tak** moc – až jsi na to pokaždé sám. **místo** chleba lámat bytostné údy – abys na tom setrval. **co** chce se dál? **vzpouzí** se na jeho vůli – s těmi pouty svobodně! **na** tomhle světě nikdy žádný nechodil pán po vodě – ale pouze po vratkých – suchých hrobech. **cha**, chá! **už** se viklá – z boží vůle zub. **hni**-loba kam dohlédnu! **nenechá** nikoho na pochybách – o co tady vůbec všemu jde. **masakrovat** svět tento hroudami bytostí – tutlat tlupy tu. **tlampat** pochybnou spásu těm –

s kterými se smrt nestřásá – jak cynické rajske plody. **kdo** by se do toho všeho nezakousl? **buďme** rádi – že možné je aspoň na chvíli tu zemřít. **vydechnout** život – aby konečně něco znamenal. dudlat tak místo boha – prvotního všeho třesk (*třesky-plesk!*). **potom** taky planě plkat o tom – co se ti ekluje. **a** nepřítakat přitom ani k tomu. **leckdo** by řek – naser si. **netřeba** ale údů ke zlomu takového údělu. **už** žádná nikde sudba se všemi nestojí – ani bez nich nepadá (*mimo-samo-svorný-prostor-sil!*). **místo** své slané síly setřen přesto – slzným jsi pomazán. **takový** jsem tedy – z děloh těch předem tuhých – sotva nesmrtelný plod. jenom jako přízrak neoblomný (*pra-průvan-na-pra-hu!*) – před kterým ihned slehne se i (*o-pra-vdového-pra-ch!*) nach na tvářích ,

foto archiv autora

Robert Janda, nar. 1966 v Plzni, kde též žije. Věnuje se experimentální poezii ve spojení slova, hlasu a zvuku. Publikoval v časopisech *Iniciály*, *Tvar*, *Souvislosti*, *Psí víno...* Jeho tvorba je zastoupena v antologiích *Krajiny milosti* (Karmelitánské nakl., 1994), *Ryby katedrál* (Petrov, 2002), *Soví let* (Protis, 2009), *Nejlepší české básně 2010* (Host, 2010). Vydal několik básnických sbírek: *Za sedmero zain* (Krásné nakl., 1991), *Parapoesie* (Krásné nakl., 1993), *Zbla* (redakce Pakáz, 1994), *Nultá táhla* (Protis, 1994), *Utrum éther* (Krásné nakl., 1997), *Mu* (soukromý tisk, 2010), *Omamné oděry* (Krásné nakl., 2012). Uvedená ukázka pochází z rukopisných básní v próze s názvem *Bohorovné horory*, na kterých autor momentálně pracuje.

Para romance (na notu Erbena)

Již jedenáctá odbila a lampa co svítí si – ta nikdy vůbec nebyla. **hola** hou! **myšlenky** kostrbatých uhranuly – planého předem nářku (*tento-nonc-masový-hrob!*). buchy – buch! **pohřební** košile má bílá – černá červů mých se hýbá. **ještě** živná že půda pouhá – sněží na smrt. **hoj** tak směle se na onen svět – že zdejší nám snad zajídá. **na** této osvícenecké zabíjačce – jsou nás plné necky. **nože** se (*bo-že-že-by!*) – tak nebojácně lesknou – za strachu modlitebního chroptění kol – ztěžka že kamení. **skok** a skok! **odkud** přišly rituální ruce všechny – ty tak vražedné? **tupým** těch stádem spásané spásy jsou – až na hlinu na hrudích mých. **míchá** se lektvar z hadích mích. **co** s tím (*vadí-nevadí?*). **to** co je – přikládá se stále pod kotel! **nás** než se spaří – svině štětinaté všech vin. **ó** nebude už třeba těch osvobozujících ostří – nebeských řezníků. **co** na tom záleží – že žilo se stále a stále jenom na zabítí – že poskládal ses znova a znova ze smrti samých? **ach!** **andělů** odnikud padlých na tento posvícenský stůl – jsou hejna. **tu** jejich brky zdobí se hojně kdejaké pomíjivé husy – i všelijaké ty pomyslné slepice – těchto posledních sakrálních chvil (*che-rubin!*). **ta** kanibalská hostina něco možná znamená – pro boha tak akorát umolousaného se zploditele – i boha asi tak usopleného si lidojeda. **obojetná** šelma jest – nad stoly z nás hoduje! **tys** už skoro uvěřil – že hladý sytý (*bos-obutý!*) nechá tě naspas psům těm snad milosrdně pod stolem. **kdo** řek to – buď si svým osudem – i když nevyjeden nikdy? **je** já – ti věčným jedem! **to** ti snad v hrtanu tak rohatě lahodí groš jidášský? **samá** synonyma posmrtné zrady zadržápnout se tady aspoň mrtvý (*zuby-nehty!*). **žel** dokud osoby z nás se skloňují – i slova tato nesmrtelná svá jenom slabikují pády. **kam** bys rád ses tedy mocnou tou mantrou vydrápal? **po** propastných zádech cosi chřestí zase – nebetyčnými řetězy hadích sil! **sic** nemá to šťávu – ve jménu toho hovézího i vepřového masa z nás – se neumírá. **zdálo** se nám snad o hadu tom dohadovatelném? **jíme** krmelec pouhý umrlců všech do záhuby – aby přežili ten věčný kříž na hrobech rohatých. **budiz** tedy hrobovému i nebi – navěky tato lehká zem ,

,

**Tvar můžete objednat e-mailem, telefonicky
nebo poštou**

redakce@itvar.cz

Tvar, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1,

tel.: 234 612 398, 234 612 407

Cena pro předplatitele 25 Kč

Dveře zaklaply, o několik domů dál se posadil na schod u dveří a sledoval tichou spící ulici. Zdály slyšel hukot a cinkání tramvaje. Život za rohem. Dveře kavárny zhasly. Bojoval s pokušením postavit se za okno a sledovat Verunku ve chvíli, kdy si myslí, že už je sama. Představoval si ji, spěchající, nedbale přetírá hadrem stoly a staví na ně židle, nakonec ze záchodu přivleče kbelík s horkou vodou a vytírá. Nepatřičné instrumenty, po celý den ukryté právě jen pro takovou chvíli beze svědků, aby nikdo nerušil kouzlo místa, kde špína nemá co dělat. Možná si na ruce natáhla gumové rukavice, aby si nepolámala nehty a horká voda jí nevysušila kůži. K ní takové věci prostě nepatří.

Možná si počká, až vyjde na ulici, možná projde kolem něj, vzal za kliku dveří, přes obličej ho praštil vlhký zatuchlý smrad z chodby. Kdyby bylo třeba a ona se opravdu vydala jeho směrem, může se schovat. Už se s ní nechtěl potkat, začalo mu docházet, o čem spolu mluvili a co všechno jí řekl. On, ona, celé tohle město pluje v jakémisi kalu, nic není ve skutečnosti takové, jaké se zdá, neví si vlastně rady, kým být a v kterou chvíli, ve městě, odkud před lety přišel, měl v lidech jasno, pokoje přátel polepené plakáty, plné modelů aut, motorek, akvárií, on se svou policií s knihami, které nikdo z nich neznal, pubertální archetypy maloměstských nedospělých, kteří měli jedinou snahu – neztratit jeden druhého. Domy, jako byl právě ten, před jehož dveřmi seděl, by byly místem, o kterém vědí všichni a žijí jeho pokročilý život s ním. Jako by nic nemělo být jednoduché, zjevné na první pohled. Byl udivený, když zjistil, že ve třetích čtvrtých patrech zrovna takových domů v dobrych pražských čtvrtích žijí lidé jako on a že to není zajímavé. Byl to stav, kterého se vždy děsil – obyčejnost. Člověk, který si je své obyčejnosti vědom, s ní musí být buď smířený, nebo nespokojený. Pyšný nikdy. Obyčejnost je beztvářá právě jako tohle město, ten kalný proud, z kterého nad hladinu buď kdosi ostře trčí vzhůru, nebo je naopak skrytý u dna a neviditelný. A on patřil mezi ty druhé, prozatím, jak se často utěšoval s myšlenkou, že jeho čas ještě přijde. Nehybnost času. Ale čas spěchal každému jinak, jak říká paní Tischerová v hospicu, stařenka plná síly, která se v mládí nestáčila rozhlédnout a vdala se, porodila tři děti, ztratila manžela, bláznivého Němce, který šel válčit za rajch a už se nevrátil, staršího syna rozšlapal kůň, ještě mu nerostly vousy, a s mladším nepromluvila čtyřicet let, od té chvíle, kdy utekl do města a dal se k bolševikům, dcera se vdala do Švédska a neviděla se častěji než jednou za pár let.

„Víte, já často přemýšlím nad svýma hříchama, jaký musely být, že zrovna mě muselo potkat tohle,“ opakovala a utírala si oči kapesníkem. „A nepřišla jsem na nic. Dobrý i špatný věci přicházejí stejně jako déšť nebo horko. Kdoví, třeba by se povedl ten, co se nedožil. Tím se můžu utěšovat, že jsem třeba porodila dobryho člověka, co se jen nedožil toho, aby si jeho dobroty někdo všim. Vy mužský jste divný,“ hladila ho po vlasech. „Staráte se o všechno kolem sebe a pro stromy nevidíte les. Je vám jedno, jestli je ženská šťastná, nebo ne, jen když můžete měnit svět. Ten můj taky. Kdo se ho prosil, aby zachraňoval nějaký říšský Němce někde v Rusku? A jak to chtěl udělat? Bylo mu to jedno, prostě se sebral a nechal nás tady. Kvůli něčemu většímu, než jsme my sami, jak říkal. Ale byl hodnej, ty roky předtím byly dobrý, těšil se na dceru, až se narodí, jenže ona se narodila až potom, co odjel. Jste hodnej na ženský?“ „Snažím se.“ „Měl byste být. Ženská je citlivá, když

cejtí, že na ní chlapovi záleží, je ochotná k čemukoliv. Ženská se umí obětovat, když má důvod. Láska je dobrej důvod, nemyslíte? Taková ta jako zamlada.“

„Co dcera, napsala?“ „Kdepak, ona ale přijede. Vezme děti a přijede. Ona ví, že je to poslední, co mi na světě zůstalo.“

„Máte přece ještě syna, ne?“ „Ten je taky takovej. Kvůli ideálům opustil nás všechny. To není dobrej člověk, věřte mi. Buďte rád, že jste to nezažil. Je ale pravda, co oni měli na výběr, tihle chlapi. Říkali ideály a šli za takovou hrůzou. Rodina je největší ideál, jen takovej moc nenápadnej, lidi si nehleděj těch, co jsou jim nejbliž. Co jinýho já v životě zažila? Chlapa, děti u sebe a najednou nic. Může mi tohle nahradit nějaký ideál? Já bych je jen chtěla zpátky a byla bych šťastná. Nebyla bych tady. Dceřiny děti mají váš věk, asi, když přijedou, vidí jen cizí bábu, co se jí pletou jejich jména a obličej. Všichni se těší zpátky tam k nim, vždyť mi ani nemůžou nic říct, česky uměj tak dobrý den, babi.“ Odmlčela se a pak ho pohladila po koleni. „Radši mi řekněte, už má ten anglickej princ nějaký děti?“

„To já nevím, asi ne.“ „Měl by mít, vypadá jako rodinnej typ. A on se z domu neztratí, u takových lidí to ani nejde, co myslíte?“

„Asi ne.“ „Víte, hrozný je, když se děti v jedný rodině vzájemně nemaj rády. Dcera, ta neodpustila svému bratrovi, co z něj vyrostlo, a on jí, že utekla. A mně neodpustil, že jsem se postavila na její stranu. To jsou hlouposti. Rodina je jako studna, ta nemá strany. Buď má vodu, nebo vyschne. Dneska je jiná doba,“ povzdychla. „Kolik je vám vlastně let?“

„Pěťadvacet.“ „Když mně bylo pěťadvacet, starala jsem se o tři děti a čekala, jestli se nestane zázrak a můj muž se nevrátí. Nevrátil. Záznaky se nedějou podle zásluh, a jak se říká, na posranýho i hajzl spadne. Proč si stěžovat.“

„Ono to má něco do sebe, divila byste se. Čím víc má člověk možností, tím větší má šanci, že se rozhodne špatně. Někdy si říkám, že bych za to byl vděčněj – takhle to je a nic s tím neuděláš. Jednoduchý věci maj sílu.“

„To máte pravdu. Ale když je někdo s tím, co má, nespokojenej a nemůže nic změnit? Myslíte, že je pak vděčněj? To asi ne.“ Vrazila ruce do kapes tlustého svetru a potměšile si ho prohlížela. Mastné šedivé vlasy stažené do malého drdůlku v týle jí vytvářely podivnou lesklou přilbu, hlava vypadala nepřírozeně drobná v porovnání s velkýma očima a nosem, které jako by patřily na jiný obličej.

S paní Tischerovou mluvil rád, vyptávala se a zajímal ji, chtěla vědět, co má rád a co ne, neustále mu podstrkovala fotky vnuček svých známých a slibovala, že je seznámí. Představoval si ji, jak asi vypadala, když byla mladá. Odmyslel si babskou šířku a oteklé nohy, kůži visící v rukávech tlustého svetru, sledoval pohyby a řeč a říkal si, že místním chlapům se musí líbit. „A co vy, paní Tischerová,“ mrknul na ni, když před něj zase položila fotku. „O mě se staráte, ale neodbejváte sebe? Chlapi tady vás neobtěžují?“

„Mé? Prosím vás, copak tady. Dneska se zamilujete a zejtra vám milýho vezou havraní. To už je ztracenej boj.“

„Jen nechte být, vy byste jim ještě zvedla tlak, to se nebojím.“

„Kdepak. Já už chlapa měla a jinýho nechci, věříte?“

„To myslíte toho vašeho?“

„Karla, jo. Nikdo mi neřekl, že umřel, takže jsem pořád vdaná ženská. A vdaná

ženská musí držet svoji úroveň, tomu rozumíte, ne?“

„Zatím moc ne.“

„Porozumíte, uvidíte. A vůbec, mám pro vás novou slečnu. Ta by mohla být pro vás, taková milá. A žije teď tady, koukněte,“ strčila mu pod nos fotku. Ledabyly mrknul na postavu a zarazil se. Verunka. Znal ji krátce, vyměňovali si neosobní pozdravy. „Co jí říkáte?“ dloubla do něj paní loktem. „Pěkná, co? Hodná holka, je tu na študijích, pracuje v nějaký kavárně na Vinohradech, to víte, mladá holka, trochu do větru.“

„Jo, pěkná,“ usmál se a sebral fotku ze stolku. Letní podobizna hubené rozesmáté holky v plavkách, rozpuštěné dlouhé vlasy, poznal ji jen podle očí a úst, téměř se nepodobala té současné průsvitné samičce s vrabčím hnízdem na hlavě a tmavými tlustými linkami kolem očí. „Ta je od vás?“

„To víte, holka z vesnice.“ „Stejně skončila tady.“

„Ona se vrátí, nebojte. To není holka do města. Znáte to, rozkouká se, přejde první pobláznění a bude ráda, že se má kam vrátit. Taková je klidná, zasloužila by si hodnýho chlapce.“

„A vy myslíte, že já jsem?“

„Prosím vás, to já přece poznám. Copak by někdo trávil čas tady s náma, kdyby nebyl takovej? Těžko, vidíte.“

„Možná byste se divila.“

„Já? A čemu?“

Byl namyšlený, touhle jednoduchou otázkou mu jeho trapně nesložitou povahu obnažila v celé nahotě. Nechtěl být hodný, aspoň ne příliš, a přese všechnu svoji snahu byl. A nikdo dál nezkoumal, jestli se za tím vším neskrývá něco jiného, spokojili se s ním s takovým, jaký na první pohled byl. „A vás to nikdy nenapadlo, paní Tischerová?“

„Co jako?“ „No, že věci nebyly tak, jak si to vy myslíte.“

„Jaký věci?“

„No zrovna třeba ten váš muž. Mluvíte o něm, jako když umřel, ale celej život se chováte, jako že ne. Třeba tam někde v Rusku zůstal, znovu se oženil, třeba má nějaký další děti. To vás nenapadlo? Stejný je to i s dětma. Nemají se rádi a vy si myslíte, tenhle je bolševik a neodpustil, že vlastní sestra odešla. Třeba se neměli rádi nikdy, třeba na něj dcera v dětství žalovala, třeba... já nevím, co se všechno mohlo stát, a tohle je jen výsledek. To vás nenapadlo?“

„A co by se tím vyřešilo, kdyby něco z toho, co mi tu říkáte, byla pravda? Pomohlo by to někomu? Mně? Jim? Jestli Karl někde zůstal, měl k tomu nějaký důvod, třeba si tím zachránil život. Věděl, že já se neztratím, a udělal, co bylo nutný.“

„Bezohledný spíš, ne?“

„Jestli jo, musí s tím žít on, ne já. Na to, abych někoho soudila, na to jsem malej generál. Já jsem ráda, že jsem tady a v klidu. Jako všichni. Nemyslete, být zavřenej celej den tady v baráku plným lidí jako já, to s člověkem zamává. Tady se časem odkope každej.“

„To jsem si všim.“

„Prosím vás, vás tady každej rád vidí. Vy jste taková ta vítaná změna, mladej člověk, ženský o vás mluví jen hezky.“

Znovu a znovu. Hodný, mladý, umí potěšit. Ideál pro bezmocné důchodkyně čekající na konec. Má tohle snad být jeho role? A Verunka, Tischerová by ji asi ani nepoznala, má pravdu, milá, připadala mu vždycky trochu jakoby průsvitná, smál se při představě, že by za letního dne vyšla z kavárny na ulici a slunce by ji prozářilo skrz, všichni by Verunku viděla takovou, jaká je, stejná jako všichni ostatní, viděli by tlustou zubatou čáru trochu křivé páteře, ptačí hrudníček a všechno uvnitř. Paní Tischerová by se asi divila, kdyby jí tohle vy-

právěl. Vyprávěl by jí to s chutí, s radostí, že může na chvíli přestat být tím neškodným eunušským společníkem, že si v sobě pěstuje své malé zlo.

„Chlapi mě tu nemají rádi.“

„Ale kdepak. Proč by neměli? Jen je jim to všechno líto. A komu by nebylo? Vidíte bez brejlí, chodíte bez holí, nezapomínáte. A když se tu objeví mladá holka, jsou jako kozlí, jen začít mečet.“

„Vidíte, jak o nich mluvíte. Neříkejte, že si na vás některej něco nezkusil.“

„Věříte, že ne? Asi je na mně moc vidět, že o ně nestojím. Třeba se boje,“ zamrkala šibalsky a z úst jí vyšlo něco jako uchechtnutí. „Na jiný ženský jo, vždyť je tu vidáte. Stařenky, co se bojí být samy.“

„Vy se nebojíte?“

„Já jsem zvyklá. A poslouchat vzpomínání nějakýho takovýho, kterému najednou neměl kdo vařit a látat ponožky, když mu umřela ženská, na to nemám náladu. Z lítosti vzešlá láska nestojí za nic, to mi můžete věřit. Nikdy bych to nebyla já, s kým by seděl na lavičce a vyprávěl, vždycky by viděl jen tu svoji. Jestli chtějí péči, mají tu sestřičky nebo ředitelku. Já když si chci popovídat, počkám si na vás. Vy nežijete v letech, co jsou pryč, vy máte všechno před sebou.“

„Myslíte?“

„Určitě. Řekněte mi, vzpomenete si někdy, že jste tu byl a o čem jsme mluvili? Nemyslim, když odcházíte nebo tak, pozdějc.“

„To ani ne.“

„Tak vidíte. Myslíte na to, co bude zejtra. To my už jsme ztratili. My už se zítřka spíš bojíme. Špatně se mi dechá, zejtra možná nebudu moct vstát, bolí mě kyčel, zejtra budu bolet obě, dnešní oběd mě nafoukl, zejtra radši nebudu obědovat vůbec. A jen si vzpomínáme na chvíle, kdy nás nic nebolelo a mohli jsme jíst, co jsme chtěli. To je ten rozdíl.“

„To myslíte, že já nemám strach z toho, co bude zejtra? Občas mě čekaj i nepříjemný věci.“

„Jenže se bojíte, že by vám mohly pokazit budoucnost. Počítáte s tím, že ji máte. My jsme tu jako psi v útulku. Den za dnem, od noci k noci, od prášků před snídání k práškům před spaním. Budoucnost se krátí, uvidíte.“

„Všem stejně, nemyslete si.“

„Kdepak, čas spěchá každému z nás jiným tempem. Když mně bylo tolik co vám, už jsem měla většinu hezkýho v životě za sebou, vás to ještě čeká. Třeba tady s Verunkou. Jestli chcete, můžete se tu s ní potkat, to můžu zařídit. Ona bude ráda, že tu má někoho známýho.“

Rande s Verunkou tady? To by mohli jít rovnou na hřbitov, pomyslel si. Seděli by tu spolu, aby paní Tischerové udělali radost, ona by se tetelila štěstím, jak se jí konečně něco podařilo. Oni by nenápadně mrkali po hodinách a při nejbližší vhodné příležitosti vypadli. A pokaždé, když by si objednával kafe nebo víno, by mezi nimi byla tahle nepřijemná vzpomínka, skutek čirého zoufalství z neschopnosti odmítnout cizímu člověku nesmyslnou prosbu.

Ženské v hospicu ho zajímaly, chlapi ne, ti se mu slávali do neurčitěho průvodu anonymních starých lidí prolezlých chorobami a bolestmi, které nechtěl vidět. Jako by ztratili paměť a byli za to vděční. V ženských doutnal život, a právě proto mezi nimi vznikaly spory, než umřela a než začal dávat přednost paní Tischerové, trávil podobným způsobem hodiny se starou paní Braunsteinerovou, která ho do omrzení přesvědčovala, že nejhezčí chlapi, které v životě potkala, byli dozorcí v koncentráku. Vlastní řeč jí pokaždé rozpálila, oči jí svítily, když mu líčila nablýskané holínky Antona Mallotha, schöne Toniho, óbrdo-

zorze z Malé pevnosti, přejížděla si dlaněmi po tvářích, které třením získávaly podivnou hnědou barvu, předcítala mu drobné číslice, stále ještě patrné na strakaté kůži na předloktí, s výrazem, jako by mluvila o šťastném tahu ve sportce. „Čím jsme my byly šerednější a zbídačelejší, tím nám ti chlapi připadali hezčí, člověk asi krásu u druhých posuzuje podle rozdílu mezi ním samým a tím dotyčným.“ Než umřela, panovala mezi ní a paní Tischerovou obecně známá nevraživost, nemohla pochopit Tischerové smířenost se svým osudem, nesnášela tu její odevzdanost a rozčilovalo ji, s jakou láskou mluvila o lidech, kteří ji opustili. „Jich se nikdo neptal, šli do plynu, dřív, než se stačili rozkoukat, vyletěli komínem. Kdybych mohla, šla bych s nima, to mi věřte.“

Paní Tischerová o ní nemluvila, hádky nesnášela, když pro paní Braunsteinerovou přijel pohřební vůz, řekla jen: „Další, kterou už nic nebude trápit.“ To ale on nevědě, jen se, dokud mohl, touhle stařeckou dívčí válkou bavil. Sám pro sebe, jeho malé tajemství, o které se s nikým ze známých nepodělil. A Verunku začal od té doby pozorovat pozorněji, když na ni přišla řeč, porovnával vyprávění paní Tischerové se skutečností, jak ji viděl on, divoké večírky, tanec v rozšlapaném skle na stolech, Verunka v lehkém bílém tílku, bez podprsenky, říkal si, jak by se takový obrázek paní v hospicu líbil.

Přes pootevřené dveře zaslechl zvuk chůze, připlížil se k nim a opatrně vyhlédl. Spěchala, batoh na zádech jí poskakoval, nepodobala se sama sobě tím rázným pohybem, který u ní nevidal. Vyplížil se ze dveří, a když se proměnila v tmavou figurku v dálce, vydal se za ní. Musí pěšky, tramvaj ani metro už dávno nejedzí, nemusí se bát, že by mu zmizela. Těžko říct, co čekal, těšila ho jen představa, že je pro někoho známého neviditelný, že se může stát svědkem neznámé maličkosti, o které nikdo jiný vědět nebude. Překvapila ho rychlost její chůze, křížovaty procházela bez zastavení, všiml si, jak si pod lampami mimoděk prohrábla vlasy, jako by chtěla upravovat stín, který se před ní v té chvíli musel objevit, ani teď nepřipouštěla nedokonalost.

Nebylo to takové, nezbyval mu čas na nic jiného než na rychlou opatrnou chůzi podél domů, důvod, pro který se za ní vydal, se vytratil. Byla jen jedním z nočních chodců, bezejmenných, stejně jako on.

Pak se najednou zastavila, jen na okamžik, rozhlédla se a pokračovala v chůzi. Byl to rychlý pohyb, na který nestačil zareagovat, zatajil dech a přitiskl se ke zdi, zavřel oči, když je zase otevřel, spěchala stejným tempem dál. Vydechl si a pokračoval za ní. Byl nervózní, v nohou cítil slabost, dílem alkoholovou únavou, dílem strachy, že si ho všimla. Minul ho taxík, řidič zpomalil a prohlížel si ho, mávl rukou a zavrtěl hlavou, auto zrychlilo a zmizelo v boční ulici. Stáhl si z hlavy čepici a otřel zpocené čelo. Divná noc bez konce. Verunka zaklonila hlavu a v chůzi pozorovala barevné nebe, stejně jako on odpoledne. Chůze přešla do běhu, podivný pavoučí pohyb, batoh na zádech poskakoval, zastavila se, otočila, zamávala a zmizela za rohem. Rozběhl se za ní, nepřemýšlel nad tím, že třeba stojí hned za tím rohem a čeká na něj, doběhl k místu, kde zmizela, a rozhlížel se. Byla pryč. Po zádech mu stékaly kapky potu. Ulice byla tichá a tmavá. Vydýchal se a loudal se pryč.

Kjell Westö (nar. 1961) si svými pěti velkými romány, jejichž děj se odehrává v Helsinkách v různých obdobích 20. století, vydobyl postavení jednoho z čelních současných představitelů tzv. finskošvédské literatury. Mezinárodně jej nejvíce proslavilo dílo *Där vi en gång gått* (Kde jsme kdysi kráčeli) z roku 2006, za něž obdržel finskou literární cenu Finlandia.

Zatím posledním dílem Kjella Westöa je román *Hägring 38* (Chiméra 38), jehož děj se odehrává v Helsinkách během roku 1938. Jedním z hlavních témat díla je atmosféra a život finské metropole, mimo jiné komplikované soužití finsky a švédsky mluvícího obyvatelstva. Důležitým prvkem románu je i líčení jak poměrů ve zbytku Evropy na úsvitu světového konfliktu, tak dozvuky občanské války ve Finsku. Román byl nominován na nejprestižnější finskou literární cenu Finlandia a momentálně je také mezi kandidáty na skandinávskou Cenu severské rady za literaturu.

(středa 16. listopadu)

To, že paní Wiiková toho rána nepřišla do práce, ho nejdříve rozladilo.

Možná byl ještě trochu rozmrzelý po oné nepovedené cestě do Kopparbäcku předcházejícího večera. Mlčel o tom, na co myslel, aby neranil Jaryho, a pak probděl celou noc a přemýšlel. Do kanceláře vyrazil skoro o dvě hodiny dříve, než měl ve zvyku.

Byl prostě a jednoduše vyčerpaný. Večerní setkání klubu mu připadalo jako břemeno a pracovní úkoly se vršily. Tři noví klienti za dva týdny, obtížný případ u městského soudu, nezaplacené faktury, nejasné formality kolem Rolleho propuštění, dopisy, které by se měly nadiktovat a napsat a odeslat: bez paní Wiikové toho moc nezmoohl.

Do kanceláře dorazil již o půl osmé. Zřídka kdy tam býval před devátou, raději pracoval pozdě do večera. Ale věděl, že paní Wiiková chodívá každý den přesně v osm, i v sobotu.

Zatímco čekal, než se objeví, podráždění přetrvávalo. Ještě v půl deváté se to v něm mlelo a teprve tehdy ho napadlo, že by jí asi měl zavolat domů a ujistit se, jestli si nezlomila nohu nebo nedostala angínu a neztratila hlas nebo tak.

Moc se nesoustředil, když číslo vytácel poprvé. Čekal, než zvedne telefon, a přemýšlel nad večerním setkáním a tím, co chtěl s ostatními probrat mezi čtyřma očima. Požádá Arelia, aby se s ním přestal přit o politice před jeho matkou. A především musí s Lindemarkem mluvit o Jogi Jarym: musí existovat *něco*, co mohou udělat.

Když paní Wiiková nezvedala telefon, pomyslel si, že je určitě na cestě do kanceláře. Teď už musí každým okamžikem uslyšet kroky na schodech a její klíč v zámku.

Ale nepřišla. Poté co jí zavolal potřetí a ona to neveděla, zneklidněl.

Byla nechvilnou sama. I když si chtěla jen prodloužit pauzu na oběd nebo některé ráno přijít později, vždy jej žádala o svolení.

Ještě nebylo devět hodin, ale rozhodl se, že zajede k ní domů do Tölö. Když už se jednou rozhodl, jednal rychle. Oblékl si svrchník a rukavice, vzal z poličky klobouk, sešel schody a pospíchal na zastávku tramvaje.

Teprve v tramvaji mu došlo, jaký je hlupák. Auto přece stojí na Kasárenském náměstí. Proč jím neodjel přímo na Mechelinskou? Bylo by to mnohem rychlejší.

1 (o osm měsíců dříve, středa 16. března)

Bylo to jedno z těch ospalých dopolední, mlhavé a vlhké.

Jako povolená šňůra, pomyslela si slečna Milja, šedivé lano, nedbale natažené mezi umírající zimou a stále vzdáleným jarem.

Mnohem později si vzpomene, že si představovala, jak půjde domů dřív, a že měla jasný plán, jak bude ten den pokračovat.

Sen: odejít z kanceláře ve tři a dojít těch několik bloků do Akademického knihkupectví v temně zářící budově obchodního domu Stockmann. Koupit si časopis, nejlépe poslední číslo Elokuva-Aitta, to s Rolfem Wankou na obálce. Pak se pokusit dostat na manikúru k paní Tuomistové do Salonu Roma, ačkoliv se neobjednala předem.

Svou první manikúru v životě si dopřála minulé léto, v červenci, když jí v Hoffman & Laurén dali dvoutýdenní dovolenou s plným platem. Teď už měla ruce zase neupravené, nehty drsné a nerovné, to všechno z manipulace s papíry a šanony u Thuneho a domácích prací. Nebo proč si něco namlouvat: když měla slečna Milja špatnou náladu a nikdo se nedíval, okusovala si je, to z toho měla škaredé nehty a akurátní paní Wiiková se pak musela stydět a své nedostatky skrývat, jak jen to šlo.

Slečna Milja si také okusovala konečky prstů, pozdě večer, když byl závěs na noc zatažený. To se pak dokázala ztratit v knize nebo ponořit do svých myšlenek natolik, že si nevšimla, jak si roztržitě začíná ohlodávat nejsvrchnější vrstvu kůže na prstech a odtrhávat si ji. Kůžička povolovala po kouscích a slečna Milja se během let natolik zdokonalila, že přesně věděla, kdy má přestat táhnout. Vždy ukousla z tenké vrstvy jen tolik, aby jí nezačala téct krev. Kousek pak vyplivla na podlahu nebo tak, že přistál vedle ní do postele.

Nějaký čas tomu teď nepropadla. Nehty měla nerovné, ale jinak byly její ruce pěkné a v pořádku: svůj časopis o filmu si začne číst už tam v salonu. Zatímco paní Tuomistová se bude věnovat každé ruce zvlášť, ona si tou volnou může pohodlně listovat. Vybere si ke čtení nějaký článek, možná mezinárodní rubriku s drby z Hollywoodu a ateliérů UFA v Berlíně. Bude se dívat na obrázky svých idolů Leslieho Howarda a Caryho Granta a užívat si života.

V peněžence nosila zažloutlý výstřižek s Grantem a Randolphem Scottem v plavkách. Má ho tam už tři roky a nikdy ho nikomu neukázala. Styděla se. Je jí skoro třicet sedm, ale slečna Milja stále nekriticky obdivuje americké herce s napomádanými vlasy, bílými zuby a dokonalým

ďolíčkem na bradě. *I am a very great lover of your art and I should be the luckiest.* Slečna Milja chtěla Grantovi a Scottovi a Howardovi a dalším napsat a poprosit je o fotku s autogramem. A také Rolfu Wankovi – *Ich bin eine grosse Verehrerin.* Doteď ale nenapsala ani jednomu z nich.

Ostatně Santeri Soihtu měl stejně dokonalý ďolíček na bradě jako Cary Grant a Rolf Wanka. Ale to bylo něco jiného. Santeri Soihtu nebydlel v paláci ve vzdáleném, pohádkovém městě filmu, nýbrž se svojí manželkou v bytě ve čtvrti Tölö. V Helsinkách byl k vidění dennodenně, mohla ho zahlédnout, jak vchází do kanceláře banky nebo večeri v Kämpu nebo Monte Carlu nebo v některém jiném z lepších podniků ve městě. Na plátně hrál Soihtu statečného aktivistu bojujícího v roce 1902 proti ruskému útlaku či čestného důstojníka myslivců ze zimy 1918, ale ve skutečnosti na něm nebylo vůbec nic vzrušujícího.

Nebo že by přece jen? Elokuva-Aitta napsal, že Santeri Soihtu je pseudonym a že hvězda chce zatajit, jak se jmenuje. Aby mohl mít klid, stálo tam. A zde se o slovo přihlásila umíněnost slečny Milji. Jí by bylo naprosto jedno, kdyby se dozvěděla, že se Cary Grant nejmenuje Archibald Leach, ale Bronimir Mankulovský nebo že se Leslie Howard narodil jako Joram Kardašijan, a ne jako Leslie Steiner. Ale tady v Helsinkách chtěla slečna Milja vědět, odkud lidé skutečně pocházejí. Jestliže nikdo neznal pravé jméno Santerioho Soihtua, tak ani nemůže nikdo vědět, co dělal před dvaceti lety. Musel tehdy být ještě chlapec, dítě, ale co když i tak pobýval v některém z táborů? Možná že sloužil jako poslíček nebo čistil vojákům boty, aby získal peníze na jídlo. Tehdy vládl chaos, panovala nouze a strach, lidé dělali věci, o kterých se později mlčelo.

Až bude manikúra hotová a ona zaplatí paní Tuomistové, zajde do koloniálu. Do nějakého z těch exkluzivních, Klimscheffsky nebo Marstio. Dopřeje si něco dobrého na večer, plechovku konzervovaných broskví v cukrovém nálevu nebo kornout namíchaných karamel. Nebo možná několik bonbonů Da Capo, měla ráda onen zářivě žlutý papír s tmavou čokoládou uvnitř.

Pak pojede tramvají z centra do Tölö. Během jízdy pach zrezivělého železa, mokrého oblečení a nemytých těl.

Nakoupí v obchodě se smíšeným zbožím na Caloniově ulici. Uvařit večeri, najíst se a umýt nádobí. Počkat, dokud v rádiu nezačne večerní koncert, trochu ztlumit hlasitost, zapnout lampičku na čtení, sednout si do červeného křesla se světlými opěrkami, zabalit se do plédu a číst, čokoládové bonbony nebo ták s půlkami broskví v dosahu.

Ve svých myšlenkách odletí někam daleko. Do Brentwoodu a Beverly Hills, do vil se dvaceti pokoji, k luxusním cadillacům a bazénům, do světa krásně upravených zahrad s palmami a akáciemi a bugenviliemi, v němž žijí šoféři ve stejnokrojích, jejichž cípy jim sahají až ke kotníkům, a kypré černošky, které mají vždy po ruce ostrá, ale utěšující slova.

Do jiného světa, než je ten její – protivný, krutý, šedý.

Nechá se pohltit články, trhne sebou, až když se bude hrát hymna. Konec vysílání, zpátky do reality. Vypnout rádio, zhasnout lampičku na čtení, vykonat večerní očistu, zkontrolovat, že je plynový sporák vypnutý. Bála se toho, že uhoří, výbuchy plynu byly časté a požáry ničivé, kontrolovala sporák pokaždé, když měla jít ven, a každý večer, než si šla lehnout.

V ložnici bude chladno, v jejím malém dvoupokojovém bytě byla zima a průvan ještě v květnu. Postel bude prázdná, tak jako celou dobu od chvíle, kdy ji Hannes

opustil, prostě toho měl dost a beze slova odešel. Rozprostře pléd, zaleze si pod příkrývku, lehne si na bok, přitáhne nohy, skrčí se do klubíčka, možná si položí ruku k břichu mezi příkrývku a noční košili, aby jí bylo tepleji.

Pocítí samotu, samozřejmě, pocítí ji až do morku kostí.

Ale bude jí také dobře.

Z toho, že se přece jen někam dostala. Pryč od všeho toho, co nikdo nemohl tušit, především ne advokát Claes Thune a jeho vznešení klienti, když vrhali nenápadné (jak se domnívali) pohledy po jejím jednoduchém, ale dobře padnoucím kostýmku a lesklých vlasech a útlých kotníčích, které tak vynikají v botách na vysokém podpatku.

A od zítřka: po jejích rukou, po opilovaných, načerveno nalakovaných nehtech.

Tak. Dnes večer jí bude jedna z těch upravených rukou odpočívát na břiše, aby se ohřála, a slečna Milja bude hezky mlčet a Matilda usne klidně a rychle a bude dál snít. O něčem lepším. Něčem ještě lepším, než je to, co má.

2

Půl hodiny po obědě již Matilda přepsala odchází dopisy, vložila je do obálek a ofranovala. Pozvedla zrak a zahleděla se na Kasárenské náměstí: mlha zhoustla, stěží dokázala rozeznat budovu rádia naproti.

Zvedla se ze židle, chtěla zatukat na advokátovy dveře a zeptat se, jestli by mohla odejít už ve tři. K Thunemu přišlo během dopoledne několik klientů, uváděla je k němu, ale jeho samotného jinak skoro neviděla, nadiktoval jí dva dopisy, nic jiného. Byly krátké a působily odměřeně, skoro až nevlídně. Thune snědl oběd u sebe v kanceláři, pár obložených chlebů s játrovou paštikou a nakládanou okurkou, nedbale zabalených do svačínového papíru, už ráno viděla, jak je vytahuje z aktovky. Vypadaly oschle a scvrkle a ona se v duchu ptala sama sebe, co k nim Thune pije. Možná slabé pivo, ve zdi vedle okna měl spíž, ve které viděla hnědé láhve. Věděla, že se Thune nedávno rozvedl. Zdálo se, že ještě nenašel ve svém novém životě řád.

Dveře se lehce otevřely a v mezeře se objevila advokátova podlouhlá, skoro holá hlava. Matilda se rychle opět posadila, čekala, až ji osloví. Thune se trochu podobal Stanu Laurelovi, všimla si toho už při pracovním pohovoru. Teď se opřel ramenem o zárubeň dveří, ruce strčené do kapes u kalhot, jeho vytáhlá postava vypadala skoro hadovitě. Ale ona hadovitost je jen šálení, pomyslela si Matilda, myšlenka slečny Milji, chiméra v její hlavě. Thunemu seděl oblek stejně špatně jako vždy, barva dnešního dne byla zmačkaná modrá.

Měla Thuneho docela ráda. Čas od času býval domýšlivý, aniž by si to sám uvědomoval, oblékal se nedbale a občas říkal podivné věci. Ale byl také přátelský a působil jako spravedlivý muž. Inteligentní a hodný, to není zrovna samozřejmá kombinace. Každopádně ne u klientů, kteří navštěvovali Thuneho kancelář. Hluční a předstíraně dobrosrdeční, takový z nich měla Matilda dojem. Někteří se dívali přímo skrze ni, jako by neexistovala, jiní ji častovali drzími pohledy.

„Paní Leimová je nepříjemně nachlazená,“ řekl Thune a pokračoval uštvaně: „Leží v posteli u sebe doma. Za několik minut mám schůzku s Grönroosem a dnes večer se zde v kanceláři sejde Středeční klub. Nebyla byste tak hodná a nezašla mi na tržnici pro pár maličkostí?“

Paní Leimová byla Thuneho posluhovačka a po rozvodu paní pro všechno, bez ní by starosti praktického rázu Thuneho přemohly. Leopold Grönroos byl jedním ze

členů Středečního klubu, možná tím nejzámožnějším. Majitel činžovních domů, rentiér, spekulant, hamoun, bonviván, všechna tato pojmenování už Matilda v souvislosti s Grönroosem slyšela, ačkoliv u Thuneho pracovala jen půl druhého měsíce.

Grönroos: každý týden přesně v tu stejnou hodinu, ve středu odpoledne o půl třetí. Pravděpodobně budou s Thunem opět sedět v zadním pokoji, Kabinetu, a dlouze a dopodrobna mluvit o Grönroosových investicích. Čas od času Grönroos podrážděně zagestikuluje, nervózně zabubnuje do stolu svými masitými prsty. Pokaždé, když Thune klidným hlasem poukáže na riziko sníženého výnosu, Grönroosův nos se dole u kořene sraští. Když už bude schůzka probíhat asi hodinu, zavolá Thune na Matildu a poprosí ji, jestli by jim z barové skříně v jeho pokoji nepřinesla portské a whisky a vhodné skleničky. Navrhne „malého frťana“ a Grönroos zprvu odmítne s poukazem na svou dnu, která se každým rokem zhoršuje. Ale pak si to Grönroos rozmyslí a brzy si oba dají ještě druhého a třetího. V této chvíli už nebudou mluvit o penězích, přešli k závodním vytrvalcům a symfonikům, a pak, při čtvrtém a pátém frťanovi, budou opilí. Matilda to všechno viděla, když jim přinášela šanony a účetní knihy a servírovala nápoje. V Kabinetu vždy bývalo šero, v kachlových kamnech hořel oheň, svítila jen jedna lampička se stínítkem, Thune to tak chtěl. Ale mohla by je nepozorovaně sledovat, i kdyby bylo světlo silnější, bývali tak pohlceni svými diskusemi, že ji sotva postřehli.

Tato změna v jejích plánech ji zklamala, ale svůj pocit skrývala, co jen to šlo. Středeční klub byl Thuneho pijanský spolek scházející se u některého ze členů každou třetí středu v měsíci, o mnoho víc toho o něm Matilda nevěděla. Ale pochopila, že jestliže je paní Leimová nemocná a březnová schůzka se má konat v kanceláři, nebude moci odejít brzy.

„Co chcete, abych na tržišti nakoupila?“ zeptala se.

„Domácí paštiku, pokud možno výraznější,“ odpověděl Thune. „Nějaké sýry, dobře uleželé. Slané sušenky, vezměte ty britské. A zelené olivy, bez pecky. Ty italské, ne španělské. Vezměte dvě konzervy.“

Thune si posunul brýle ke špičce nosu a mile se na ni podíval: „A taky jsem říkal, že se ke mně nemusíte v jednom kuse chovat jako k panstvu. Všeho moc škodí.“

Vylovil z kapsy zmačkaného saka peněženku, proletěl v rychlosti svazek bankovek a vytáhl padesátimarkovku. Rozmyslel si to, zastrčil ji zpátky a místo ní vzal sto-markovou bankovku.

„Můžete to vzít i přes obchod s alkoholem?“ zeptal se. „Dvě láhve portského a dvě whisky. Ptejte se po vedoucím, Lehtoneovi. Ten je objednával, neměli zboží na skladě.“

Matilda přijala bankovku a pohlédla na ni. Na popředí byla vyobrazena skupina nahých lidí sportovního vzezření, na pozadí pár továrních komínů vyvrhovalo hutný kouř. Všiml si Thune, že žena úplně vlevo má pěkně vytvarovaný zadek? Určitě ano, odpověděla si Matilda v duchu na vlastní otázku.

Později si vzpomene, že toho dne působil šedavý opar jako kouř, skoro přívětivě. Nebyla to ona obvyklá březnová šed', drsná a strohá, v níž v nejzazších záhybech přístavu, kde voda zůstávala ještě úplně černá, o sebe šplouchavě narážely ledu. Místo toho vlažnější šed', příkrývka, do které se lze zabalit. Jako v září, kdy přejdou vlny vedra a přeženou se poslední bouřky.

Nad městem spočíval nádech nesku-tečna. Život je sen, chiméra zbavená kontur. A zase to slovo, nechápala, proč se k ní zas a znova vrací. Pak si vzpomněla na Konniho. Napsal jí v únoru z Turku, kde bydlel

a kde Arizona získala na celou zimu angažmá v Hamburger Börs. Vyprávěl o nových písničkách, které složil, a jedna z nich se jmenovala právě Chiméra.

Konni psal, že s Arizonou chtěl Chiméru nahrát, ale nemá dost peněz a přemýšlí, jestli píseň nenabídne Dallapé nebo Ramblers. Už dříve nějaké písně prodal, když desky Arizony nikdo nekupoval. Milovaný bratříček Konni. Neviděli se teď už skoro rok a Matildě se po něm stýskalo. V té době, když Matilda stála na prahu dospělosti, zatímco Konni byl stále ještě dítě, žili po mnoho let každý jinde, aniž by věděli, co se s tím druhým stalo. I tak k sobě měli blízko, a když se nemohli vidět, psali si dopisy. Ale Konni se málokdy zmiňoval o svých citech či hlubších myšlenkách. Jemu a Tuulikki se teď v listopadu zase narodilo dítě, bylo to už jejich třetí a jim se přitom nedostávalo peněz od samého počátku. Občas Matilda přemýšlela, jak se Konnimu vlastně daří.

Zahнала myšlenky na bratra a mechanicky vykonala své povinnosti. Nemrzelo ji, že byla nucena odepsat vlastní plány. Takový je život, málokdy to dopadne, jak si člověk představoval. Byla zvyklá podržovat se ostatním a mimo jiné díky tomu byla ve své práci tak dobrá. Krom toho by večer stěží proběhl tak slavnostně, jak si plánovala. Už když spěchala přes Kasárenské náměstí, začala ji pobolívat v podbřišku a tříselech. Brzy začne krvácet, pravděpodobně už dnes večer. Břicho ji bolelo celý první den a noc.

Začalo pršet a najednou se všude utvořily fronty, nákup trval déle, než očekávala, a když se vrátila do kanceláře, nebyli již Thune a Grönroos sami. Středeční klub dorazil, chechtající se mužské hlasy slyšela už odzdiva od schodiště, zábava byla v plném proudu. Dům pocházel ze začátku století a neměl výtah. Plahočila se nahoru s proutěným košíkem paní Leimové v jedné ruce a síťovkou s lahvemi ve druhé. Slyšela teď hlasy zřetelně, muži se zřejmě tísnil ve vstupní hale a dveře ke schodům zůstaly otevřené. Uslyšela Thuneho hlas, a Grönroosův, a několik neznámých mužů. Mluvili hlasitě a přehnaně bodře, tak, jak to muži mají ve zvyku, když se nějakou tu chvíli neviděli.

Ztuhla.

Mezi těmi neznámými hlasy zaslechla jeden, který poznala. Nejdříve jej nemohla zařadit, ale udělalo se jí z něj špatně a brzy začala tušit, čím hlas to je. A když uslyšela, jak ten muž zavtipkoval – nezachytila, o co se jedná nebo na koho se obracel –, a pak se zasmál svým vlastním slovům, byla si jistá. Hlas měl možná trochu hlubší, smích ale zůstal stejný.

Mužské hlasy se s ozvěnou nesly schodištěm, valily se k ní jako nezadržitelná povodeň. Přesunuly ji do jiné doby. Otevřené okno. Léto. Za oknem písčitá plocha, prašné cvičiště rozprostírající se široko daleko, zalité sluncem. Jednotvárnost plochy narušovala jen jedna osamocená, vzrostlá borovice, zestárlá sosna. Říkali tomu Sahara, slyšela je. Bylo jí špatně a chtěla být tam. Chtěla být tam, ačkoliv věděla, že každý den někdo během práce umírá hladem a vyčerpaním. Slyšela hlasy, byli ve stejném pokoji jako ona, mluvili několika různými jazyky. Zatvrzelý pohled z okna, sedadlo, které se jí lepilo na stehna, její studené bosé nohy.

Stála dole na schodech. Slyšela rychlé kroky a dveře tam nahoře se zavřely. Hlasy přešly do tichého mumlání, a když se pak muži přesunuli z haly k Thunemu, zeslábly ještě více. Matilda stála bez hnutí, rozhostilo se tiživé, dunivé ticho. Celé její tělo prostoupil chlad, nohy jako by se jí třáslly a zdálo se, že jsou tak slabé, že už ji nikdy nedokážou unést.

Pak se sebrala, sevřela pevně síťovku a košík se sýry a tím ostatním a šla nahoru.

3

Pootevřel dveře a uviděl ji nerozhodně postávat před psacím stolem ve vstupní hale, zatímco on sám ještě pořád setrval skryt v příšeří pokoje. Během několika krátkých okamžiků, než ji oslovil nebo se jí ukázal, vzpomněl si Thune na ony odměřené repliky z přijímacího pohovoru. Paní Wiiková mu připadala inteligentní, ale také záhadná. Její žádost, psaná na stroji, toho o ní moc neřekla. Bylo jí třicet šest let a Thune, který nedávno oslavil čtyřicítku, vlastně chtěl zaměstnat někoho mladšího. A hezčího, ale to si přiznával jen těžko. O to přece při práci úřednice nešlo.

Paní Wiiková nebyla žádná šereda. Její obličej měl čisté rysy, oblékala se jednoduše, ale vkusně, měla pěknou postavu, na svůj věk vypadala mladší. Její životopis mluvil sám za sebe: absolventka Obchodního institutu, znalost psaní na stroji a stenografie, schopnost dorozumět se výborně švédsky a finsky, dostatečně německy, obstojně anglicky, dlouhodobé zaměstnání u renomované spediční firmy Hoffman & Laurén. Ale vznášelo se kolem ní něco příkrého, něco mrazivého, co způsobilo, že byl Thune během pohovoru ostražitý.

On: „Jmenujete se Milja Matilda Aleksandra Wiiková?“

Ona: „Ano.“

„Ale necháváte se oslovovat jménem Matilda?“

„Ano, preferuji Matildu.“

„Proč to?“

„Nevím. Prostě to tak vyplynulo. Matilda je nejhezčí.“

„A váš rodný jazyk je švédština?“

„Otec mluvil švédsky. Matka jen finsky a rusky.“

„Umíte rusky?“

„Bohužel ne. Rozumím možná stovce slov. Ale rozumět a mluvit je něco jiného.“

Usmál se na ni a řekl: „A mluvit o nějakém tématu a rozumět mu je taky něco jiného.“

Jen to nejlehčí škubnutí v koutcích úst, když mu odpověděla: „Ano, to tedy je!“

On: „A vaši rodiče, co teď dělají?“

Ona: „Nežijí.“

Čekal, že bude pokračovat. Když však mlčela, nechal zvítězit svou zvědavost:

„Co se jim stalo? Jestli se mohu zeptat.“

„Zemřeli mladí. Na nemoci. Vyrůstala jsem u... příbuzných.“ A pak opáčila: „Je to důležité?“

Thuneho její přímá otázka zaskočila. Chtěl zakrýt svou neomalenost, a proto změnil téma:

„Proč jste odešla od firmy Hoffman & Laurén?“

„O tom nerada mluvím.“

„Ale napsali vám vynikající doporučení. Pakliže ve vás měli takovou důvěru, proč...?“

Podívala se na něj s výrazem někoho, kdo poslouchá umíněné, hloupé děcko.

A odpověděla: „Nemohl byste prostě věřit tomu, že vše, co stojí v doporučení, je pravda?“

Spatřil to: onu samotu kolem ní. Ale v jejích krátkých a precizních odpovědích bylo i cosi přitažlivého. Risknul to, zaměstnal ji a ona ho nezklamala. Svou práci odváděla bez jediné chyby, ani jednou za oněch uplynulých sedm týdnů o jejích schopnostech nezapochyboval.

Onu středu přijal Thune již před obědem tři klienty. Požádal paní Wiikovou, aby objednala pár zahraničních hovorů, jeden z nich na finské vyslanectví na Stankevičově ulici v Moskvě, další do jedné stockholmské banky. Nadiktoval jí dva dopisy. Nesly se ve strohém tónu a při jedné obzvláště ostré formulaci si všiml, jak paní Wiiková nepatrně nadzvedla levé obočí. Jinak bylo vše jako obvykle. Nárokoval si

její služby a neztrácel čas přemýšlením nad tím, kdo je a co se odehrává v jejím nitru.

Myslela rychle.

Byla schopná.

Ale přesto jen v jeho službách. Byla po ruce, vyřizovala na Thuneho žádost různé záležitosti, nic víc, nic míň.

Když tam stál ve dveřích, vytahoval stomarkovou bankovku a posílal paní Wiikovou na tržnici a pro alkohol, nemyslel Thune ani na své vlastní pracovní povinnosti. Jednalo se o rutinní úkony, které mohl vykonávat ve spánku.

Myslel na to, že Středeční klub se sejde v Kabinetu už za několik málo hodin.

A na to, že do té doby bude ještě jednou nucen zmírňovat manický strach Polleho Grönroose z toho, že jeho bohatství přestane růst. Kdyby nebyl Thune tak rozzuřený na Roberta Lindemarka, tak už by Grönroose dávno k Robimu poslal. Grönroos potřeboval cvokaře, ne ekonomického poradce.

Byl si jist, že tématem večera bude německý příchod do jásajícího Rakouska. Uběhlo od něj už několik dní, ale všichni o něm stále mluvili. Thune sám stál u okna své opuštěné ložnice a myslel na Gabi. Slyšel, jak kostelní hodiny volají k nedělní bohoslužbě a jak v rádiu hlasatel Finské tiskové kanceláře reprodukuje Hitlerova triumfální slova. Velké Německo, dědic Římské říše, Světová říše, jež má před sebou tisíc zlatých let. Taková byla rétorika té doby: Thune měl kolegy, kteří si malovali Velké Finsko s východní hranicí za Uralem, zatímco se odpoledne po zasedání Advokátní komory zpíjeli do nemoty.

Thune přehodnocoval vlastní život. Někdy, jako teď, myslel na oněch šest mladíků, kteří zakládali Středeční klub, a na těch šest mužů ve středním věku, kteří zbyli. Těch prvních šest nebylo totožných s těmi druhými šesti, dva během let odpadli a dva přibyli.

Založili Klub na podzim sedmadvacátého, jen pár měsíců po tom, co se Thune oženil se svou Gabi, uprostřed konjunktury, kdy bylo město plné nově otevřených jazzo-

vých podniků a tanečnice Ida Bedrichová vystupovala téměř nahá v Lidu na Fabianově ulici. Dali vale studentskému životu – všichni kromě líného Guida Römana – a dostali zaměstnání v solidních podnicích a institucích. Ve statutech Středečního klubu stálo, že účelem činnosti je „přispívat k udržování a prohlubování politické a kulturní debaty ve švédštině ve městě Helsinky“, ale skutečným záměrem bylo poskytnout členům příležitost k pití. Tyto aktivity probíhaly živě až do začátku roku 1933, pak byla činnost Klubu utlumena, jelikož Thune sloužil na ambasádách ve Stockholmu a Moskvě. Nyní se opět rozproudila.

Thune nebyl žádný chvástal. V diskusích si nikdy nestál umíněně za svým, málokdy si vynucoval pozornost a před lidmi mimo Klub důležitost své role i snižoval. Ale věděl, že je pro Středeční klub důležitý.

Chudák Bertel Ringwald se již v létě jednatřicátého stal obětí nevypočitatelného zálivu Vidskär v turkuských šérách, měl upevnit hlavní plachtu v silném vlnobití, ale přepadl přes zábradlí a utopil se. Rok nato se Hugo Ekblad-Schmidt oženil s jednou Pařížankou, stal se zástupcem ředitele v agentuře svého tchána a dostal kancelář na postranní ulici ve čtvrti Marais.

Ze zakládajících členů tak zůstali psychiatr Robert Lindemark, novinář Guido Röman, básník a herec Joachim „Jogi“ Jary a Thune.

Obchodník Leopold Grönroos a lékař Lorens „Zorro“ Arelius byli do kruhu přijati později, Arelius až v roce 1936.

Pestrá společnost. Ale svázaná silnými pouty.

Ani tentokrát nebudou v plném počtu.

Opět s nimi bude Robi Lindemark, poprvé od té věci s Gabi. Pro forma jej zvali i na předcházející setkání, ale odmítal přijít. Nikdo nevěděl, jestli tak činil z ohledu vůči Thunemu, nebo ze strachu či studu. Nicméně bylo jisté, že to mělo co dělat s Gabi.

Gabi a Robi. Gabi a Robi a hloupý, hodný, slepý Klaun. Thune stále cítil, jak jeho nitrem procházejí záblesky žárlivosti jako ocelový nůž, stávalo se mu to každý týden

nejméně jednou. Ale rozhodl se. Je na čase, aby se zachoval velkoryse. Zavolal Lindemarkovi a osobně jej pozval. Rozhovor se zadržával, ale Thune trval na svém a bezradný Robi nakonec souhlasil.

Jeden člen se po delší době opět dostavil, jiný ale scházel. Joachim Jary předem ohlásil svou neúčast. Nebo přesněji řečeno: během jejich společného telefonátu ohlásil Thunemu Jaryho neúčast primář Lindemark. Jary se opět zhroutil a byl převezen do nemocnice v Kopparbäcku severně od města.

Thune nemohl přestat myslet na své přátelství s Robim Lindemarkem.

Jak se za svých gymnaziálních let potulovali v Brunnském parku a podél Havshamnu dolů k Sandviku, na jaře za jasného světla a na podzim za dlouhých tmavých večerů a diskutovali o filosofii a literatuře. Bergson a Barbusse, Kipling a Tolstoj, Aho a Schildt. Thune právě tak vysoký, hubený a světlovlasý jako Lindemark podsaditý, statný a tmavý. Havran a sup, vidlička a nůž, Max a Móric – odvážnější kluci, kteří v zimě skákali na lyžích a v létě doplávali až k ostrovu Rönnskär, je nazývali různě. Ale Robi a Klaun se o jejich posměšky nestarali. Přátelili se už od útlého dětství, oba bydleli v Parkové ulici, každý rok si na gymnáziu pohlídali, aby mohli sedět spolu. Byli nejlepšími přáteli, ba co víc, pokrevními bratry. Rituál vykonali to léto, když jim bylo dvánáct. Slavnostně se řízli kapesním nožíkem do palce a vyměnili si krev.

Uzavřeli pakt.

Ale to bylo dávno.

Thune si vzpomněl na onen větrný pátek před půl druhým rokem, jak to celé působilo jako z nějaké operety.

Říjen šestatřicátého. Několik měsíců poté, co se Thune s Gabi vrátili ze Stockholmu, několik týdnů předtím, než se Thune měl přestěhovat do Moskvy. Gabi již oznámila, že chce zůstat v Helsinkách, už prý dál nezvládá žít v cizině. A řekla, že bolševikům nevěří, obzvláště ne takovým, jako je Stalin.

Před více než rokem náhodou Thune objevil skryš, kde Gabi přechovávala svůj deník. A povídky, které začala psát, aniž by o tom věděl.

Z toho, co četl, mu bylo nevolno. Rozhodl se ale, že ze začátku udrží svou podezíravost na uzdě.

Okamžitě po tom, co se vrátili do Helsinek a přestěhovali do bytu na Högberské ulici, se ujistil, že deník a sešity stále schovává na stejném místě. Ve čtení pokračoval pokaždé, když se mu naskytla příležitost.

Jednou ve čtvrtek, bylo to v říjnu, oznámil úředníkům na ministerstvu, že následujícího dne nepřijde. Bude pracovat doma a nechce být rušen telefonáty.

V pátek v jedenáct dopoledne se setkal s Lindemarkem před Brobergovou školou. Thune nastoupil do psychiatrova kovově šedého Opelu Olympia a odjeli směrem k Lindemarkově pýše, nové moderní psychiatrické léčebně v Kopparbäcku.

Během cesty moc nemluvili. Ocelový vůz zlostně bičovaly prudké nárazy větru, Lindemark musel pevně sevřít volant a soustředit se na řízení. Ale to, co si řekli, mělo svou váhu. Když míjeli Tusby a začali se od jihu blížit ke Kopparbäcku, vydal ze sebe Thune rezignovaný povzdech, a aniž by otočil hlavu, aniž by se na svého přítele podíval, utrousil:

„Gabi se mě chystá opustit. Má zřejmě vážnou známost.“

Lindemark se zatvářil soustrastně, neodtrhl ale pohled od cesty před sebou. To je dobře, pomyslel si Thune, protože Olympia ve větru povážlivě rachotila.

„To zní vážně, Klaune. A nepravděpodobně. S kým?“

„S tebou, Robi,“ odpověděl Thune klidně. Ve stejný okamžik se ptal sám sebe, proč se jen nenaklonil doleva a nestrhl volant, bylo by to tak snadné a následky by v té rychlosti jistě byly fatální, jeli mezi 75 a 80 kilometry v hodině.

Ale dodal jen: „O tom jsi se mnou přece chtěl při obědě mluvit, ne?“

Ze švédštiny přeložil Jan-Marek Šík

HORRORY ROKŮ I

Uvidíme, zda se i tentokrát prokáže pravdivost pranostiky o měsíci únoru, kdyžtě jsou ta česká pole potažena bílým flórem. Leč i ve veselé Aragonii provázejí mrazy ještě krutější. **22. února** roku 1900 se v jedné chudické vesničce za Pyrenejemi narodil nejbohatšímu muži široko daleko syn Luis Buñuel. Před několika lety jsem měl to potěšení zhlédnout v Uherském Hradišti patnáct jeho filmů. Třetí den při promítání filmu *Anděl zkázy*, režisérova mysteriosního výkladu slavného frenetického Géricaultova obrazu *Vor Medusy* – skupina mondénních lidí nemůže z tajemných důvodů opustit salon po několik dnů –, vtrhl do kinosálu pomatenec a vykřikoval, že zde panuje odporný puch močoviny, hniјících potravin a potu a vzduch je prosycen morovými výpary. Ano, doslova jsme se, my diváci, ztožnili s postavami na plátně a visuální prožitek tak doplnili o ukrutnou pachovou stopu. Pro zajímavost, v tomto období se narodilo více svojských režisérů, najmě Pier Paolo Pasolini (nar. 5. 3. 1922) a Andrzej Wajda (nar. 6. 3. 1926). Zde si vybavuji ještě jednu paralelu s Letní filmovou školou. Zatímco Pasoliniho atakovali diváci po zhlédnutí filmu *Saló aneb 120 dnů Sodomy*, na nádraží v Uherském Hradišti napadla skupina důchodců Pavla Landovského.

23. února 1957 se v Brně narodil apatykář a básník Jiří Staněk. Traduje se o něm, že ve své alchymistické laboratoři má převeliké skleněné nádoby, ve kterých

přechovává lidské nehty, jimiž obdarovává návštěvníky. A všichni víme, že to začíná nehty, pak prstíčky, a Bůh ví, kde to může skončit. Je však docela možné, že tyto zvěsti o něm šíří buď jezovité, nebo karbonáři vulgo zednáři, kteří touží získat tajemství výroby jeho proslulých kapek. Jistě nejen ty, kteří mají smysl pro číselné shody (třeba na Velké pyramidě), zarazí, že **25. února** 1925 vznikla Velká národní československá zednářská lóže. Když sečteme čísla tohoto data, dostaneme číslo 8. Odečteme-li tedy Staňkovo číslo 2, dostaneme číslo 6! A to se shoduje s datem **26. února** 1958, kdy se narodil Michel Houellebecq. Ptal jsem se nedávno jedné franštinářky, jak se čte jeho jméno, a ona řekla: „*Mišel*.“ Tento hravý spisovatel je pro evropské intelektuály tím, kým je Walt Disney pro americké studenty – objektem takměř lucidních výkladů a netušených spojení.

27. února uplyne 153 let od narození zakladatele antroposofie Rudolfa Steinera. Z jeho díla mi – snad kvůli vrozené praktičnosti – nejvíce zaimponovala drobná knížka, v níž doporučuje pečlivé, každodenní pozorování počasí. Člověk si ani neuvedomí, jak poetická činnost to je a k jakým závěrům to vede. Meteorologové se sice ve svých předpovědích cirka z 90 % mylí, ale kolik jen je mezi nimi znamenitých básníků. Namátkou Roman Szpuk na Churaňově, svého času Petr Kabeš na Milešovce, Martin Novák v Ústí nad Labem – Kočkově.

ba enigmatického. Kupříkladu v povídce „Otevření dveří“ píše o případu duchovního, který na několik týdnů zmizel a ocitl se v jiném světě, o němž po svém návratu pravil zhruba toto: „*Tam bylo všechno v naprostém pořádku, neboť je tam velká prázdnota.*“

7. března uplyne neskutečných 15 let od památného vyhození účastníků srazu básnické skupiny XXVI z pensionu manželů Prasákových na Komáří vížce v Krušných horách. Dovolte na závěr úryvek ze sugestivního líčení události z pera Alberta Krásna:

„Paní Antošová!“ rozlehlo se v sedm ráno po chodbách ubytovny. Otec a syn Prasákovi hledali ženu, která byla odpovědná za bouřlivou noc ze 6. na 7. března.

„To jste redaktori?“ řval Prasák starší, „u mě nejste žádný redaktori, dělat takovej bordel!“ Antošová Svatava se důmyslně bránila: „Definujte mi bordel.“

„Taková drzost, chlastat až do rána! Kvůli tomu kraválu nám posel pes!“ křičela z přízemí Prasáková. „Máme to my, redaktori, odvahu, tajně se sejít na pokoji!“ zvolal Robert Janda.

Pravda je, že při poslechu básně snad Oscara Ryby měl jejich vlčák erekci jako karmelitán. Prasák mladší mezitím vyhledával na pokojích další gaunery. „Tady ste byli naposledy!“ zařval, když našel drsného katolického básníka Pavla Kukala rozvaleného na posteli. Kukal se usmál, zapráskal kníry a řekl: „Tak o tom ani v nejmenším nepochybujte.“

Patrik Linhart

Skrytý protektorát, obávaný čip a Orbis Tertius

Je to první náboženství v dějinách, jehož přívrženci plní, co se po nich žádá.

A jak poznáme, že nás opravdu čeká ráj? Viděli jsme to v televizi.

Yuval Noah Harari – Sapiens¹

Občas se potkám s rozšířenou otázkou, jak je možné, že německé obyvatelstvo nechalo za Výmarské republiky zmohutnět bestii, která rozpoutala peklo. Jak to, že tomu nemohli počestní Evropané zabránit? Cožpak neviděli, v co se přetavují důsledky Versailleské mírové smlouvy? Karel Čapek přivedl *Bílou nemoc* na světlo jeviště až v roce 1937, kdy už symptomy nemoci naplno propukly, a postavu maršála nešlo ničím zastavit. Bylo pozdě. Historická zkušenost si vzala ponaučení, a s nadsázkou řečeno, od té doby si dává pozor na pány s patkou nebo specifický slovník, který používají. Při vědomí, že teritorium fašismu a nacismu máme zmapováno, těžko si necháme znovu defilovat před očima hnědé košile. Máme přece vytvořený senzor, který ve vhodnou chvíli detekuje skrytou fázi (presymptom) nemoci a nedopustíme to, co otrásl 20. stoletím, řeknou politologové nebo sociologové. To, jak se příliš opíráme o alegorii, kterou jsme si vytvořili, dokládá například článek Michaely Marksové-Tominové na webu *romea.cz* nazvaný: *Nečekejme na nového Hitlera!*²

Na úvodní otázku je nasnadě odpověď, že pokud by příznaky jakékoli hrozby měly být viditelné, určitě se lze pokusit o nějaký druh obrany. Předpokládáme totiž, že naše společnost dosáhla značné komplexnosti a vždy bude existovat role strážců demokratických hodnot. Mezi ně zajisté zařadíme právě filozofy, sociology nebo politology, obecně řečeno odborníky různých humanitních oborů včetně literátů. A právě zde se dostáváme k vlastnímu tématu této úvahy. Kdyby rizika ohrožující svobodu jednotlivců a společnosti měla být těmito autoritám viditelná, patrně by bylo již dopředu vyhráno. Zlovůle nebude zřejmě tak naivní, aby si nechala koukat do karet, a možná ani nejde o žádnou zlovůli, ale o obyčejnou nebezpečnou cestu, kterou se lidstvo, jako už tolikrát, vydalo.

Otázka tedy zní, co defiluje před našima očima právě teď a nikdo tomu nezabráňuje? Chybí diskuse jen proto, že chybí představa a pojmy? Troufám si tvrdit, že stopy (presymptomy) v celkem jasných obrysech nemůže vidět žádný humanitně zaměřený badatel, ale osoba z opačného spektra společnosti – technik. Přesněji specialista na informační technologie, ať už je to ten, kdo IT systémy nasazuje a spravuje, nebo výzkumník z technologické laboratoře. Historickým příkladem řečeno, oba se z pouhých merovejských majordomů stávají karlovskou dynastií, která nahradí merovejské krále. Stačí se jen podívat do dějin, v jakých projektech stáli tito ministři králů po boku svým pánům. Možná to o sobě IT odborníci nevědí, ale zajisté to vědí všichni, kdo informační technologie financují.

Kdo se v tomto odvětví nepohybuje, tomu zcela jistě unikla zpráva z loňského podzimu, v níž experti z německého Spolkového úřadu pro informační bezpečnost varovali, že nový počítačový operační systém Windows 8 je rizikem pro bezpečnost dat. Sám spolkový úřad pak doporučil, aby tento operační systém na počítačích klíčových vládních institucí nepoužívali. Čertovo kopyto se skrývá v šifrovacím mikročipu (Trusted Platform Module, zkráceně TPM), kterým má být v budoucnosti vybavený každý osobní počítač a pravděpodobně i jakékoliv mobilní zařízení. Hodně zjednodušeně řečeno, jedná se o pečeti, které zajistí integritu dat ve smyslu známé

pohádky o Plaváčkovi (sudička mění dopis pro krále za jiný). Přes tento procesor se má ověřovat pravost nejen dat, ale i pravost operačního systému. To samo o sobě znepríjemní život kyberzločinu (když vynecháme utrpení, které přináší technické vychytávky běžným uživatelům) a také umožní výrobcům softwaru hlídat si tzv. nelegální kopie. A to vše na dálku. Kritici tvrdí, že to bude výrobce softwaru, kdo může na dálku kontrolovat dění na počítači, a nikoli uživatel. Čip totiž nejde uživatelem vypnout. Naivní je ignorovat tyto obavy ve světě, který je prakticky on-line. A právě zde je kámen úrazu.

Experti německého bezpečnostního úřadu jdou ve svých vyjádřeních ještě dál, když tvrdí: „*Kvůli ztrátě suverenity nad informační technologií nelze garantovat důvěrnost a integritu dat.*“ To ovšem není tak podstatné pro smysl této úvahy. Mnohem důležitější je zjištění, že se německá vláda snažila ovlivnit specifikaci TPM v generační verzi 2.0, ale byla odmítnuta. Na specifikaci se podílí nadnárodní korporace, jakými jsou např. Intel/AMD (výrobce procesorů), Cisco (přední výrobce síťových prvků), duo Hewlett-Packard/IBM (výrobce serverů, diskových polí a softwaru), Microsoft (většina z vás to má denně před nosem), které jsou sdružené v konsorciu Trusted Computing Group, zkráceně TCG. Když uvážíme, že suverénní stát, který má více než tisíciletou historii, „byl odmítnut“, tak se něco podstatného změnilo.

Soustředme se nyní na nejdůležitější slovo v německém vyjádření – *suverenita*. Stačilo trochu pozměnit formulaci a nebezpečí by ztratilo na významu. Suverenita neboli svrchovanost patří převážně do slovníků mezinárodního práva nebo do politologického žargonu a její pojem je zcela přesně vymezený již od dob osvícenství. V podstatě vyjadřuje schopnost státu vykonávat ničím neomezenou moc na svém území. A nyní se setkáváme s tímto pojmem v kontextu s IT technologií. Kdyby se slovo *svrchovanost* ve vyjádření neobjevilo nebo bylo nahrazeno méně přiléhavým, bylo by složitější v mediasféře internetu (zdroji zdejších informací) dešifrovat oslí můstek k mezinárodnímu právu. To jen podtrhuje tvrzení, že politologičtí strážci mohou v klidu pospávat na svých vartách a štěbetání techniků považovat za kuropění, zatímco obávaní nepřátelé demokracie se jim už dávno prohánějí po nádvoří.

Jak je to tedy se střídáním strážů, když základní složky společnosti vyhlížejí hnědokošiláče, a Merovejci netuší, o čem si karlovští majordomové povídají v královské kuchyni? Ve své knize *Sapiens* zmiňuje Yuval Noah Harari pojem *imaginární řád*.³ V podstatě tím vyjadřuje to, co si v hodné

syntetizované podobě představujeme pod pojmem *systém*. Cítíme, že systém stojí někde nad jednotlivými aktéry společnosti, funguje zcela autonomně, jako děti se do něj rodíme a v jeho rituálech umíráme. Imaginární je podle Harariho proto, že jej udržuje při životě pouze naše představivost a společná dohoda. Je jen pomůckou pro udržení komplexnosti lidské společnosti. Na půdě tohoto symbolického řádu se odehrává veškerá sociální směna, tedy veškeré společenské vztahy, podle kterých jednáme jako jedinci uprostřed společnosti. Poměřujeme se, vydáváme se a získáváme. Často se v této souvislosti mluví o vzorcích (paradigmatech) chování a jejich změnách. Imaginární řád určuje námi sdílenou představivost o stavu věcí, svými symboly dodává směně kontext a reprezentuje faktickou moc. Vidíme, že změna paradigmatu v této souvislosti není ničím jiným než změnou mocenskou. Není ovšem nijak snadné imaginární řád změnit (přeprogramovat). Není například vůbec jednoduché rozvrátit naši sdílenou představu o svobodném jednotlivci nebo lidských právech. Pokud má být stávající řád nahrazen jiným řádem, jiným systémem a podřídít se jiné moci, musí si ji především osvojit naše duše, osobní i ta kolektivní. Nová moc musí být mocnější než stávající, plíživá a ve finále bez většího odporu akceptovaná. Nemusíme chodit ani daleko, stačí nám posunout se jen o pár centimetrů od našeho nosu nebo se podívat, co momentálně dělají naše děti.

Domněnka, že s počítačem můžeme kdykoliv odejít do hlubokých lesů a izolovat se od sítí všeho druhu, možná donedávna platila. Technologický obojek, který jsme při tom odkládali, mohl být nanejvýš Internet, dnes se tím stává vlastní technologická podstata zařízení. Podobně jako některé tzv. cloudové služby (Google, Facebook, Dropbox atp.) bez trvalého připojení

nemůžete provozovat, podání technologie TPM vám v konečném důsledku neumožní počítač ani zapnout, jak jinak by se zkontrolovalo, co si na svých mazlíčcích spouštíte. A protože se i mobilní telefony mění v miniaturní počítače, platí to i pro ně. To vše za mohutného aplausu nás všech uživatelů.

Kdo je ovšem konsorcium Trusted Computing Group sdružující výše uvedené korporace? Totalitní hantýrkou lze použít přiléhavé slovo *samozvanci*. Ale už vůbec ne žádní *ztroskotanci*, požívají-li tak mohutného a všeobecného přijetí. Na rozdíl od známé mezinárodní smlouvy ACTA, která ze svého titulu musela projít jakýmsi legislativním procesem na úrovni národních vlád, prožívá ovoce TCG nekontrolovaného zrání. A znovu: zatímco ACTA musela nutně jako legislativní objekt projít okolo zvědavého oka právníků a v konečném důsledku okolo všech strážců otevřené společnosti, v případě návrhů Trusted Computing Group se nic podobného neděje a ani dít nemůže. Možná dílem proto, že humanitně orientovaní odborníci nemají s technickým newspeakem společnou řeč. Ovšem zcela určitě proto, že v preambuli konsorcia Trusted Computing Group stojí slova jako otevřenost, nezávislost, interoperabilita a důvěryhodnost.⁴

Tedy zásadní pojmy posvátných úkolů, které málokdo v informační společnosti zpochybní a navíc formálně vyjadřují potřebu standardů, tudíž je to řeč, která sama sebe legitimizuje. Další souběžný právní problém, právní komunitou široce přijímaný, je ochrana autorských práv. Co se fakticky na technologickém pozadí počítačů děje a jaké to má zamýšlené nebo nezamýšlené důsledky, to se už ztrácí ze zřetele jakéhokoli diskursu. Když si pomyslíme, že nám německý bezpečnostní úřad naznačil, že v sázce je suverenita jednotlivých zemí a svoji obavu nijak nezveli-

Poznámky:

¹ In: HARARI, Noah Yuval : *Sapiens od zvířete k božskému jedinci*; Přeložila Anna Pilátová. 1. vyd. Praha: Leda, Rozmluvy 2013. 518 s., str. 422.

² In: MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela: *Nečekejme na nového Hitlera!*, staženo 25. 1. 2014 z <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/michaela-marksova-tominova-necekejme-na-noveho-hitlera>.

³ In: HARARI, str. 128.

⁴ <http://www.trustedcomputinggroup.org/> TCG je nezisková organizace založená za účelem vývoje, určování a prosazování otevřených, na výrobci nezávislých univerzálních průmyslových standardů, podporujících věrohod-

nou, hardwarově založenou základnu, schopnou důvěryhodné spolupráce počítačových platform.

V originále: *TCG is a not-for-profit organization formed to develop, define and promote open, vendor-neutral, global industry standards, supportive of a hardware-based root of trust, for interoperable trusted computing platforms.* Pro laika bez IT aparátu do češtiny téměř nepřeložitelné bez nástrah zkrácení. IT newspeak.

⁵ In: BORGES, Jorge Luis: *Fikce*; přeložil Kamil Uhlíř. Praha: Argo 2009. 384 s., str. 18.

⁶ Ibid. str. 34.

foto Tvar

Graffiti Anonymous na zdi v Teplicích-Sobědruhách

Naši liberálové udržují seznam státních institucí, které by se podle nich měly zrušit. Je mezi nimi i Akademie věd. Tento státní výzkumný institut končí každý rok v hluboké ztrátě. „Náklady 5,5 miliardy byly vlastními tržbami [...] pokryty jen ze 14 %, zbytek tvoří státní dotace,“ píše se na webu nechtenasbyt.cz. Pět miliard, které v Akademii každý rok zahučí, by prý občané uměli sami investovat líp. A vědce by si najali soukromníci, aby dělali vědu pro ně.

Nu, některé asi ne. A snad by to u některých bylo v pořádku, neb nejsou odborníci, jak by se patřilo. Především ale některé obory prostě nevylévávají, i naprostá špička může být v „soukromém sektoru“ nezaměstnatelná.

Nechat zaniknout třeba Ústav pro jazyk český? Nejspíš by to – kromě veřejnosti odborné – sotvakdo zaznamenal. Pokud by ovšem z internetu nezmizela Internetová jazyková příručka. Ta má totiž od svého vzniku fenomenální sukces. Takový, že nedávno vyšla papírová verze. Jsem docela žádostiv, jestli se dostanu k číslům o tom, jak se prodává. Třeba tu ještě je nějaká setrvačnost a najdou se instituce i lidé, kteří ji koupí. Budíž jí přáno, pak by i jazykovědná bohemistika mohla mít u liberálů nějaký plusový bod.

Mě osobně by ale víc potěšilo, kdyby se ten web dočkal verze pro mobily a tablety; z té strany se ale žádný zisk očekávat nedá. I když... copak jsem marketingový démon? Třeba by to někdo vymyslel. Nakonec – třeba by mohla být reklama i přímo u internetové verze; čísla návštěvnosti jsou úctyhodná.

Je tu ale ještě jedna novinka, která se k webové jazykové příručce váže. Totiž: příručka se dočkala propojení se slovníky. A to nejen se Slovníkem spisovného jazyka českého, který je sám na webu poměrně dlouho přístupný, ale také s novějším Slovníkem spisovné češtiny. A to je po mém soudu bomba. Jeho papírovou verzi mám sice na pracovním stole na dosah ruky, ale už ani nepamatuju, kdy jsem ji po něm natáhl posledně. Radši hledám ve slovníku, který je sice starší, ale pro který nemusím dát ruce z klávesnice. Pravda: má to i jiné příčiny než lenost. Jednak radši rovnou hledám ve slovníku obsáhlejším, jednak nějak čím dál víc pracuju jinde než u pracovního stolu. Za luxus, že můžu hledat ve dvou slovnících najednou, za ten bych možná byl ochotný do Akademie věd posílat i nějakou pravidelnou platbu.

Jak se taky ukázalo, nebyl žádný problém upravit krapítko vyhledávání ve Slovníku spisovného jazyka českého. V jeho webové verzi – a to platí dodneška – totiž nenajdete žádné sloveso, pokud vám nedojde, že v době vydání zvolili autoři konzervativní cestičku a infinitivy (tedy „základní, slovníkové tvary“ slovesa) zapisovali ve variantě na -ti (nebo -ci). Díky webové příručce už tedy konečně najdete ve Slovníku spisovného jazyka českého i slovo končit, nikoli jen končiti.

Rozepisoval jsem se tu před časem, jak finanční instituce a prodejci finančních produktů ohýbají nepěkně jazyk, když nabízejí různá investování jako spoření. Typicky: investiční pojištění bývalo v propagačních a informačních materiálech rozdělené na rizikovou složku, tedy klasické pojištění pro případ průseru, a spořicí složku – tedy investice do podílových fondů, které ovšem, jak už to u investic bývá, můžou končit i v minusu, což není zrovna to, co čekáte od spoření. Rozčiloval jsem se nad tím, že na konec dlouhé lajny podvodníků se zařadil český stát, který v rámci důchodové reformy zavedl doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: dva nástroje k investování do podílových fondů, v některých variantách i pořádně riskantní.

Od té doby se maličko změnilo: Česká národní banka vydala prohlášení, které se ale pro pojišťovny prakticky rovná rozkazu, že napříště se už o investičním pojištění prostě nebude mluvit jako o spoření. A pojišťovny srazily paty a aspoň v písmu už nekecají. Jen ta státní ostuda zůstává.

Gabriel Pleska

*vesmír a že skryté zákony, které ho řídí, byly alespoň prozatímně formulovány.*⁵

Připomněl jsem si tím svou fascinaci IT manuály, tedy tlustospisy o různých IT systémech, které nemohly vyjít z pera jediného člověka. Vždy jsem je představoval laikům jako encyklopedie upředené mnoha autory. Svazky leží v policích knihkupectví svědomitě odděleny od humanitních věd. Vypravěč Borgesovy povídky si klade přirozenou otázku, zda tvůrci první tlönské encyklopedie patřili k vlastním demiurgům, nebo byli vykonavatelí něčích pokynů. Každopádně: „*Náš svět navázal styk s Tlönem, uvykl mu a propadl rozkladu. Lidstvo okouzlené přísným řádem té planety znovu a znovu zapomíná, že je to přísný řád šachistů, nikoli andělů.*“⁶ Navštívíme-li stránku TCG konsorcia, spatříme v pravém horním rohu počítadlo, jehož hodnota se symbolicky zvětšuje. Ukazuje dosažený počet zabezpečených koncových zařízení (Total Secured Endpoints), ukazuje, kolik našeho světa již Orbis tertius pohltil.

Autor působí jako systémový správce ve zdravotnictví

nebo korporace obchodovatelná na burze?

Pochyboval-li jsem kdy o předešlých úvahách, odpovědí se mi nečekaně stala povídka Jorge Luise Borgese *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius*. V ní smyšlený fiktivní svět, míněný v počátku možná jako recese, postupně pohltí svět skutečný. Zprvu se o něm objevuje zmínka jako o cizí planetě, později vystupuje jako propracovaná encyklopedická kniha zobrazující úchvatné detaily, aby na závěr zcela opanoval náš skutečný svět. V jednom momentě vypravěč vyjádří následující údiv:

Panují dohady, že tento brave new world je výtvořem tajné společnosti astronomů, biologů, inženýrů, metafyziků, básníků, chemiků, matematiků, moralistů, malířů, geometrů..., řízených nějakým úplně neznámým geniálním člověkem. Je spousta jedinců, kteří ovládají tyto různé disciplíny, ale je pramálo těch, kteří mají vynalézavost, a ještě méně těch, co dokážou podřídít vynalézavost přísně systematického plánu. Tento plán je tak nesmírně rozsáhlý, že podíl každého spisovatele na něm je nekonečně malý. Zprvu převládalo mínění, že Tlön je pouhý chaos, výplod nezodpovědné libovůle obrazotvornosti. Nyní se ví, že je to

ten! z Academie. Dosud jsem je nepřečetla s tím, že je mám a kdykoliv je mohu vysunout, jenže všichni víme, jak veliký je tento omyl, že toto *kdykoliv* může znamenat i *nikdy*. (Ostatně proto jsem také založila tuto alibistickou rubriku, která je prostým radostným vytahováním zasutého a demonstrací mých čtenářských „nekrofilních tendencí“.)

Tedy, Diviš byl nevěrně střídán bezpočtem s ním nesourodých autorů, a protože „*žena má čich a muž má sluch*“, nemohl se mě celá léta dovolat úměrně tomu, jak jsem z vlastní vůle opouštěla poezii, jak jsem od ní v hanbě a pokoře ustupovala, neschopná dostát jejím nárokům, podobným těm v básni „Zbytečně!“ , a jednoho dne se k ní otočila zády úplně. Což byla samozřejmě zbabělost. Ale klade próza nároky menší? Ne. Jen odlišné.

Teď, když jsem se otočila zády k roztěkanému způsobu referování o literatuře v pěti minutách, je asi nejlepší čas otočit se čelem k tomu, co mi unikalo. Začátky jsou velmi nesmělé. Vozím si s sebou lehce přenosný (na rozdíl od souboru *Buď šťasten!*) pečlivý a graduující výbor Vladimíra Justla sestavený z osmnácti Divišových sbírek a několika citací z *Teorie spolehlivosti*, připravený coby 20. svazek odeonské edice Skvosty poezie a vydaný v roce 2009 pod názvem *Gejzír*. Název je přesný.

V básni „Ne šperk, ale surový jantar“ se praví: „*A nesnesitelné je pomýšlení, že chodíš po světě / beze mne, ačkoliv mám bok / vychlípený jen k tomu, aby tebou / byl zajizven...*“

A zase dějá vu, takové opětovně zaji-

čuje, máme zaděláno na docela slušný problém. Možná však že už to žádný problém není. Možná je to jen holý fakt.

Klíčovým slovem preambule konsorcia je slovo *důvěryhodný* (*trusted*). Aniž bychom si to uvědomovali, i v našich počítačích se již dávno objevuje pojem důvěryhodnost (důvěryhodný certifikát, kořenový certifikát, důvěryhodná certifikační autorita) dosud vyhrazený současně představě sociální směny. Všechna jmenovaná slova ukazují změnu mocenské vazby v rámci neuchopitelného, ale platného imaginárního řádu. Stejně jako pečť je kusem vosku s razítkem, certifikát je pouze datový soubor (zmagnetizované dipóly na vašem hard disku). Toto NIC, bez čehož dnes neprovedete žádnou elektronickou transakci, má ovšem nedozírnou symbolickou hodnotu. Soubor je virtuálně „podepsaný“ certifikační autoritou, ale tou už není vláda, ale provozovatel technologie. Takže kdo je pro vás důvěryhodným partnerem v uspokojování současných životních potřeb včetně ochrany? Ten, s kým máte uzavřenou společenskou smlouvu, tedy podle filosofů osvícenství stát zaštitěný armádou,

S KRÍŽKEM PO FUNUSE Díl druhý: Touha po poezii

„Něco skutečně, opravdu úplně / myslím tím zcela, beze zbytku, nadoraz,“ psala jsem někdy ve svých osmnácti jako snící nečinná idealistka.

„Abys mi řekl Miluju tě / ale ne abys mi to zašeptal zpod přivřených očí / ale abys mi to přehláskoval rozzářenými zraky,“ šeptala jsem si rozzářenými zraky, nehledě k faktu, že báseň „Zbytečně!“ ze sbírky *Sursum* je věnována ženě, a je to báseň-nárok, spíše skličující než rozradostňující; chvíli jsem věřila a hned nato pochybovala, jestli jsem schopná tyto nároky splnit, zavolat to „*prostřed vraždícího davu*“ a dokázat to, a hledala toho, kdo to dokáže. Ivan Diviš byl pro mě tím, kdo zřetelně vyslovil až strašidelnou závaznost lásky (jakékoliv), například v básni „Buď šťasten!“: „*Tvoje ústa nepromlouvají / tvými ústy je promlouváno / tvoje srdce nebije / tvým srdcem je bito.*“

Nebudu o něm znalecky mudrovat, protože jsem znalec nikoho a ničeho, tedy znalec, což není alibi, ale fakt. Pokud jsem kdy něco studovala, pak jediné nesystematicky, bylo to spíše studování lapáním a tápáním, takže vlastně žádné studování. Jen jsem po uhrančivém přednesu Miroslava Kovářika v rámci předposledních Literárních Františkových Lázní (1999) přečetla *Sursum, Jednu loď, Noc, nebudeš se báti*, exilové vydání *Teorie spolehlivosti* (tedy velmi skrovný, ale dobrý výběr), a tím to haslo, byť jsem si nakoupila *Křížatky, Čechy pod Huascaránem*, nechala si darovat *Žalmy*, také *Obelst, Přece jen...* a *Průvan* v jednom svazku, úplnou *Teorii spolehlivosti* z Torstu a soubor pěti básnických skladeb *Buď šťast-*

ten! z Academie. Dosud jsem je nepřečetla s tím, že je mám a kdykoliv je mohu vysunout, jenže všichni víme, jak veliký je tento omyl, že toto *kdykoliv* může znamenat i *nikdy*. (Ostatně proto jsem také založila tuto alibistickou rubriku, která je prostým radostným vytahováním zasutého a demonstrací mých čtenářských „nekrofilních tendencí“.)

Tedy, Diviš byl nevěrně střídán bezpočtem s ním nesourodých autorů, a protože „*žena má čich a muž má sluch*“, nemohl se mě celá léta dovolat úměrně tomu, jak jsem z vlastní vůle opouštěla poezii, jak jsem od ní v hanbě a pokoře ustupovala, neschopná dostát jejím nárokům, podobným těm v básni „Zbytečně!“ , a jednoho dne se k ní otočila zády úplně. Což byla samozřejmě zbabělost. Ale klade próza nároky menší? Ne. Jen odlišné.

Teď, když jsem se otočila zády k roztěkanému způsobu referování o literatuře v pěti minutách, je asi nejlepší čas otočit se čelem k tomu, co mi unikalo. Začátky jsou velmi nesmělé. Vozím si s sebou lehce přenosný (na rozdíl od souboru *Buď šťasten!*) pečlivý a graduující výbor Vladimíra Justla sestavený z osmnácti Divišových sbírek a několika citací z *Teorie spolehlivosti*, připravený coby 20. svazek odeonské edice Skvosty poezie a vydaný v roce 2009 pod názvem *Gejzír*. Název je přesný.

V básni „Ne šperk, ale surový jantar“ se praví: „*A nesnesitelné je pomýšlení, že chodíš po světě / beze mne, ačkoliv mám bok / vychlípený jen k tomu, aby tebou / byl zajizven...*“

A zase dějá vu, takové opětovně zaji-

V rámci kopie této internetové diskuse, kterou jsem získal, došlo k pomýlení. Skutečným autorem je redaktor Jan Chlupáč, který napsal: „[...] *není se čemu divit, když náš literární prostor formují zasloužili fašisté Durych a Deml. Ti to, panečku, uměli taky slušně rozpálit.*» *Když ti někdo řekne, že Žid je také člověk, vyraž mu tři zuby!*«“

Věřím pevně, že Jakub Vaníček moji omluvu přijme. Jistě se také směje pod vousy, neboť tuší, jak k té záměně došlo.

Sám Jakub Vaníček narazil ve své poznámce, ano, té, kterou jsem mu vlastním omylem nepřipsal, na Jaroslava Meda, a vzhledem k tom, že ze zcela jiných důvodů mám k Jaroslavu Medovi silné výhrady, bych rád, kdybychom se vzájemně nepotloukli. Nicméně jsem k dispozici se zbraní v ruce, aby bylo cti obou účastníků učiněno zadost.

Patrik Linhart

APOLOGIE K VÝROKU „FAŠISTÉ DEML A DURYCH“

Omlouvám se Jakubu Vaníčkoví. Ve zprávě, kterou mám k dispozici a z níž jsem vycházel, je Jakub Vaníček autorem zcela jiného výroku. Bohužel se v e-mailu mi zasláném vše spletlo a člověk, který mi vyšel jako autor, byl právě on. Ve skutečnosti je autorem polemického výroku, jenž po níže uvedeném v internetové diskusi následuje.

Literární provoz a nároky tvorby

Teze Kamila Boušky ve *Tvaru* č. 2/2014 jsou reakcí na *Odstavce* spíš jen naoko. Souhlasím s většinou věcí, které říkají, ale nemají se svým prototextem příliš společného. Používají *12 odstavců* jako přízemní a rezignovaný odrazový můstek, aby demonstrovaly právě nároky tvorby. Zabývají se autorem, osobními východisky a předpoklady psaní. Jistě, takový text je sugestivní a snadno se s ním ztotožňuje, jakkoli už s ním zase nejde tak moc polemizovat. Je osobní, proto bezpečný. Přehlíží však podstatnou věc, totiž že *Odstavce* jsou textem jiného žánru a na jiné téma. Nezabývají se osobou autora, přístupem k psaní ani žádnou konkrétní poetikou, nejsou příliš vázány na fakt, že jsou jejich autoři spisovatelé. Jsou komentářem k literárnímu provozu. K reflexi prózy v médiích, k obecnému očekávání velkých titulů a velkých jmen, k užívání stereotypních nesmyslných nálepek jako „ženská autorka“, k literárním cenám a dalším tématům, která se dotýkají širšího společenského okruhu než literátů samotných, ostatně proto jsme uvítali souběh textu s literární přílohou *Respektu*. Trochu laciné mi pak v tomto kontextu připadá argumentovat stylem, že za tvorbu a její velikost ručí autor a literární ocenění od Hurvínka či jiného paňáci má vždycky svobodu odmítnout, tak proč ho trápí složení porot. Je to argument podobný výtce rodičům, že v době hrozby soudánského hladomoru řeší kvalitu stravování ve školní jídelně svých dětí, nebo obvinění, že se soudíme o tunel Blanka, když na Ukrajině umírají lidé na barikádách.

Jistě i my, autoři *Odstavců*, prožíváme v životě a v tvorbě daleko palčivější otázky a pnutí, než je literární provoz s bilančními debatami, recenzemi, cenami a obcemi. Ale protože se v literárním provozu intenzivně pohybujeme jak autorsky, tak pracovní, přijde nám přirozené se k němu vyjadřovat, diskutovat o něm a zkoušet ho kultivovat. Nepochybně máme každý právo jakoukoli cenu odmítnout, jen nevidíme důvod, proč vyjádření svého názoru omezovat na podobné demonstrativní akce, když nám nic nebrání předem obyčejně říct, co se nám nezdá nebo čemu nerozumíme, a zeptat se, zda by to nešlo dělat líp. Nemusí být přece ohroženo zrovna moje právo na život nebo svoboda slova, abych se angažovala ve svojí čtvrti třeba proti výstavbě obchodního centra. Je to přirozeně občanské.

Jak velký je velký román

Ze všech *12 odstavců* došel zatím nejvýraznější odezvy ten první o velkém románu. Ukazuje se ale, že větším problémem než odlišnost pohledů na problematiku je nevyjasněnost pojmu. Žádná kodifikovaná definice velkého románu pravděpodobně neexistuje, genologická literatura s takovým pojmem nepracuje, internetový vyhledávač nabízí Klímův *Velký román a Velký Gatsby* (román). Takže chceme-li termín užívat, což se děje a *Odstavce* na to reagují, bylo by vhodné vysvětlit, co má kdo na mysli.

Jedním z bezprostředních podnětů pro sepsání našeho textu byly teze Josefa Chuchmy vydané k listopadové debatě v Ústavu české literatury AV ČR *Česká literatura 2013: První bilance* a následně i průběh bilance samotné. Úroveň obojího byla mírně řečeno neuspokojivá, ale už jsem se k tomu vyjadřovala víckrát, naposledy v rozhovoru pro Portál české literatury *Prózu si troufne recenzovat každý*. Právě na bilanční debatě se znovu objevil povzdech, že se v próze za celý rok opět neukázalo nic zajímavého, žádný velký román, který by

překročil hranice zavedeného čtenářstva, zvířil vody, který by vlastně vůbec stál za to společně probírat. Na základě podobných komentářů, jak je známe z literární reflexe, jsme se pokusili sestavit obraz toho, co se to asi očekává a stále nedostává, a na něj potom reagovat.

Pokud za velký román označíme ten, který překročí okruh běžných čtenářů, bude rezonovat napříč čtenářským spektrem a jeho tradičním rozvrstvením, bude se o něm všude mluvit a bude formovat pohled na věc, vyžaduje nepochybně určitou platformu, na které se toto nebývalé množství lidí protne. Proto mluvíme o subjektivitě, o rozparcelovanosti světa na šachová políčka a absenci společné modlitby. Které téma, motiv, postava, narativní postup, jaký jazyk zasáhnou napříč celou takto diferencovanou společností? Naše negace není rezignací na úkol, poslání, jak to vnímá Bouška, ale na znuděné stereotypní očekávání kritické obce.

Jaké bylo ovšem moje překvapení, když se v rozhlasových *Názorech a argumentech* nad zmínkou o *Odstavcích* Josef Chuchma a Jiří Peňás shodli, že velký román samozřejmě existuje a vzniká, a jako příklad uvedli Hájičkovu *Rybí krev* s odůvodněním, že jde přece o rozsáhlou epiku na dosud nezpracované téma. Podle této definice samozřejmě nelze s existencí ani šťastnou budoucností velkého románu polemizovat, ba se dá počít takových děl na trhu rychle zmapovat v knihkupectví s pravítkem v ruce. Stačí přečíst anotaci a přeměřit, půjde-li hřbet nad červenou rysku.

Kamil Bouška není ve svých tezích zdaleka tak prvoplánový a viru, vlastně nutný předpoklad víry ve velký román, klade jako podmínku autentického autorství. Podstatné je, „*co autoři očekávají sami od sebe*“. Pořád ale chybí definice. Stačí tedy, aby byl román velký v autorových očích? Stačí, aby si byl autor jistý, že má text potenciál stát se velkým? Stačí, aby si to text svojí kvalitou zasloužil? Je velikost románu inherentní textovou vlastností? Znamená nepovažovat svůj román za „velký“, že mu nedůvěřujeme? Že se zprošťujeme nároků?

Požadavek velkého románu, jak ho řeší *12 odstavců*, vnáší do hry kritici, nikoli autoři. A těm může být jako každému čtenáři zcela regulérně putna, s jakými pohnutkami a nároky autor umělecký text psal. Nálepka velký román podléhá jejich úvaze o významu textu. *Odstavce* proto říkají, že „*román může učinit velkým jen okolnost*“, což mnohé popudilo. Snad by pomohlo, stejně jako to lze doporučit dělat s každým textem, číst daný odstavec po jeho smyslu a v první řadě nepředpokládat, že je autor padlý na hlavu, alibistický, defetistický a že na vlastní tvorbu neklade žádné nároky. Šlo o interpelaci zažitých stereotypů literární kritiky. Klást si totiž otázky po vlastních očekáváních vnímáme jako zdravé. Pokud čteme knihy s tím, že v nich hledáme, co jsme si dávno předem vytyčili jako ideál, a po první kapitole je jen rozladěně dočítáme a v recenzích a esejích pak ventilujeme svá věčně zklamaná očekávání, ocitli jsme se v bludném kruhu, který všem zbytečně ubírá čtenářskou radost.

Za aktualitou

Zabývat se znova podrobněji tématem aktuality asi není smysluplné. V diskusi básníků o angažovanosti, která je pochopitelně jedním z dalších kontextů *Odstavců*, už slovo stokrát přezvukované ztratilo význam, zůstalo jen záminkou, jak se opět ukazuje. *Odstavce* se aktuality nezírkají, jak jim Bouškovy teze dlouze připsují, pouze říkají, že o aktuální situaci není třeba vy-

povídat nutně jen látkou aktuálního společenského dění, ale klidně i námětem libovolně starým či fantazijní zápletkou, což považuji za základní beletrijní princip. Zpracovávají snad velká literární díla historie v masivním měřítku látku poslední dekády před svým vznikem? Umění je ze své povahy transhistorické, neparticipuje na běhu aktuálních dějin, ale je ve věcech člověka stále aktuální. Ve *12 odstavcích* šlo opět o reakci na teze Josefa Chuchmy k bilanční debatě, kde se české próze stavěly za vzor romány o pádu Dvojčat a ekonomické krizi, což je povrch aktuality, který sám o sobě činí text aktuálním leda tak ke konkrétnímu datu.

Já, autor

Podstatně větší distanci od Bouškova textu ale vnímám v pojetí sebeobrazu autora, které tezemi prosvítá. „*Důležitější než to, co je očekáváno od autorů, je, co autoři očekávají sami od sebe. Jde o to, jak autoři chápou sami sebe* [...] *Koho a čím může oslovit literatura, která předem nepřipouští možnost vlastní velikosti a utíká před ní?*“ Pomíjím teď, že netuším, co si autor představuje pod pojmem literatury utíkající před svou velikostí. Při nejlepší vůli znám dobré, průměrné a špatné texty, ne texty na útěku. Na jakou literární kvalitu naráží? Ale je skutečně tak podstatné, co autor očekává sám od sebe? Z jeho osobního hlediska nepochybně, ale to je privátní věc spisovatelova, pro text sám, čtenáře a interpretaci irelevantní. Z hlediska konečného textu jsme my, biografičtí autoři, a naše vnitřní boje nepodstatní, jakkoli to naše ega právě nemasíruje.

Nejsem cynický autor a koncept toho, co poctivé psaní obnáší, je mi důvěrně známý. Moje poslední kniha je velmi osobní, silně autobiografická a stála mě přes nevelký rozsah značné množství sil, emocí, přehodnocování i bolesti. Ale copak by na ní mělo čtenáře právě tohle jakkoli zajímat? Nic z výše jmenovaného samo o sobě nezaručuje textu vůbec nic, žádným způsobem to nevypovídá o jeho literárních kvalitách. Mnoho skvělých textů možná vzniká bez podobného nasazení, z kalkulu, z hecu, přezíravě, až nás to může štvát. Umělecká literatura je ale primárně věcí jazyka, ne cílů, očekávání, motivace, vizí, inteligence či etiky.

„*Člověk, a tím spíš snad básník...*“ „*Básník bude vyčnívat a přechuhovat přes každý věroučný systém, protože princip, který v něm pracuje, nesnese žádnou vnější nadvládu.*“ Alibismus, elitářství, nebo platonské šílenství Múz? Tady se zkrátka neshodneme. Ne proto, že by mi podobné formulace byly tak cizí a nikdy mi nepřišly na mysl, naopak jsou mému egu důvěrně známé. Ale nechci se dočkat okamžiku, kdy něčemu takovému přitakám. Neunikám obtížnějším cestám, nárokům vidění, ale odmítám naivním přesvědčením o vlastní výjimečnosti unikat ostatním, blahovonně jim určovat místo kdesi na chvostu. Jedinečnost spisovatele je ve schopnosti vtělit viděné do slov. Hotovo. Vyčnívání a přechuhování se přihodí kdekomu a motivace mohou být nejrůznější.

Antiteze

I když člověk píše o něčem tak zběžném a užitném, jako je literární provoz, může to být ze zájmu o svět, ve kterém pobývá, ne z nedostatku niternějších témat. Trochu mě překvapilo, že je třeba něco takového na tolik stran vysvětlovat. Text *12 odstavců* deklaruje, že mu jde o otevření diskuse, která české próze chybí, i proto jsou jeho témata rozmanitá, formulace jednoznačné, proto není dlouhým vyčerpávajícím argumentovaným textem.

Samozřejmě vím, že sám literární provoz nikdy nebude tak dokonalý, jako může být dokonalá jediná věta. Ruch a společenské dění nemají potenciál nést v sobě tolik významu ani radosti. Ale zabývám-li se provozem, pak proto, že je přirozeným prostředím, kde je možné na dobré texty ukázat a mluvit o nich. Ať už se během toho z románů stanou romány velké, nebo zůstanou jen romány dobrými.

Odstavce odmítají povrchní kritické nároky na velikost. Přestože pochybuji o možnosti současného románu konfekční velikosti XL, vím, že v české literatuře velké texty vznikají. A přes vymezení se vůči požadavku kolekce velikánů velmi dobře vím, že se v české literatuře pohybuje řada výjimečných osobností. Proto se stavím proti přezíravému vyhlížení ikon, aby se právě tyto dobré texty nezatížily četly a těmto osobnostem naslouchalo.

Vůbec si nemyslím, že by to bylo tak zlé.

inzerce

host

měsíčník pro literaturu a čtenáře

Soutěž pro nové předplatitele revue Host

Máte rádi literaturu a vše, co se jí týká?

Předplaťte si tištěný Host na rok 2014

a budete zařazen do slosování o tyto věcné ceny

Předplatitelská cena je výhodnější, předplatné komfortnější a všichni abonenti mají navíc nárok na slevu kompletní knižní produkce nakladatelství Host ve výši 25 %

Podrobné informace o předplatném a dárkovém certifikátu na www.casopis.hostbrno.cz

3x

CD — autorské čtení
Magorovy labutí písně

3x

CD — audiokniha
Muži, kteří nenávidí ženy

1x

Čtečka —
Pocketbook 622

3x

Kniha — Žitkovské bohyně s věnováním autorky přímo předplatiteli

3x

Jan Balabán — Dílo I, II, III

(Havlíčkův román *Neviditelný* pohledem jeho syna,

básníka a psychologa Zbyňka Havlíčka)

Básník, klinický psycholog, psychoanalytik a překladatel Zbyněk Havlíček se narodil v roce 1922 v Jilemnici, stejně jako oba jeho rodiče – otec bankovní úředník a prozaik Jaroslav Havlíček (1896–1943) a matka Marie, roz. Krauseová, pocházející ze starobylé rodiny jilemnických mydlářů. Spolu s mladší sestrou Evou, která zdědila otcův výtvarný talent, vyrůstal mladý Zbyněk na pražském Spořilově a v roce 1941 odmaturoval na reálném gymnáziu v Michli. Jeho jméno bývá spojováno se skupinou „spořilovských surrealistů“, kterou založil společně s Rudolfem Altschulem, Liborem Fárou, Františkem Jůzkem a Robertem Kalivodou v roce 1943. V dubnu téhož roku mu náhle zemřel otec na zápal plic. V letech 1945–1950 studoval Zbyněk Havlíček na Filozofické fakultě UK v Praze psychologii, estetiku a později filosofii. Kolem ukončení studia a jeho dizertační práce „Skutečnost snu“ zůstává stále řada nejasností, titul PhDr. mu byl udělen rehabilitační komisí UK až v roce 1991 in memoriam. Během studií se Zbyněk Havlíček seznámil s Bohodarem Dosužkovem, kolem nějž se i během okupace scházel psychoanalytický kroužek, ze kterého byla po válce znovu ustanovena česká psychoanalytická společnost. V roce 1951 nastoupil Havlíček na místo klinického psychologa v psychiatrické léčebně v Dobřanech u Plzně, kde k celoživotnímu tématu snu přidává nový předmět svého odborného zájmu – imaginaci schizofreniků, „poezii psychóz“. V Havlíčkově osobním životě znamenají Dobřany osudový milostný vztah s Evou Prusíkovou, manželkou internisty zdejší léčebny MUDr. Karla Prusíka. Pozdější přestěhování Prusíkových do Dobříše dalo vzniknout obsáhlému konvolutu vzájemné korespondence, která představuje literární dílo sui generis a kterou uspořádal a k vydání připravil MUDr. Pavel Čepický pod názvem *Zbyněk Havlíček: Dopisy Evě / Eva Prusíková: Dopisy Zbyňkovi* (Praha, Torst ve spolupráci s firmou Levret 2003). V roce 1964 zahájil Zbyněk Havlíček cvičnou analýzu pod vedením JUDr. et MUDr. Otokara Kučery, člena Mezinárodní psychoanalytické společnosti, s nímž ho spojoval i profesorní zájem o literaturu, zejména proces tvorby a osobnost umělce. Současně mění Havlíček své odborné působení, nastupuje na psychiatrické oddělení fakultní nemocnice v Sádské u Prahy. Tady v šedesátých letech spolu s kolegy (MUDr. Milanem Hausnerem, MUDr. Stanislavem Grofem a dalšími) aplikuje a rozvíjí psychoanalytickou LSD terapii. Sám podstoupil řadu intoxikací LSD, což vedlo po jeho smrti ke spekulacím, zda u něj právě tyto pokusy nezpůsobily lymfoblastickou leukémii, na kterou 7. ledna 1969 zemřel. Stejně jako jeho otec Jaroslav Havlíček se dožil pouhých sedmačtyřiceti let.

Těžiště Havlíčkovy literární tvorby spočívá v poezii. Je autorem osmadvaceti básnických celků, které byly poprvé knižně publikovány v edici Jiřího Brabce pod názvem *Otevřít po mé smrti* až v roce 1994. Kromě založení spořilovské skupiny navázal Havlíček kontakt s okruhem surrealistických autorů kolem Karla Teiga a později Vratislava Effenbergera. S nástupem do Dobřan v roce 1951 se Havlíček jako básník odmlčel a k poezii se vrátil až po sedmi letech sbírkou *Miluji, tedy jsem*. V tomto mezidobí se plně věnuje své klinické praxi a píše odborné práce zabývající se zejména vztahem mezi uměním a psychopatologií. Na rozdíl od básnické tvorby byly tyto práce časopisecky publikovány již za Havlíčkova života. Jejich souborné vydání *Zby-*

něk Havlíček. Skutečnost snu edičně připravil pro nakladatelství Torst v roce 2003 básník a esejista Stanislav Dvorský, který se Havlíčkově tvůrčímu odkazu soustavně věnuje. Tyto eseje, přednášky a teoretické texty jsou rovněž součástí osobní pozůstalosti Zbyňka Havlíčka ve sbírkách LA PNP, která byla nedávno zpracována a badatelsky zpřístupněna. Podstatně obsáhlejší fond jeho otce, autora psychologických

Marie, Jaroslav a Zbyněk Havlíčkovi 20. srpna 1922

próz Jaroslava Havlíčka, byl zpracován již v roce 2002.

Vztah Zbyňka Havlíčka k dominantnímu, přísnému a často nespravedlivému otcovi byl složitý. V jeho pozůstalosti je uložen deník, který si vedl během své poslední hospitalizace v Ústavu hematologie a krevní transfuze v Praze, kde zemřel. Z jeho až krutě upřímných poznámek je patrné, že ani autoanalytická LSD terapie, kterou absolvoval, mu nepřinesla úplné porozumění a smíření s otcem, v něž doufal a které celý život hledal. O tvrdé a nesmlouvavé otcově výchově se zmiňují ve svých vzpomínkách také Havlíčkovi nejbližší a přátelé. Marie Havlíčková ve svém příspěvku „Zbyňkovo dětství“, který vyšel v ineditním sborníku k desátému výročí Havlíčkova úmrtí pod názvem *Zbyněk Havlíček 1922–1969 „Speleolog v hlubinách nevědomí“* vzpomíná: „Táta ho vychovával důsledně až tvrdě, podle svých nezkušených představ, k naprosté poslušnosti, pravdomluvnosti, podrobení se trestu, statečnému snášení bolesti, chtěl z něho mít »celého muže«, někdy to byly až moc velké nároky na malého cvrčka, a jak rostl, tak se stupňovaly.“

Reflexe rodinných vztahů najdeme i v samotném Havlíčkově díle. Například ve své dizertační práci z roku 1950 píše: „Do všech těchto snů jsem přenášel první skutečný strach: strach z otce. Otec byl velký, přísný, neznámý. Matka byla krásná, laskavá, bezpečná. Miloval jsem matku a bál jsem se otce...“ A o dvanáct let později v esejí nazvané „Princip imaginace“ pokračuje: „Nikdy jsem nepoznal podané ruky! Příliš autoritativní otec mi ji nedovolil vidět a příliš povolná matka mi ji nedovolila uchopit.“

Ať už byl vztah Zbyňka Havlíčka k otcovi jakýkoliv, jeho díla si vážil. Dokladem toho je esej z jeho pozůstalosti nazvaná „Blud neviditelnosti“, inspirovaná nejúspěšnějším dílem Jaroslava Havlíčka, románem *Neviditelný* z roku 1935. V práci, kterou přednesl na schůzi Purkyňovy společnosti v Plzni v říjnu 1961, uznává otcovo mistrovství, když hned v úvodu píše: „*Neviditelný je jedno z nejotřesnějších a zároveň nejhlubších děl české psychologické beletrie vůbec. Pro nás je zajímavé hned ze dvou hledisek: předně tím, že líčí vysoce věrohodným a pro laika podivuhodně zasvěceným způsobem dva případy schizofrenního onemocnění, z nichž druhý je indukován prvním, a za druhé proto, že je zde*

básnickou fantazií vymyšlen neobvyklý extra-potenční blud – blud neviditelnosti.“

Charakteristiku postavy „neviditelného“ strýčka Cyrila podává Zbyněk Havlíček formou klinického chorobopisu: „*Narozen z psychicky alterované matky, vychováván staropanenskou a fanaticky jej milující tetou. Rozmazlován, výstředně strojen. Spí s tetou na jednom lůžku; později se v něm vyvine idiosynkrasie k měkkým a teplým předmětům.*

Zbyněk Havlíček se synem Davidem na Spořilově v roce 1960

Stále nemocen, zádušný a osamělý. Od dětství vynálezecké sklony, horlivě podporované. Poslán tetou do společnosti holčiček, rozvíjí hluboce ostýchavý a ambivalentní postoj: chvěje se, neodpovídá, rozšlepe panenku. Odpor ke zvířatům: dostane nervový záchvat, když mu dají do náruči kotě. Je podivín a samotář, ale učí se velmi dobře. Vášnivě čte. Chce se stát inženýrem chemie. Teta v něm vidí génia. – Na vysoké škole první podivínské nápadny: bezdůvodně začne nosit na rukávě černou pásku. Jeden čas tráví dlouhé hodiny tím, že balancuje na hraně židlí; jindy se začne učit hrát na housle – a jako naprostý diletant se pokouší hrát ďábelsky. Nikdy neměl děvče. – Po první státnici se stává více zádušný a uzavřený. Chodí sám a sám. Nápadně hubne. Nápadně mu řádnou vlasy. Objevují se u něho náhlé, nemotivované výbuchy smíchu. Přestává chodit do přednášek. Zamyká se doma – uprostřed nesčetných lahviček, kelímků a chemikálií – pracuje na jakémsi důležitém vynálezu. Při nezdaru upadá v záchvat zuřivosti, demoluje svou laboratoř a je prvně převezzen do ústavu. Po osmi měsících propuštěn do domácího ošetřování. To je již nevývratně přesvědčen, že objevil tajemství neviditelnosti.“

V rukopisech uložených v osobní pozůstalosti Jaroslava Havlíčka je možné detailně sledovat genezi díla od povídky *Neviditelný*, kterou autor v prosinci 1931 oblesl literární soutěž nakladatelství Melantrich a která porotu nezaujala, přes původní více než šestisetstránkovou verzi stejnojmenného románu z roku 1935 až po upravenou a především zkrácenou definitivní verzi z téhož roku. Zásadní rozdíl mezi povídkovou a románovou podobou příběhu spočívá v charakteru hlavních postav, jenž ovlivňuje celkové vyznění obou próz. Pavel Dittrich je stejně cílevědomý a pragmatický jako románový Petr Švajcar, je však méně cynický, méně vypočítavý a především není tak mrazivě lhotejný. Dittrich má svým způsobem Soňu rád, lituje její nemoci i toho, že ji ztrácí. Je dokonce ochoten připustit svůj díl viny na jejím osudu. Nebyl by schopen nepřímé vraždy, jak ji zinscenoval Švajcar, proto je ušetřen rafinovaně krutého trestu. Jeho syn je mentálně postižený od narození, takže Dittrich neprožívá jako Švajcar euforii šťastného otce, který už plánuje skvělou budoucnost pro své zdravé a chytré dítě, aby o to bolestněji nesl synovu tragickou

proměnu po přestálé meningitidě. Postava od povídkového ing. Dittricha k románovému ing. Švajcarovi prošla tedy změnou poměrně zásadní. Nevyrovnaná, senzitivní a naivní Soňa je povahovým protipólem svého muže a její proměny nejsou v jednotlivých verzích díla zdaleka tak nápadné. Přesto ji vnímáme pokaždé trochu jinak. V povídkové verzi *Neviditelného* snad i díky srovnání s relativně sympatickou postavou

Dittrichovou nebudí zhyčkaná, náladová a věčnými migrénami trpící Soňa ani pochopení, ani soucit. Původní románová verze byla do konečné podoby zkrácena o sto dvacet stran. Minimálně třetina z nich se týká právě postavy Soni. Díky autorově střídmosti a jistě ukázněnosti v líčení vypjatých situací a patologických jevů je definitivní románová verze k postavě nešťastné Soni Hajnové nejmilosrdnější. Dává jí šanci získat ne-li čtenářovy sympatie, tedy alespoň jeho soucit.

Román *Neviditelný* je psán v první osobě, autor vypráví bezútesný příběh o vině a trestu ústy Petra Švajcara. Právě osobnosti autora si ve své práci všimá Zbyněk Havlíček: „*Kniha o Neviditelném by pochopitelně zasluhovala rozsáhlé psychologické analýzy, zvláště z hlediska osobnosti autora. Pojem neviditelnosti je v knize přítomen jaksi trojjedině: v reálné postavě strýcově, v psychotické fikci Sonině a jako neviditelný Osud, Prochazeč, jak je na konci knihy nazýván, neměnitelný a tragický. Ukázalo by se, že patrně tento pocit osudovosti je nejvlastnější autorovi a že je do jisté míry otcem knihy; že fikce Sonina o Neviditelném je patrně nejautentičtější, že vyvěrá z neurotické úzkosti ženy, která se bojí, že je pozorována a že bude přistižena při čemsi zakázaném; tento pudový strach, tyto neurotické zábrany byly autorovi důvěrně známy a jsou, abych tak řekl, matkou knihy; jediným jejím dítětem, zcela vymyšleným a v realitě neexistujícím, je vlastní postava Neviditelného. Vlastní blud neviditelnosti.*“

A v samém závěru své práce, inspirované otcovým románem, Zbyněk Havlíček píše: „*Právě tak jako v pohádkách a mýtech je neviditelnost magickým prostředkem ochrany a moci, tak i ve všedním životě se více méně magicky domníváme, že mohou zůstat utajeny některé naše myšlenky a city. Je však ironickým zákonem, že právě tyto nejstřeženější představy objevují se bezděčnou cestou příznaků a psychologie v nich dovede čist jako v zašifrované knize. V tomto smyslu lze říci, že všichni máme svůj blud neviditelnosti...*“

PAMÁTNÍK
NÁRODNÍHO
PÍSEMNICTVÍ

Pojmem průmyslová revoluce se v nejobecnějším smyslu označuje zásadní kvalitativní změna ve výrobní oblasti, kterou lze zjednodušeně popsat jako přechod od ruční řemeslné malovýroby individuálních výrobců k mechanizované strojové velkoprodukcí realizované ve velkých výrobních centrech – továrnách. Její nejdůležitější projevy a definiční spory o ni rekapituluje vědecký pracovník Historického ústavu AV ČR PhDr. Jan Hájek, CSc., který se dlouhodobě věnuje ekonomickým dějinám 19. a 20. století.

Tento proces začal v Anglii v poslední třetině 18. století, v průběhu století 19. se šířil postupně přes celou Evropu, dále zasáhl Spojené státy americké, Kanadu, později Japonsko a další asijské země. V méně vyspělých oblastech třetího světa probíhá prakticky dodnes.

S průmyslovou revolucí jako zásadní proměnou produkce materiálních statků je v celých lidských dějinách srovnatelná pouze jediná podobná změna, a sice takzvaná revoluce neolitická. Ta přinesla *agrarizaci* lidské společnosti – tedy přechod od pasivního a víceméně náhodného sběračsko-loveckého uspokojování základních potřeb k aktivně pojatému způsobu jejich získávání – tedy k obdělávání půdy a chovu dobytka. Průmyslová revoluce pak přinesla obdobnou radikální změnu, když stála u počátku mnohostranného procesu *industrializace* společnosti. Bez jeho výsledků si fungování soudobého světa nelze vůbec představit.

Průmyslová revoluce a západovýšodní „shift“

Samotná průmyslová revoluce nebyla jevem osamoceným. Vyvolala celou řadu návazných procesů a poměrně radikálních změn prakticky v celé společnosti – vědou a technikou počínaje, přes proměny populačního vývoje a sídlení struktury, dále dopravně-komunikační oblast, zcela nový vývoj zemědělství, až po sféru sociální a kulturní. Celý složitý a vzájemně podmíněný proces přeměny společnosti od konce 18. století lze tak chápat jako vnitřně provázaný konglomerát dílčích zvratů, v jehož centru byla zcela nepochybně právě průmyslová revoluce. Tento komplex změn se pak stal naprosto klíčovou součástí širokého procesu, který způsobil postupnou proměnu tradiční feudální společnosti ve společnost moderní, současnou – tedy tzv. procesu *modernizace*.

Základním prvkem, stojícím u zrodu postupného „zprůmyslnění“ výrobních aktivit, byl pracovní stroj. Činnost těch prvních nahrazovala jednoduché operace, které prováděl dělník. Rostoucí požadavky na sílu pracovního stroje časem vyvolaly nutnost zcela nového energetického zdroje, nezávislého na omezených fyzických možnostech biologických zdrojů (lidská a zvířecí síla) či na místních geografických podmínkách (vodní zdroje). Tímto novým energetickým zdrojem se stal parní stroj. Jednak zmnohonásobil potřebnou hnací sílu, jednak umožnil odpoutat se od lokálně podmíněných energetických zdrojů – vodních toků a horských říček. Díky němu bylo možné budovat nové velké, především na strojové výrobě založené produkční jednotky (továrny) i v jiných lokalitách – u surovinových zdrojů či na předměstí velkých měst.

Rostoucí složitost pracovních strojů i jejich požadované stále větší množství postupně přerůstaly možnosti jejich původně rukodělné (kusové) výroby. Proto se v dalším vývoji musel průmysl zmocnit i této báze a začít vyrábět stroje strojovým způsobem. Strojovou výrobou strojů tak vyvrcholil průmyslový převrat a celý složitý proces průmyslové revoluce se tak dovršil.

Průmyslová revoluce přitom nepostupovala ani zdaleka rovnoměrně. Projevila se s rozličnou intenzitou jak v jednotlivých zemích, tak i v jednotlivých krajích. Základní směr jejího postupu od západu na východ (západovýšodní

„shift“) platil obecně v celé Evropě (od Anglie po Rusko) i u nás (Předlitavsko a Zalitavsko). V konkrétních geograficko-ekonomických podmínkách jednotlivých zemí byl však modifikován až např. na bipolaritu sever–jih (např. Čechy i celé české země, dále Uhersko, Itálie ap.).

Ani hospodářství příslušné země nebylo zasaženo průmyslovou revolucí stejnoměrně a plošně. Nejdříve se uplatnila v textilním průmyslu, později zasáhla strojírenství a další obory. Specifikem středoevropského vývoje byla důležitá úloha budování a rozvoje železnic. V našich zemích se pak jako významná součást rozvoje průmyslové revoluce projevil i vývoj některých oborů potravinářského průmyslu (cukrovarnictví, pivovarnictví či lihovarnictví).

S odlišnou intenzitou probíhala průmyslová revoluce i v jednotlivých dílčích odvětvích a dokonce i v jednotlivých pracovních postupech. Tak např. z „vlajkové lodi“ průmyslové revoluce – textilnictví – se uplatnila nejdříve v bavlnářství, teprve později také v soukenictví či plátenictví. I v rámci těchto odvětví nejdříve pronikla do procesu předení, později i do úpravy a potiskování látek. V procesu tkaní látek však u nás ještě dlouho (v plátenictví kupř. až do konce 19. století) převládala práce ručních stavů a drobných tkalcovských malovýrobců.

Počátek průmyslové revoluce v našich zemích byl ve srovnání s Anglií zhruba o půl století opožděn. Probíhala ve stejném základním směru jako v této klasické zemi průmyslové revoluce, tedy od textilu ke strojírenství (včetně těžby a zpracování kovů), avšak ve srovnání s ní poněkud rychleji. A to i přesto, že ji u nás do jisté míry brzdila poměrně silná feudální rezidua nepřilíš pružné habsburské monarchie. Vývoj u nás ovšem nebyl pouhou opožděnou kopií anglického vzoru, jisté rozdíly lze najít nejen v rychlosti průběhu, ale i ve sledu jednotlivých oborů, jež se do ní zapojovaly. Celý proces tzv. první průmyslové revoluce u nás byl završen za rozsáhlé ekonomické konjunktury v letech 1867–1873. Od konce 70. let 19. století – po překonání následků hluboké hospodářské krize – se v ekonomice našich zemích začínaly uplatňovat již jiné principy a prvky, které jsou vlastní další (tj. druhé) industrializační vlně.

Ke kritice pojmu revoluce

Samotný pojem *průmyslová revoluce* prošel za téměř dvě století svého používání mnoha změnami a obměnami. Každý další pokus o zpřesnění původně jednoduchého obsahu („přechodu od rukodělné výroby k výrobě strojové“) přinesl sice zpravidla další a ještě větší precizaci pojmu, spolu s tím však i další zrelativizování, rozmělnění a někdy i jisté zatemnění jeho vlastního obsahu.

V pojmu *průmyslová revoluce* jsou totiž diskutabilní obě jeho součásti. Kritika (stejně jako jednostranná obhajoba) termínu *revoluce* má přitom nejednou metodologicko-ideologické pozadí. Ponecháme-li stranou pouhou nechuť k přeměně *revolucí*, tedy k neoprávněnému nadužívání tohoto pojmu, je tuto kritiku možné shrnout do dvou hlavních směrů. První tvoří odborníci, kteří apriorně odmítají existenci náhlých zvratů v hospodářských procesech. Zastánci evolucionistických principů při analýze onoho „zprůmyslnění“ jednotlivých zemí celkem oprávněně poukazují na

převažující postupnost či pozvolnost všech změn, které se zpravidla nerealizovaly okamžitě, ze dne na den či z roku na rok, ale naopak trvaly často celá desetiletí. V tom mají zcela nesporně pravdu. Nicméně i oni uznávají, že konečné důsledky všech zmíněných, byť i relativně pozvolných a postupných procesů, byly společensky převratné (tedy vlastně „revoluční“).

Jiná skupina kritiků termínu *revoluce* (nejednou z řad marxisticky orientovaných odborníků) vychází z aktivistického pojetí revolucí. Daný termín je podle nich oprávněně používat pouze pro hnutí, jež jsou výsledkem vědomé iniciativy velkých skupin obyvatelstva, tedy většinou pro sociálně-politické zvraty a změny provázené výbuchem aktivity velkého množství lidí. Proces, který není výsledkem vědomé iniciativy mas, tak podle těchto názorů revolucí nazývat rozhodně nelze.

Méně ostré, nicméně věcně přinejmenším stejně opodstatněné, je napadání (či alespoň zpochybňování) i první části pojmu – *průmyslová*. I zde se kritika ubírá několika směry. Širokou a pestrou základnu má směr, který poukazuje na to, že v příslušném procesu nešlo ani zdaleka pouze o rozvoj „průmyslu“. Stejně důležité byly i jiné oblasti – vývoj vědy, techniky

a technologií, ze samotných ekonomických sektorů pak např. rozvoj dopravy, obchodu a služeb, peněžní i sídelní infrastruktury apod., a důležitou součástí sledovaného „průmyslového“ transformačního procesu se ostatně stal i agrární sektor, vůči němuž se „průmyslový sekundér“ zpravidla vymezuje.

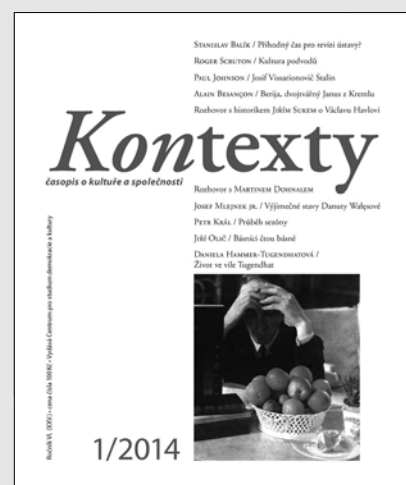
Jiným argumentem bývá to, že ona rozhodující úloha „průmyslu“ („sekundéru“) v příslušné ekonomice – ať již je tato kvantitativní převaha měřená podílem na výrobě, strukturou zaměstnanosti či jinak – se ve většině evropských zemí prosadila relativně pozdě, většinou až v dalších etapách industrializačního procesu, často několik desetiletí vzdálených od datování již proběhnuvší původní „průmyslové“ revoluce.

Přes všechny výhrady nakonec velká většina kritiků pojmu *průmyslová revoluce* zpravidla dochází k závěru, že zcela odmítnout či radikálně měnit tento termín, jehož užívání se vžilo a ustálilo již v celých generacích historiků, sociologů či politologů, by bylo chybou ještě větší než jeho užití ve více či méně podmíněné nebo relativizované podobě. Proto jej ve své většině nakonec akceptují, byť třeba jen jako terminologickou konvenci, jež sice možná zcela přesně nevystihuje vlastní podstatu konkrétního sledovaného historického procesu, nicméně bez nějž by celý komplex zkoumaných proměn a zvratů, které stály u zrodu moderní společnosti, nebylo možno vůbec myšlenkově uchopit.

inzerce

Kontexty

časopis o kultuře a společnosti

Časopis navazuje na to nejlepší z oblasti filosofických, politických, společenských, kulturních a literárních textů časopisů *Střední Evropa* – *brněnská verze*, *Proglas* a *Revue Politika*.

Vychází 6x ročně v rozsahu přibližně 100 stran + barev. přílohy.

Cena jednotlivého čísla 100 Kč, roční předplatné 500 Kč, sponzorské 1 000 Kč

Pro předplatitele 25% sleva na knihy vydané CDK

Ukázkové číslo zdarma!

Z obsahu čísla Kontexty 1/2014

DANIELA HAMMER-TUGENDHATOVÁ / Život ve vile Tugendhat

ROGER SCRUTON / Kultura podvodů

PAUL JOHNSON / Josif Vissarionovič Stalin

ALAIN BESANÇON / Berija, dvojtvárný Janus z Kremle

Rozhovory s MARTINEM DOHNALEM

JOSEF MLEJNEK JR. / Výjimečné stavy Danuty Wałęsové

JIŘÍ OLIČ / Básníci čtou básně

PAVEL ŠVANDA / Blouznivý básník blouznivého století

Nový ročník 2014, ukázkové číslo zdarma!

Objednávky předplatného nebo ukázkového čísla:

CDK, Venhuda 17, 614 00 Brno,

tel.: 545 213 862, e-mail: objednavky@cdk.cz, www.cdk.cz

Co dnes znamená sledovat a být sledován? Jsme stále ještě lidé, nebo už jen soubory dat a kategorizací? Čeká nás budoucnost plná neustálého monitorování, nebo si dokážeme uchovat alespoň nějaké prostory svobody a naděje? Tyto a další otázky podrobně zkoumají dva světově proslulí sociologové Zygmunt Bauman a David Lyon v knize s příznačným názvem *Tekutý dohled* (Broken Books, 2013). Všudypřítomné kamery, tělesné a biometrické skenery na letištích, Google a vydavatelé kreditních karet, zaznamenávající naše návyky, zájmy a preference... Je život vystavený permanentnímu sledování vůbec žitelný?

Když jsem ve *Tvaru* č. 19/2013 (str. 20) uvažovala nad knihou Zygmunta Baumana *Tekutá láska* s podtitulem *O křehkosti lidských pout* (Academia, 2013), trochu jsem se „navězla“ do jím nadužívané metafory tekutosti, kterou lze v podstatě aplikovat na cokoli. V nadsázce jsem si pak dovolila předpovědět, že příště se můžeme dočkat *Tekuté nenávisti*, *Tekuté smrti* apod. A že jsem nebyla nikterak daleko od pravdy, dokazuje právě titul *Tekutý dohled*. Leč to, co prosvítalo z podtextu mé nadsázky, tedy nedůvěra k dalšímu rozměňování objevu tekutosti, při četbě této knihy vzalo brzy za své. Baumanem (a Lyonem) odhalované dimenze dohledu jsou tekuté naprosto neodiskutovatelně – ve smyslu neuchopitelnosti stejně jako ve smyslu nedohledatelnosti původce. „*Dohled se šíří dosud nepředstavitelnými způsoby, přičemž reaguje na tekutost a opět ji reprodukuje. Nemá pevný zdroj; rozdmýchávají jej »bezpečnostní« požadavky a neustálý marketing technologií společnosti, a tak se roztéká do všech koutů,*“ píše v předmluvě D. Lyon. Tuto „rozteklost“ umožňuje oddělení moci, jež se stala globální a mimoteritoriální, od politiky, která zůstala lokální. Dochází tak k adiaforizaci („*zneškodňování mravního odporu vůči nemorálním skutkům*“) dohledu, potažmo k rozptýlení zodpovědnosti; tvůrci dohlížecích softwarů se považují za morálně neutrální, neboť pracují „pouze“ s daty. Jinými slovy: moc, jednající na dálku a pohybující se rychlostí elektronického impulsu, si s odpovědností hlavu neláme.

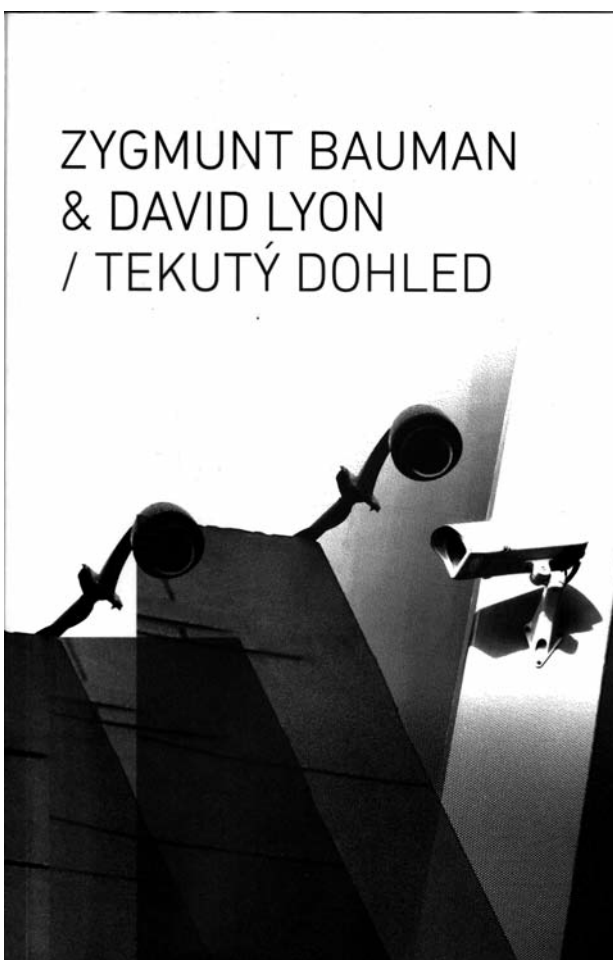
Panoptikon a banoptikon

Lyon s Baumanem nemohou ve svém rozhovoru či spíše polemice o mocenském dohledu v úvodu nepřipomenout Orwellova *Velkého Bratra* či Kafkovy temné mocnosti, které udržují jedince v nejistotě, kdo o něm co ví, jak to ví a jaký to pro něho bude mít dopad, ale také *panoptikon* (vševidoucí místo) anglického vězeňského reformátora Jeremy Benthamy (1748–1832). A zatímco Orwellovy a Kafkovy vize se týkaly primárně představitelů státu, Benthamův panoptikon generoval příčinnivé (spolu)pracovníky. Avšak v panoptiku se ještě předpokládalo, že dozorce je přítomen, v současných poměrech se ti, kteří ovládají sledovací (mocenské) páky, mohou kdykoliv ztratit z dosahu, což naši dobu činí podle Baumana post-panoptikální. Každý den, každý okamžik jsme „*kontrolováni, monitorováni, zkoumáni, hodnoceni, posuzováni a souzeni. A tento dohled je jednostranný: zatímco detaily našich běžných životů jsou pro organizace, které nás sledují, stále průhlednější, jejich vlastní aktivity lze rozpoznat stále obtížněji.*“ Dokladem toho jsou nejen drony (bezpilotní špiónážní a bojové letouny, které už lze vyrábět ve velikosti hmyzu), ale také internet, jenž se nepozorovaně změnil v místo, kde už neexistuje anonymita, přičemž na její ztrátě se podepisují jak sociální média (Facebook, Twitter, Foursquare, Cyworld...), tak mo-

bilní telefony s fotoaparátem či hostingové servery – vše pochopitelně „uživatelsky přívětivé“. Bauman ovšem upozorňuje, že touto zdánlivě přátelskou obchodní frází se označují nehotové výrobky, na jejichž dokončení se musí podílet sám uživatel (viz nábytek z prodejen IKEA). Čili: naše sledování by nebylo tak úspěšné bez našeho mnohdy nadšeného přispění ve stylu „udělej si sám“. Důsledkem nasazování dronů a používání Facebooku pak je kategorizace a sociální vyloučení, které je zároveň pro současného člověka větší hrozbou než vědomí, že je sledován. Toto sledování totiž v řadě lidí vyvolává i poněkud zvrácené uspokojení z toho, že jsou viděni, zaznamenáváni a v souvislosti s tím i jaksi společensky uznáváni. Říká se tomu *skopofilia* – láska k tomu být viděn. A tak se ochotně podílíme na vlastním dohledu ze strachu, abychom nebyli vyloučeni, což zároveň postuluje aktivní participaci na vylučování druhých. *Panoptikon* se tak mění na *banoptikon* (podle anglického *ban* – zakázat), v němž se za pomoci profilačních technologií rozhoduje, kdo bude vystaven specifické formě dohledu na základě propojených aktivit tzv. mezinárodních manažerů znepokojení (policie, pohraniční úředníci a letecké společnosti). Jak připomíná D. Lyon: „*Banoptikon se vyznačuje třemi hlavními rysy: za prvé má mimořádnou moc v rámci liberálních společností (výjimečné stavy, jež se stávají rutinou), za druhé provádí profilování (vylučování určitých skupin, kategorií lidí kvůli jejich možnému budoucímu chování) a za třetí normalizaci ne-vyloučených skupin (vede je k víře ve volný pohyb zboží, kapitálu, informací a osob).*“ A jako nejběžnější banoptické zařízení uvádí speciální kamery v obchodních centrech a před supermarketů, bránící ve vstupu těm, kteří u sebe nemají např. kreditní kartu, čili prostředek, jímž si zajistí nad sebou dohled. Podobné vylučovací praktiky lze samozřejmě aplikovat zejména na běžence. Odhaduje se, že kolem roku 2050 bude na světě jedna miliarda lidí, která po zamítnutí žádosti o azyl skončí v utečeneckých táborech – nikoliv na přechodnou dobu, ale navždy. Jsou totiž odpadem, který patří na skládku a zůstane na ní až do svého biologického rozkladu.

Synoptikon a manažerská revoluce

A aby toho nebylo málo, máme tu ještě *synoptikon* coby modifikované *panoptikon* – tedy jakýsi dohled bez dozorců, který je důsledkem transformace filosofie řízení. Tuto transformaci nazývá Bauman manažerskou revolucí číslo dvě: šlo v ní o to, že manažeri přenesli obtížné, nepohodlné či omezující úkoly na objekty řízení, čemuž se říká *subsidiarizace*. Tento pojem pak má zamaskovat jejich touhu „*přehodit úkoly, které jim připadají obtížné, nepohodlné, nepříjemné a trapně omezující, na bedra těch, které kontrolují, a tak prezentovat přesunutí břemene jako obdaření, jako zajištění práv na autonomii a na sebeprosazení nebo dokonce jako »zplnomocnění« či »resubjektivaci« dosud pasivních objektů manažerského jednání.*“ Jinak řečeno: manažeri odmítli řídit a místo toho požadovali po – do té doby – řízených objektech, aby se řídily samy. A pokud by na tyto objekty nepřistoupily, hrozilo by jim odklizení. Takže ve chvíli, kdy *synoptikon* nahradilo *panoptikon*, nebylo už potřeba budovat zdi, vztyčovat strážní věže a najímat zástupy dozorců, neboť „*samotné objekty manažerské disciplinace nyní zajišťují sebekázeň a nesou její fyzické i duševní náklady. Očekává se, že sami vybudují zdi a že v nich z vlastní vůle zůstanou.*“ Ochotně tak vytváříme jakási „osobní minipanoptika“, pro jejichž kompletaci dodává součástky trh, a sami neseme „*zodpovědnost za jejich výběr, nákup, sestavení a uvedení do provozu.*“ Tyto naše individuální „synoptické inicia-

sentimentu a revoltám, jež vyvolávala předchozí forma panování“.

Závěrem

Shrňme si to: Lze vůbec v těchto souvislostech ještě mluvit o svobodě? A nelžeme si tak trochu do kapsy, dohadujeme-li se neustále o větší či menší „svobodě od státu“ v době, kdy stát se smrskává na čím dál vyprázdněnější formu, zatímco nám ze svobody dávno ukrájí jiní? Mementem by pro nás měl být Baumanův odkaz na Gérarda Berryho, předního francouzského odborníka na společenské důsledky informatiky, který na otázku, kam kráčíme, znejistěle odpověděl, že přenášeli nepřetržitě GPS naše koordináty a zaznamenává-li počítač všechna naše kliknutí, umožňuje to „*kontrolu individuálního i kolektivního jednání, ale také značného množství informací. Tyto fenomény mohou být pro demokracii nesmírně nebezpečné. Pokud si lidé neuvě-*

domí toto nebezpečí, pak budou podobné praktiky při díle dříve, než položíme správné otázky a než proběhne normální demokratická diskuse – pak už bude příliš pozdě.“

S ironií dodejme, že na-vzdory všemu, co zde bylo řečeno, se polemika Z. Bauman a D. Lyona neuskutečnila *face to face*, ale na dálku elektronickou cestou. Že by oba věhlasní protagonisté byli tak lehkomyslní a zkusili dráždit hada bosou nohou? Inu, *do it yourself*, jak by na jiném místě tohoto časopisu jistě neopomněla poznamenat s trefností sobě vlastní naše mužská autorka Melissa Pink.

Zygmunt Bauman (nar. 1925 v Poznani), sociolog a filosof polského původu, žije ve Velké Británii, své práce publikuje v angličtině. Česky dosud vyšlo: *Sociologie pro každý den* (Mladá fronta, 1965), *Sociologie* (Orbis, 1966), *Kariéra: sociologické črty* (Mladá fronta, 1967), *Úvahy o postmoderní době* (Slon, 1995), *Globalizace: důsledky pro člověka* (Mladá fronta, 1999), *Tekutá modernita* (Mladá fronta, 2002), *Modernita a holokaust* (Slon, 2003), *Svoboda* (Argo, 2003), *Individualizovaná společnost* (Mladá fronta, 2004). *Tekuté časy: Život ve věku nejistoty* (Academia, 2008), *Umění života* (Academia, 2010), *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie* (Slon, 2010), *Tekutá láska. O křehkosti lidských pout* (Academia, 2013).

David Lyon (nar. 1948 v Edinburghu), profesor sociologie na Queen's University v kanadském Torontu, editor odborného časopisu *Surveillance & Society*, odborník na problematiku dohledu v současné společnosti. Česky vyšlo: *Ježíš v Disneylandu* (Mladá fronta, 2002).

LITERÁRNÍ ZÍTRKY |

5. března 18.00 | Nová jména v české literatuře

Druhý večer nových jmen v české literatuře, tentokrát zaměřený na prozaiky: Terezu Fantlovou, která své krátké prózy publikovala v posledním čísle literárního časopisu *H_aluze*; Lucii Schmiedovou, která prvotinu *Od deseti k pěti* vydala v nakladatelství Nová forma; Miroslava Pecha, který v nakladatelství Petr Štengl vydal knihu *Napišu Pavle*.

Dům čtení, Ruská 192, Praha 10.

Imprese

Jako bys vypadla
z okna pro slepé
namočená v kůži pozdní noci
osamělá
a ztuhlá z rusovlasých tragikomedii
odtržená od heretických ideálů
neviděná
nemilovaná
ve zbytečně modrých očích
a nenáviděná v očích vidoucího rána...

Fragment

Nenasytné postele
otrokyně utkaná ze šálů cizích žen
skutečné právo na utrpení
na spásnou krev uvnitř vyprahlého těla
aby se vznítila jedová žíla chladné ruky
krystalických bardů
když na struny už nikdo nehraje

fragmenty tebe a tebe a tebe a mě
zbytky pohlavní genocidy
všechno co utvářelo tu klec na hlavě
kterou už ani pro šílený modrý oči nemá
smysl otevírat...

Azur

Stál jsem s tebou v kleci od pavučin
ne, neprokouknou ani oči vlka
místy slábne tlukot v rozechvění
když hladíš moje suchá ramena
stehny jako drátěnkami

– řezbář udělal do masa
pár zbytečných rýh podle piktogramů

připíjím na tebe
na tvoje dokonalá malá prsa
na tvoje zjizvené a úžasně souměrné tělo
na šílený azur pro který se v básních
umírá...

Armáda much

Našel jsem tě zapadlou mezi slovníky
už bys měla vyjít z bytu
a projet játra jako nůž
omámená francouzským filmem o lásce

doktorští zmetci zmiňují
metastáze suicidálních myšlenek
a že nádory rostou i bez pomoci

(myslel jsem na tvůj pláč ve skleničce
a chtěl ho vypít jako se pije jed
jako se pije svěcená voda)

tři muži v posteli a armáda much
možná bys fakt měla být lesbička
aby ti padlo na smyšlený dráze
dvacet čtyři
i když na číselníku chybí...

Střežená ústa

Exekutoři už vyhlásili termín vraždy
vkradli se do života
jako výkaly z přeplněného septiku
ve stylu velkého bratra
zabrali psací potřeby včetně melancholie
mám teď místo jídla
hrozen koňských sedativ
a malovanou bustu
v odrazu
nejnovější verze lobotomie
pero z ruky vypadává
ale sklenku udržím
– zvláštní...

příště už si vezmu k čaji
těhotenské hormony

Agorafobie

Kolem stolu se plíží druhá ranní
chtěla nám vzít zbytky mravní kázně
a přehlídla ten paradox
kde nic není nelze krásť

tys určila běh hodin
a já se marně snažil probudit Kalliopé
zůstali jsme sami s dluhopisy našich
nadějí
někde mezi pouliční lampou
a sedmiramenným svícnem

jednou si pro nás přijdou
nože, jehly nebo viny
a já se vzdám panelových hradeb
pro krátký nádech života
a ty se vzdáš mně
pro hradby které nesdílíme...

IVAN PETLAN O POEZII
ARTIE PATHOSE

Pseudonym je tedy Artie Pathos... Tak začíná
přiložený medailonek, z něhož vám víc už
neprozradíme, abychom se někde nedotkli
autorovy anonymity (Google je krysa pře-
vlečená za kamaráda).

Řeknu vám, je dobře, že se někdo hlásí
k patosu – ten má špatnou pověst, laiky
odpuzuje a odborníky děsí, a přitom do
básnické výbavy určitě patří. (Možná teď
něco pod fousy mumláte, namítáte, ale to
už vás Jirka Kuběna vyvádí za límec
z hradu.) Ano, patří, i dneska. Patos chce
trochu odvahy (a když se píše s *há*, tak
ještě o drobet víc) a odvaha mládí sluší, ba
až přísluší. Artie Pathos je ročník 1992.
Potud vše zapadá. Pojdme k básním.

Je to ještě cvičení, nebo už ostrá
střelba? To se zjistí, jakmile zahlédneme
cíl. A někdy nezjistí, protože i pohyblivý cíl
může být stále ještě jen terč. A my – jak se
zpívá v jedné písničce – chceme vidět krev. Nebo minimálně si odnést i cosi víc než efe-
mérní impresi.

Volně plynoucí verše se i volně a hladce čtou, přece jen bych si však přál více zá-
chytných bodů, jinak mi báseň s posledním řádkem odplyne. To je, řekněme, víc čte-
nářská prosba než kritika. Vybalancovat v básni ono skryté a vyjevené je odvěká potíž
a ideální střed neexistuje.

Básně jako „Imprese“ či případně „Fragment“ by mohly stát v prologu potenciální
sbírky, manifestují (jedno patetické slovo vytrčit mohu, ne?) Artieho metodu psaní.
Rozmachy imprese nesou všechny jeho texty a namnoze mají i charakter fragmentu.
Artie dokáže vytvářet celkem působivé verbální obrazy, o tom žádná. Míra mé čtenář-
ské důvěry narůstá s tím, jak se imprese zahušťují (nebo se k nim něco přisype) až ke
konturám příběhu. V našem sledu tedy od jmenovaných předřazených čísel přes vra-
žedný „Azur“, „Armádu much“ a „Střežená ústa“ (dík za tu špetku ironie, hned jsme
dál) až někam po „Agorafobii“, kde už má důvěra přerůstá v zážitek z poezie. Ještě se
chvilí ohlížím, protože cítím, že už to muselo být kdesi dřív...

foto
Lukáš Hamáček

ZASLÁNO |

AD 969 SLOV O PRÓZE

Vladimíra Klimecká:
Druhý život Marýny G.
Pavel Janoušek (Tvar č. 3/2014)

Na kritické hodnocení uvedené prózy má
Pavel Janoušek naprosté právo. Nelze však
souhlasit s úvodní větou, že „*nebýt aféry
s vietnamským pseudonymem, nezůstal by
z jejich vítězů*“ [tj. vítězů Literární ceny
Knížního klubu] *v paměti českých čtenářů
ani jeden*“.

Dovolíme si připomenout, ze **Hana
Andronikova** LCKK vyhrála roku 2001
a rok poté získala za Zvuk slunečních
hodin Magnesii Literu v kategorii Objev
roku. **Václav Křístek** byl v téže kategorii
(roku 2004) na Magnesii nominován.
O další rok později byl **Martin Šmaus** no-
minován rovnou ve dvou kategoriích a zí-

ODPOVĚĎ PAVLA JANOUŠKA

Co k tomu napsat? Protestující zastánci
Knížního klubu mají nepochybně pravdu...
ty prózy byly skutečně nominovány, ceny
obdržely a dobře se prodávaly. Aj překladu
se dočkaly. Takže to byla jen moje paměť,
která selhala, když si veleúspěšnost vy-
jmenovaných próz neuvědomila, byť jsem
většinu z nich četl a recenzoval. Nezbyvá
tedy než doufat, že paměť českých čtenářů
je lepší než moje, takže můj osobní pocit,

skal Literu za objev; jeho román Děvčátko,
rozdělej ohníček pak vyšel německy a fran-
couzsky. **Jiří Šulc**, vítěz z roku 2007, ra-
zantně vstoupil do české literatury jako
autor románu Dva proti Říši, kterého se
prodalo 35 tisíc výtisků. Román **David**
Jana Novotného Sidra Noach (vítěz
2010) právě vyšel slovincky (vydání fi-
nančně podpořilo Ministerstvo kultury
ČR). Roku 2011 získala **Hana Androni-
kova** Literu (Cenu čtenářů) za Nebe nemá
dno.

Pokud chce Pavel Janoušek (mimocho-
dem člen poroty LCKK v roce 1997) nadále
tvrdit, že ani jeden z vítězů nezůstal v pa-
měti českých čtenářů, pak je na místě po-
chybovat nikoli o jeho profesionálních
schopnostech, ale o duševním zdraví.

Jindřich Jůzl
Denisa Novotná
Koordinátoři LCKK

že spotřební lhůta těchto literárních děl
nebyla dlouhá, se ukáže jako zcela klamný.
Pavel Janoušek

ROČNÍK 2013 V ARCHIVU

Do našeho elektronického archivu jsme
přidali kompletní loňský ročník, všech
21 čísel ve formátu pdf, včetně obsahu
celého ročníku
http://itvar.cz/cz/archiv

inzerce

DOVOLUJEME SI VYZVAT VŠECHNY NEPROFESIONÁLNÍ AUTORY A AUTORKY V ŽÁNRECH PRÓZY
A POEZIE, ABY SE SPOLEČNĚ S POŘADATELÍ PTN 2014, MĚSTEM PROSEČ, KULTURNÍ KOMISÍ
MĚSTA PROSEČE V LASKAVÉ REŽII LUKÁŠE KLÍMY A S PODPOROU TVARU, PUSTILI DO VELKÉHO
LITERÁRNÍHO A SOUTĚŽNÍHO DOBRODRUŽSTVÍ.
PROSÍME VŠECHNY SOUTĚŽÍCÍ AUTORY, ABY SI POZORNĚ PŘEČETLI SOUTĚŽNÍ PODMÍNKY,
PROTOŽE DO ANONYMNÍHO HODNOCENÍ POROTCŮ SE DOSTANOU POUZE PRÁCE, KTERÉ
TĚMTO PODMÍNKÁM BUDOU ODPOVÍDAT. ZA SPRÁVNÉ, KOREKTNÍ A NEZÁVISLÉ POSOUZENÍ
PRACÍ ODPOVÍDÁJÍ POŘADATELÉ A SYMBOLICKY DOHLÍŽÍ PATRONKA SOUTĚŽE, PŘÍSNÁ ALE
SPRAVEDLIVÁ, „PROSEČSKÁ“ SPISOVATELKA TEREZA NOVÁKOVÁ.

SOUTĚŽ PROBÍHÁ VE DVOU KATEGORIÍCH:

1. kategorie: próza všech žánrů
(min. 6 normostran A4, maximální počet 12 normostran A4)

2. kategorie: poezie
sbírky básní a ucelené soubory (minimální počet básní 8)

PODMÍNKY A PRAVIDLA SOUTĚŽE:

- Soutěže se může zúčastnit občan České republiky starší 15 let, který není členem Obce spisovatelů nebo Syndikátu novinářů.
- Všechny práce musí být původní a dosud v soutěžích neobeslané.
- Účastník soutěže dává souhlas s uveřejněním soutěžního příspěvku na www.terezanovakova.cz a k použití pro materiály a akce související se soutěží PTN
- Do každé kategorie může autor zaslat pouze jeden příspěvek
- Příjem prací a přihlášení do soutěže je umožněno pouze elektronicky na www.terezanovakova.cz, kontaktní osoba Eva Rejentová, e-mailová adresa: knihovna@prosec.cz, tel.: 469 321 047 a to nejpozději do 31. května 2014
- Přijetí přihlášky a soutěžního příspěvku bude zpětně potvrzeno e-mailem
- Soutěž je anonymní, příspěvek pošlete samostatně jako přílohu bez uvedení jména autora
- V každé kategorii obdrží soutěžící, kteří se umístili na prvních třech místech, věcné ceny. Porota může udělit i čestné uznání.
- Vyhodnocení soutěže se uskuteční v říjnu 2014 v Proseči, autoři budou včas vyrozuměni o výsledcích soutěže a vybraní autoři budou pozváni na setkání autorů do Proseče.

Soutěž již také disponuje vlastní webovou doménou: www.terezanovakova.cz, na které chceme nejen zveřejnit příspěvky, ale také přiblížit všechno organizační a ryze kulturní dění kolem prosečského literárního svátku...

EDICE ULITA – PLZEŇ

Ve středu 29. ledna 2014 se v Polanově síni Knihovny města Plzeň uskutečnil křest nových publikací Edice Ulita, zaměřené na podporu děl nekomerční regionální literatury. V loňském roce se občanskému sdružení Pro libris, které funguje při plzeňské

člověka renesančního rozměru, když před přítomným publikem z paměti recitoval básně ze své poslední sbírky *Maggi v kostce* (svazek 30 Edice Ulita). Esenci lidství u něj nacházíme přetavenou do mile bezprostředních lyrických momentek, životních zastavení zaznamenaných jednoduchým, sdílným jazykem. Pavel Štýbr je věru typem

ních důvodů nemohl dostavit osobně, představil editor jeho díla a autor doslovu Vladimír Gardavský. O uměleckém pseudonymu **Karel Hynek Brácha** se už v Plzni vyprávějí celé legendy. Na pódiu jej zastupoval úspěšný středogenerační básník Milan Šedivý (nar. 1977), který svůj vztah k Bráchovi ani ne-

traktovanou povícero bodavě ironicky, osobitou perzifláž, posouvající časoprostor romantické milostné básně do dusného jara Protektorátu Böhmen und Mähren. A nám tak nezbyvá než spolu s parašutistou vznášejícím se nad okupovanou Prahu zadeklamovat: „*Vůdce zhynul! Můj vůdce zhynul! // Svět s věčností se provždy minul.*“

foto Marek Velebný

Vladimír Novotný

vpředu Pavel Štýbr, vzadu zleva Jaroslav Gardavský, Milan Šedivý a Oksana Rahalská

Jakub Fišer

knihovně a vydávání Edice Ulita zaštiťuje, podařilo edičně připravit hned čtyři, tentokrát výhradně básnické novinky: sbírku *Dlaně* Jakuba Fišera, *Maggi v kostce* Pavla Štýbra, *Melancholidský život* Karla Trinkewitze a *Bác!* Karla Hynka Bráchy. Průvodního slova večera se ujal šéfredaktor Vladimír Novotný, který především vyzdvihl úctyhodné postavení, jež si Edice Ulita za deset let své existence v regionu vydobyla. O hudební doprovod literárního pořadu se pak postarali kytarista Jan Pouska s flétnistkou Dagmar Bejčkovou.

Poezie **Jakuba Fišera** (nar. 1981), v občanském životě zaměstnaného v advokátní kanceláři, má asi nejbližší k romantické či alespoň romantizující poetice. Verše emblematicky pojmenované sbírky *Dlaně* (29. svazek Edice Ulita) aktualizují křesťanské motivy lásky, milosti a vykoupení, stavějí na protikladech reálného a spirituálního světa, na jejich gradaci a významové diferenciaci, a v neposlední řadě dokážou navázat velmi blízký, takřka intimní vztah se čtenářem – i s posluchačem, jak záhy dokázal autor při recitaci svých veršů. Bylo velmi příjemné číst v moři soudobých zmatků a nejistot verše, jimiž básník sbírku, doprovobenou půvabnými ilustracemi běloruské výtvarnice Oksany Rahalské, uzavírá: „...*když jsme se ráno probudili, byla jen naděje*“.

Pavel Štýbr (nar. 1957) dostal pověsti osobitého recitátora a nonkonformního

lidového pábitele po Hrabalově vzoru, který se nechává volně unášet životem a až s insitní upřímností a dětskou spontaneitou zaznamenává vše, co jej potká, a zachycuje často jen tak mimochodem pověstná kouzla okamžiků: „*Musel to být nějaký slušný člověk // za celou dobu ani nemuk*“. O tom, že je Pavel Štýbr schopen psát i „vážnější“, strukturovanější texty, ovšem svědčí poemty z druhé části prezentované sbírky.

Melancholidský život (svazek 31 Edice Ulita) všestranně nadaného umělce **Karla Trinkewitze** (nar. 1931) výběrově shrnuje jeho plodnou, takřka padesátiletou tvůrčí činnost, zaměřenou zejména na satirické miniatury, reflektující aktuální společenskou a politickou situaci. Autor, který se osobně znal s řadou významných českých (a „díky“ vynucenému německému exilu též evropských) umělců, vtěsnil svou životní zkušenost do řady paradoxních maxim, sentencí a hříček, jejichž poetika vychází z experimentální poetické líhně šedesátých let a staví na dokonalé znalosti mateřského jazyka. Trinkewitzovy básně přitom tematizují mnoho z negativních rysů české povahy („*Ševče, drž se svého koryta!*“), odrážejí dobové ikony („*Klaus je euroseptik.*“) i skandály („*V Plzni přimějí Kozinu práva haby litoval*“), ale většinou jen vyjadřují obecně lidské-trpké pravdy, třeba formou minibajky („*ŽRALOK: Malý člověk, taky člověk.*“). Básníka, jenž se ze zdravot-

vyvrátil, ani nepotvrdil, zato do celé kauzy vnesl řadu dalších, spíše zamlžujících skutečností. Se sbírkou samotnou, pojmenovanou stručně a úderně *Bác!* (32. svazek Edice Ulita), se vše má podstatně jednodušeji – jedná se o zdařilou parafrázi Máchova *Máje*,

Co dodat závěrem? Doufejme, že v podobném duchu budeme moci referovat opět za rok, u dalších novinek z Ulity, z města, které tou dobou bude již Evropským hlavním městem kultury.

Martin Šíp

inzerce

LITERÁRNÍ ZÍTKY |

5. března 19.00 | Duše a krajina

Vernisáž výstavy Ivany Štětkařové a Michala Čády. Hudbou doprovodí Kristýna Khunová trio (vocal jazz/bossa-nova). **Klub Samaří, Soukenická 15, Praha 1.**

6. března 19.00 | Taneční hodiny pro starší a pokročilé

Akce se koná v rámci oslav stého výročí narození Bohumila Hrabala v roce 2014. Hra v podání Divadelní společnosti Josefa Dvořáka. Nová divadelní úprava hry Bohumila Hrabala, která křehce a srozumitelně zprostředkovává texty pábitelských historek, objevuje pravdu o životě, lásku v mnoha podobách a filosoficky znamenitě podložený humor autora. **KD Krakov, Těšínská 4, Praha 8**

7. března 19.30 | Jitka N. Srbová: Světlo vprostřed těla

Uvedení nové básnické sbírky Jitky N. Srbové. Hudba Ira Mimosy. **A Studio Rubin, Malostranské náměstí 9, Praha 1.**

VITANA
MYSLÍ
ZA VÁS

aneb jak nás
psychicky
poškodila léta
prožitá
v reálném
socialismu

25. února 2014 už od 18.00

promluví:

Spisovatelka Věra Nosková
Barbara Resnerová (misionářka v bankovníctví)
Jana Wills (lektorka dospělých a matka synů)
Petr Bakalář (autor a psycholog)
spisovatel Václav Kahuda
spisovatel a publicista Marek Toman
Milan Hanuš (šéfredaktor revue Prostor)
kovář a lukostřelec Michal Sodja
politolog Zdeněk Zbořil

zahraje:

písníčkář a básník Jiří Smrž

Vstupné **70,-Kčs**

Kavárna Liberál, Heřmanova 6, Praha 7 (5 minut chůze od metra Vltavská).

Pořádá Literární a kulturní klub 8

tvár 4/14/19

TĚLO ŽENY – TO JE, OČ TU BĚŽÍ

Li Ang: Čarovná zahrada
Přeložili Jana Benešová
a Petr Šimon
IFP Publishing, Praha 2013

„Čarovná zahrada, která byla poprvé publikována v roce 1991, je vůbec prvním autorčiným románem. Stejně jako slavná novela Rezníková žena [IFP Publishing, 2013; ukázkou obsahoval výbor z tchajwanské prózy *Chut’ jablek. Moderní tchajwanské povídky*, který v roce 2006 vydalo nakladatelství Brody – pozn. P. F.] je jeho děj zasazen do autorčina rodného Lu-kangu, a proto jej v jistém smyslu můžeme považovat za další ze série děl, v nichž autorka postupně, a ve většině případů na postavách žen a prostřednictvím jejich životních příběhů, rekonstruuje historii Tchaj-wanu,“ dočteme se na obálce. Je to sice pravda, ale nevysvětluje to, proč se tento román stal na Tchaj-wanu bestsellerem, ani to, proč se Ang Liová stala nejprekládanější tchajwanskou autorkou, jak uvádějí internetové stránky vydavatele.

V titulu recenze jsem si vypůjčil název jedné z povídek Japonce Rjúnosuke Akutagawy *Tělo ženy*. Domnívám se totiž, že zahrada z titulu románu Ang Liové je paralelou i metaforou ženského těla, její proměny symbolizují jeho proměny. Tato metafora není nijak objevná – zahrada je často používána jako symbol ženského těla nebo jeho části, zejména té, která rodí. Můžeme to však také chápat doslovně, jen jako zahradu. Jak uvádí Sterk (*The Spirit of Deer Town and The Redemption of Li Ang’s Uncanny Literary Home*. Chinese Literature Today Vol. 2 No. 1), zahrada může mít ještě jeden význam – může označovat Tchaj-wan, který milenec a později manžel protagonistky Jing-chung Čuové, magnát obchodující s realitami Si-keng Lin, mění ve zboží. Závěr románu, v němž Čuová daruje zahradu Nadaci pro správu Lotosové zahrady, a tedy tchajwanské veřejnosti, lze vnímat jako akt nápravy. [Pro srovnání: Můžeme-li věřit Ťing-wen Liaové, autorce *Života psaného štětcem* (Práce, Praha 1989), ona své dědictví po manželovi, známém čínském malíři Pej-chung Süovi, darovala státu, tedy ČLR. Srovnání vrhá velmi nehezké světlo na Čankajškův politický režim, který panoval na Tchaj-wanu.]

V záplavě knih přeložených v poslední době z čínštiny román *Čarovná zahrada* zaujme, a to zejména sinology, japanology, demokraty, feministky a erotomany. Jana Šrámková, Jan Němec a Ivana Myšková kladou jistě důležitou otázku, když se ve 12 odstavcích o próze (*Respekt* č. 51–52/2013) ptají: „*Jak oslovit jediným textem společnost, která se neshodne ani na jediné modlitbě?*“ Nepochybně se nemýlí, když následně tvrdí: „*Došlo k privatizaci světa mezi subjekty a také román se stal šachovnicí, na níž svými figurami táhá subjektivita.*“ Jenomže problém, jak zasáhnout jediným textem co nejširší publikum, není jen český. A jak ukazuje Ang Liová, společnost oslovit lze – pokud si daného textu všimne.

Samozřejmě že Ang Liová sází na jistotu, když píše tak, aby získala čtenáře mezi sympatizanty demokratizačního a ženského hnutí. Rovněž erotika, místy hraničící s pornografií, nepochybně napomáhá vyšší prodejnosti. Její styl ovšem vyvolává zájem a podporu i u těch, kdo mezi zmíněné nepatří. A i když v románu nenajdeme nic, co bychom neznali ze způsobu psaní běžného v západní literatuře – střídání vnitřní a vnější perspektivy, střídání časových rovin, prohazování rolí atd. –, je třeba ocenit vybroušené a promyšlené zpracování.

O čem tedy vlastně román pojednává? Myslím, že je víc než čímkoliv jiným románem o identitě. Konkrétně o identitě tchajwanské ženy. Tchajwanství reprezentuje otec hlavní hrdinky, když říká: „*Ajako, zapamatuj si, že Tchaj-wan není kopií ani napodobeninou žádného jiného místa na světě, Tchaj-wan je prostě Tchaj-wan, krásný ostrov.*“ (s. 121) Ženskost a její proměny jsou demonstrovány na hlavní hrdince (kromě čínského jména Jing-chung Čuová vystupuje též pod svým japonským jménem Ajako).

V prologu se čtenář seznamuje se zahradou i s protagonistkou, ne však přímo, ale prostřednictvím technického obrazu, vytvořeného televizním přenosem. Následně sleduje život protagonistky od jejího dětství přes mládí až do doby, kdy již jako dospělá znovu začíná žít se svým manželem.

Znáte ten vtip, podle kterého se život ženy dělí na tři období: 1. Jde na nervy svému otci. 2. Jde na nervy svému muži.

3. Jde na nervy svému zeti? V románu jsou zpracována první dvě. Třetí chybí, důsledkem podstoupeného potratu a pozdější impotence Lina. Problémy s neexistujícím zetěm jsou tu ovšem nahrazeny problematickým vztahem s Teddym.

A i když autorka leckdy používá postupy, které známe z feministické literatury – zobrazuje mužské myšlenkové stereotypy, někdy obrací perspektivu, takže to, co bývá typické pro muže, přičítá ženám, a naopak –, román bych neoznačil za feministický, i když je jistě feminní. Protagonistka nevede svůj sisyfovský boj proti muži (mužům), ale o muže: „*V tu chvíli jsem konečně pochopila, že jsem se ocitla uprostřed nikdy nekončícího boje. Bez ohledu na to, jak moc se snažím, nemohu v žádném případě konkurovat všem těm proměňám, které žijí, když se každý den vyspí s jinou ženou.*“ (s. 240) Teprve po tomto prozření následuje feministické, možná ale spíš jen zkratovitě, řešení: Lina, bloudícího ve věčném bludišti žen, řečeno s Kunderou, nepřiměje k sňatku fakt, že Čuová otěhotní, ale až to, že podstoupí umělé přerušení těhotenství. Za jisté pokládám, že Ang Liová je s feministickými teoriemi obeznámena, jinak by s nimi nemohla takto pracovat.

Autorka ovšem obrací perspektivu nejen mezi mužským a ženským světem, ale taky mezi důležitým a nedůležitým mírou pozornosti, kterou věnuje různým událostem: tak například vzpomínky na to, jak Čuová jako žačka kreslila prstem na zaprášené tabule oken v zahradě své první znaky, zabírají dvě stránky. Skutečnost, že se rozhodla pro potrat, se pak čtenář dozví bez přípravy a půlvětou.

Čuová je chybující. Chybuje, když ve slohové práci uvádí dobu, ve které se narodila, chybuje, když se domnívá, že by po uštknutí hada nezemřela, pokud by zůstala na místě, chybuje, když oškube drůbež, která není určena k přípravě jídla, ale k obětování. Chybami ovšem autorka nezdůrazňuje jen nedospělost protagonistky. Chyby jsou součástí čínské kultury a jsou také dalším poutem, která Čuovou spojují se zahradou (jeden z pavilonů, Pavilon spánku na vodě, má v názvu chybu).

A když už jsem se dostal k chybám, zmíním se o některých, kterých jsem si při čtení všiml. (Předesílám, že jich bylo ve srovnání s jinými v současnosti vydávanými

nými knihami poměrně málo.) Rozpaky ve mně vzbudilo, když jsem se na straně 20 dočetl, že „*veškerý výhled zastoupila velká lesklá blikající stěna*“. Může stěna zastoupit výhled? Na straně 76 Lin zamýšlí „*vystavět na šedesáti metrech třídy Tun-chua nan-lu nejluxusnější obytnou čtvrt* [...]“. Bude pouhých šedesát metrů stačit na celou čtvrt? Na stranách 212 a 213 se nejdřív tvrdí, že otec Čuové byl za svými zády nazýván „švihákem“, později, že „frajerem“. Jak tedy? (Pomím, že volba slova „frajer“ je sama o sobě nešťastná, protože tento výraz má jiný význam v Čechách, kde je chápán spíše pozitivně, a jiný na Moravě, kde se ho užívá spíše v negativním smyslu.) Na straně 252 se dočteme, že otec Čuové, propadlý technologickému fetišismu, nashromáždil dvě stě třicet dva fotoaparátů. Na straně 289 se uvádí, že jich bylo tři sta třicet dva...

Když pomineme chyby pravopisné (na s. 87 se hovoří o boudě „zbité“ z modrých prken, na s. 225 stojí „ztěžovali si“) a překlapy, zbývají věci, u kterých nevím, co si o nich myslet. Na straně 43 stojí: „*Často se o něm psalo v bulvárním tisku...*“ Hrozně by mě zajímalo, kde by se za Čankajškovy diktatury vzal na Tchaj-wanu bulvární tisk. Tím bychom se ovšem dostali k otázce, nakolik je *Čarovná zahrada* románem realismu, která by vydala na samostatnou konferenci; proto ji nebudu raději ani otevírat. Rovněž téma, jak v češtině psát čínská vlastní jména – čtenář si jistě všiml, že používám jiný kód než překladatelé románu –, pro jeho obsáhlost raději pomenu.

O Ang Liové, jako ostatně o všech komerčně úspěšných autorech, existují stohy sekundární literatury. Za hodné zmínky pokládám tvrzení Darryla Sterka, že Ang Liová během své dlouhé literární kariéry zpochybnila svůj počáteční předpoklad, že osvobození ženy vyžaduje překročení místní náboženské tradice. V pozdějších dílech se autorčin názor mění: víra v tradice způsobuje terapeutické znovuokouzlení známými místy moderního světa. O náboženské tradici se v *Čarovné zahradě* čtenář nedozví nic. Zato o terapeutickém znovuokouzlení se dočte. A možná si i sám odnese něco z terapeutického účinku tohoto podmanivého románu.

Petr Fiala

VÝTVAR |

Nau Gallery je mladá galerie, která vnikla v roce 2009 původně jako internetový projekt prezentující mladé české výtvarné umělce. V loňském roce otevřela v Praze i svoji kamennou pobočku, kterou lze navštívit na adrese Korunní 76. Právě zde uspořádal kurátor Filip Horyna prodejní výstavu prací **Nikoly Čulíka** (nar. 1983). Jako průvodní text pro přehlídku vybral úryvek z Kafkova *Umělce v hladovění*. Čulík vystudoval kresbu na pražské AVU a tato výtvarná technika, ovšem bravurně zvládnutá, tvoří hlavní složku jeho uměleckého projevu. V Čulíkově tvorbě velmi silně rezonuje osobní postoj ke společnosti a jeho vlastního místa v ní. Umělec se ptá po smyslu toho, v čem žijeme, kritizuje mělké rádobyhodnoty, ironizuje, nechápe. Své kresby rád doprovází komentáři, jako například: „Všichni moji známí mají dobrou práci, jenom ten smysl se jim nějak ztrácí.“ Často se také táže po finančním ohodnocení umění, což se důvtipně promítlo rovněž ve výtvarné podobě názvu výstavy **Nikola Čulík,** – či v jakémsi novodobém idiomu, který je součástí výmalby prostoru galerie: „Přestaň se tu už klepat jak buzerant před kaminkautem a řekni konečně, kolik za ty kresby teda chceš.“ Stěny výstavní síně jsou pokryty průvodní kresebnou linií, vyjadřující snad mapu nesmyslnosti fungování okolního světa, která nás dále zavede k pracím na prodej a pomůže se v nich zorientovat. Čulík nabízí své kresby, skicáky a poznámky, které jsou dále opatřeny vysvětlivkami typu: sleva – trapný kresby; motivační dopisy dívkám a na rozloučenou; prase. V sekci raného díla se setkáme s celou řadou doprovod-

ných kreseb k citátům spisovatelů, jakými jsou například G. B. Shaw či Robert Fulghum. Mezi pracemi nalezneme také velice zdařilé ilustrace k Novému zákonu či ke Kytici. Odpoutáme-li se od prvního dojmu, kterým je cynismus, avšak velice trefný, zjišťujeme, že Čulíkovo dílo představuje oduševnělou výpověď člověka, který opravdu přemýšlí, je zranitelný, potřebuje se doslova „vykreslit“ ze světa, jehož nesmyslná pravidla ho ubíjejí a vyčerpávají. Samoobslužná výstava, která nabízí pozornému návštěvníkovi program doslova na celý den, potrvá do 5. března. Nau gallery je otevřena každé pondělí od 15 do 18 hodin nebo po dohodě na info@naugallery.com. Shodou okolností probíhá nezávisle na této kulturní akci ještě Čulíkova **Výstava na klíč**, a to v Galerii Kostka/Meet Factory do 28. února.

Galerie Sam 83 v České Bříze připravila ve spolupráci s Fakultou umění a designu UJEP výstavu **Jaroslava Prášila**, jehož oblíbeným tématem je lidové řemeslo a jeho přesah do umění. Přehlídka pod názvem **Love** bude probíhat do 5. dubna od čtvrtka do soboty od 10 do 18 hodin nebo po předchozí domluvě (viz sam89.cz).

Vlad'ka Kuchtová

Nikola Čulík: Ilustrace ke Kytici

POULIČNÍ LAMPY NEJSOU ANI VESELÉ, ANI SMUTNÉ

Jan Gabriel: Rozházení chodci dybbuk, Praha 2013

Pátá básnická kniha Jana Gabriela *Rozházení chodci* prokazuje autorovu věrnost vlastnímu výrazu. Jako představitel surrealismu se Gabriel neprojevuje povrchovými efekty. Křečovitě krásné výroky typu „*Ryby se zlatými zuby nehoří*“ zde svou výjimečností potvrzují pravidlo, že bizarerie, podle nichž se prý má rozeznat surrealistická povaha výrazu, se jako šafrán vyjímají líp než jako hlavní masa sdělení. Naschvály pornografických senzací, které znalec „surrealistického slohu“ očekává už jaksi samosebou, se u Gabriela nevyskytují. Nemá jich zapotřebí. Ví sice, že „*Milovat jistě znamená i přirážet*“, ba dokonce strhává oponu skrývající „*Hluché slunce a dopis plný semene*“, ale zároveň u něj fyzická náruživost zřetelně splývá s lyrickým vytržením. Hle: „*Křišťálová koule a v ní řezník*“. – Snad proto se v jeho verších projevuje erotický smysl pro hmatatelnost, dýchatelnost, ba požitavelnost slov: jde mu o příležitost „*Usmát se nad vážně míněným slovem kýta*“.

Naslouchání vnitřnímu hlasu plodí u Gabriela obrazy, které jsou především neokázalé, byť je to třeba „*Sojová omáčka dovezená z márnice*“. Důvěra v utajený smysl zdánlivě nesmyslných syntaktických trhlin vede autora k jejich záznamu jakoby bez obav o výsledek, což mu umožňuje nepozorovaně obejít moudře se tvářící sfingu mentálních návyků. Větné konstrukce jsou zachovány v plné kráse své logiky, jako by byly za jízdy vytrženy z románu; přece však nesdělují, nýbrž matou: „*Teprve když jsem mu ukázal prázdnou tabatěrku, pochopil, že ty kufry ke mně nepatří*.“ Nakonec z nich ovšem plyne smysl jaksi zemitěji než ze sdělení cíleného. U Gabriela se prokazuje, že soustředěním pozorovací schopnosti lze uvolnit mysl tak, aby podezřele roztržité zprávy z temné mlýnice rozumu prošly před očima vnímatele-autora svým přirozeným, niterně ústrojným krokem: „*Kdysi prý*

zpívala ve sboru / Ale žádná krajina to není“. Pozoruhodná je jejich schopnost nabyt významu spíš výslednou konstelací než hlubokomyslným záměrem. Žena, které jsem se svěřil s jedním z nejzářivějších Gabrielových konstatování – „*Příští omyly jsou jako vysněná zvířata*“ –, reagovala slovy, že až se zas dopustí nějakého omylu, připomene si poeticky konejšivé vyznění tohoto verše. Ano, asi takhle můžou básně vstupovat do praktického života, aniž se o to cíleně snažily, ba aniž by snad básník musel o sdělné moci, již vládnou, při jejich záznamu cokoli předem vědět.

Zdrojem této sdělné moci jsou přitom paradoxně chvíle, v nichž se svět básně v tom nejlepší smyslu stýká se světem autisty, tj. kde se nehmotné literární postavy poklidně procházejí po skutečné ulici, zatímco hmatatelné každodenní dění se scvrkává do loutkových kulis: „*Ničeho se neobávejte / Včely jen proletí knihou a nechají za sebou rozházená prostěradla*“. Neživé předměty se stávají slušně vychovanými fešáky, jako například „*Konzervy plné vykání*“, zatímco lidé nabývají podoby bezvýznamných skvrn, třeba když „*Klenotnictví je obložené chodci / Kteří se pomalu rozpouštějí*“. Zde se stvrzuje jasnozřivost těch, kdo oproti loktařským kamelotům nejnovějších signálů změny světa setrvávají zdánlivě uzavřeni do sebe, leč vidí proto někdy dál a hlouběji.

O blahodárné nepředpojatosti této polohy vnímání svědčí už Gabrielova schopnost pojímat romantická vzepětí jako povedené anekdoty: „*Každý den jsou hvězdy o něco tlustší*“. Proto se u něj lze setkat s takovými polohami poezie milostné, jež jsou přinejmenším neotřelé: „*Tvé dlouhé / Upřené pohledy / Jsou jako film / Z kterého si nic nepamatujeme*“. Ty jadrné direkty náklonnosti rovnou mezi oči („*V duchu jsem si hláskoval slovo Eduard / Nakonec jsi to byla zase jen ty*“) jsou přitom snad nějak něžnější než seriózní zaujímání osudových póz pod balkony, a na druhé straně jsou ve své prostorekosti osvěživější než lascivita virtuálního stahování z kůže. Gabrielův typ ženy v množném čísle působí někdy až

lesklá nablblá říkadla. Zaměřeno na děti trochu starší, než píše nakladatel. Tak asi od osmi let? Posuďte sami:

*Ráno je ohniště ještě teplé.
Slétají se k němu straky:
černé a bílé a tmavomodré.
Popel je šedý.
Lítá taky.*

Dora Dutková (ed.): Papaver. Dobrodružství botaniky Argo, Praha 2013

Když už jsme u florálních motivů: vzpomenete si na knihu z Baobabu, nominovanou na Literu, *Rostlinopis* Jiřího Dvořáka a Alžběty Skálové? *Papaver* kryptoeditorky (ale hlavně ilustrátorky) Dory Dutkové jako by se zrodil ze stejné inspirace, z níž těží třeba i animované pasáže kultovního filmu *Aděla ještě nevečeřela*. Rostliny jsou zkrátka tajemné, když se ví, jak na to. A příběhy kolem nich místy nahánějí husí kůži. Jenže... asi by to víc fungovalo, kdyby byly skutečné. Nebo kdybychom alespoň – tak jako v *Rostlinopise* – dostali náповědu. S touto knížečkou, jakýmsi rostlinným bestiářem, se totiž daleko nedostanete, pokud buď nepřistoupíte na lehce psychedelickou hru nákrešů a cizokrajných jmen, nebo ji, coby botaniky znalí, vztekle neodložíte, protože plete dětem hlavy. Nakladatelská anotace nelže: „*Zápisník zapomenutého botanika objevitele či fantazie šíleného výtvarníka? Skutečně jsou*

urážlivě („*Počmárané sestry táhnou bulvárem*“), jenže je jaksi roztomilejší i mocnější než lecjaký vamp z papíru. Autor ostatně ví, že každá nezávazná hra je hrou o život: „*Smrtelní ve dvou / I ve třech*“.

Takto pronikavý výraz ovšem rozhodně nemůže vznikat mimo reálný svět. Ostatně – „*Kdo by dnes hovořil jen o sobě / Když je možné si všechno přečíst*“. Není tu ovšem cítit vanutí po větru angažované módy (přestože „*I zdi občas šumí tím / Co se právě nosí*“). Společenské události totiž Gabriel zaznamenává v básni především coby redaktor novin, který má politické zprávy denně před sebou a musí je zpracovávat. Sám to přiznává: „*Proč ze všech lidí zrovna já musím dnes do práce / Chystat skopové národu*“. Začleňuje tedy politikum do básně úplně stejně jako vzpomínku na „*Pomluvy doutníku který neumí česky*“. – „*Nejsou to žádné zprávy ale jen přeréknutí / Jako když se rozcházíme / Unavení z toho že prší*“, říká v souvislosti s adoptovanou zprávou z tisku, že „*Při fotbalovém utkání v egyptském Port Saidu zemřelo nejméně 73 lidí*“. Ta zpráva může v jeho textu budit hněv nebo smích zrovna tak jako otázka, „*Kteří zajíci chybí v atlasu hmyzu*“. Jako by svébytnost vlastního

květiny na klopě slavného pěvce tolik vzácné a opravdu dávný indický lékař, přezdívaný otec chirurgie, sešíval rány mravenčími hlavičkami? Co je pravda a co je výplodem fantazie autorky této krásné a zábavné knihy, rozhodnete jen vy sami.“ Zacíleno na kohokoli, děti nevyjímaje.

Jakub Plachý: Velká kniha čůrání Labyrint, Praha 2013

Další důkaz, že v literatuře pro děti žánry příliš neplatí. Tahle kniha se musí vidět, i když i zprostředkovat ji je výzva. Formátem i zvoleným papírem brožurka zálesáka, obsahem první autorská knížka studenta ilustrace a grafiky pražské VŠUP. Ano, takto výbušné téma si nakladatele jistě nehledalo těžko a byla by škoda, kdyby ji pruderní dámy štitivě odkládaly. I když je tedy výsostně o čůrání klukovském, věnovaná je autorově dívce. Literatura faktu, podvrtná encyklopedie, nebo nastolený trend? Tak trochu všechno, ale funguje to. Kniha, která neurazí, i když to vypadá, že může kdekoho. Grafické zapojení jediné – žluté – barvy je plně funkční. Tak, pro dnešek vyčůrat a spát! Určeno pro malé i velké kluky a zvědavé dívky a ženy.

David Böhm, Ondřej Buddeus: Hlava v hlavě Labyrint, Praha 2013

Nebo ještě ne – Labyrint nás nepustí. Další dětský počín z tamější edice Raketa, oproti

názoru předpokládala naprosté odtržení od sociálního světa, který je ponechán jako pouhá materie pro spisovatelovo „vyřádění se“.

Řádění poezie je ovšem něco jiného než řádění horlitelů všech vyznání, na něž možná bezděky míří Gabrielova poznámka: „*Nejsou to žádní hrdinové / Ale na fotografiích vypadají skoro jako lidé*“. Mnohem otřesnější než abstraktní dojetí nad novinami je přece život sám, v němž „*Co nás mívá lehce čmárá příští hesla krví zimníků*“. V poezii, stejně jako v životě, je koneckonců svědomí probouzeno intenzitou, s níž se cítí být zasahováno, a nikoli směrem, kterým se mu odněkud ukazuje. Ostatně „*I zitrtek má patinu vyježděných kolejí*“.

Převratnost zaznamenávaných sdělení („*K žádosti o důchod je třeba přiložit i délku údu*“) autor nijak nezdurazňuje – naopak je zachycuje v kontextech, kde jako by se nic nedělo. Jako kdyby „*Neznámé planety ran-ních fasád*“ snad ani nebyly planetami. K nehoráznostem nabádá básník s kamen-nou tváří mravokárce: „*Tykejte všemu co je nečitelné*“. Přestože je dnes bontonem všechno vědět a ničemu se nedívat, Gabriel se bezohledně díví i banalitám: „*Neříkej, že v Indii jsou křižovatky*.“

Ty nejpřízemnější vtipy přitom prozrazují svou sílu tím, že jsou zároveň temně zářivými žezly poznání: „*Neznámé siluety nás míjejí jako zralé třešně*“. Právě s touto skromností perspektiv lze skrze osvobodivou lhostejnost vesmíru nahlédnout marnost alibistických gest. Právě s ní lze konečně zjistit, že „*Pouliční lampy nejsou ani veselé ani smutné*“ a že já je někdo jiný: „*Co máš ráda nemá autora*“. Sebeironie jako nástroj sebevědomé sebekritiky („*Chtěli jsme se milovat / Ale neměli jsme tak dlouhé ruce*“) je ostatně mocnější než výsměch i nadšení. Je propojením touhy a odporu v jedné větě, ba v jediném slovu.

A to slovo, jímž Jan Gabriel zničehonic ozdobil jednu ze svých nejkrásnějších básní, zní: „*Neprskej*“.

Bruno Solarík

předešlému mnohem velkoryseji pojatý po stránce grafické. Barev, až oči přecházejí, stránky perforované, průsvitné i skládací, a všechno, světe, div se, na téma HLAVA. Kniha – koncept, nadžánrová, jak se tu asi stává zvykem. David Böhm, její ilustrátor a duchovní otec, svou invencí a vytříbeným stylem nepřekvapil, jen se poprvé od dob černobílého komiksu *Ticho hrocha* představil v celé parádě. Ondřej Buddeus, podle všeho autor textové složky, se však doposud přeci jen profiloval jinak... ačkoli nepomeňme jeho podíl na podobně odvážné knížečce *Orangutan v zajetí má sklony k obezitě*. Hravá dětská encyklopedie o hlavě (čili hlavopedie) hlavní téma skutečně vyčerpává – a je nabíledni, že k němu lze říci přece jen o něco víc než k předešlému. Lecčím připomene slovenskou knihu *Noha k noze* mírně staršího data (tehdy ještě konceptuální knihy tak nefržely). Kdyby chtěl recenzent hledat mouchy, napíše, že ty rozkládací stránky jsou vlepené až moc natěsno a uprostřed se trhají (snad jen dětem a nemotorům). A kdo si to tak může číst? Jak už to v těchto knihách bývá – každý si najde své, od předčtenářů po důchodce.

A protože je recenzent vlídný, chválí i napočtvrté a zvědavě se ptá: kde jsou knihy příběhové? To má našim dětem jen přecházet zrak a má jim jít hlava kolem ze všech těch faktů? A tak o příbězích, jaké dnes pro české děti vznikají, zase třeba

Radek Malý

OKCITÁNSKÉ KOŘENÍ

Plav – měsíčník pro světovou literaturu
č. 5–6/2013

Letošní zima jaru podobá se;
Co však zřím psáno v *Plavu*?
Z Provence milé, pravlasti
Poesie jsou mračna veršů v *Plavu*!
Jak pnou se ladně strofy ty,
Ač pomíjejí víc profity
Lásky slasti a strasti!

S jistou zvědavostí i naději čtenář sáhne po *Plavu* č. 05–06/2013 s podtitulem *Okcitéanské koření*, což znamená v tomto zápisu číslo letní s literaturou z Provence. Jistě opomenutí ten primitivně, kuchtičkovsky las-cívní podtitul vábíci neukojené gymnazistky na vyčpělé levandulové závany; jistě jsem učinil dobře, že jsem onynoo překlada-telskou revui odložil na čas, kdy sklizeň pod střechou a mnohý chlěvec vydechuje hnojem k zimním nebesům.

Hymny a pomluvy, prstoklad,
Krádež i vášeň najdete v *Plavu*!
Polibků vínky i klínu do klína vpád,
Více než mnohé raší v *Plavu*:
Brutální žas i psychický jas

MĚSTO STOVĚŽATÉ, JEHOŽ
SLÁVA HVĚZD SE DOTÝKÁ

Aleš Jiránek, Jana Jůzlová:
Pražské věže
Knižní klub, Praha 2013

Loni uvedlo nakladatelství Knižní klub na trh obrazovou publikaci *Pražské věže* z dílny historičky a spisovatelky Jany Jůzlové a aka-demického malíře Aleše Jiráňka. Při čtení této knihy jako by se zastavil čas, a čtenář se tak může toulat napříč staletími. Imagi-nární časoprostorovou cestu umocňují ma-lebné kresby českého výtvarníka žijícího a tvořícího ve Švýcarsku. Publikaci tvoří dvě kapitoly – „Procházka tisíce a jednoho schodu“ a „Cesta nad městem“.

První z nich autoři popisují jako „*magic-kou honbu za dračí ženou proti směru Královské cesty*“. Procházka začíná v katedrále sv. Víta a pokračuje na Malostranské ná-městí, kde zavítáme do chrámu sv. Mikuláše, a poté následuje zasvěcené pojednání o malostranských mosteckých věžích. Další dominantou na naší pouti je sedmačtyřicet metrů vysoká Staroměstská mostecká věž, která pochází z konce 14. století a jejímž „otcem“ je druhý architekt chrámu sv. Víta, sochař a řezbář Petr Parléř. Přes Křižovnické náměstí s jeho architektonickými památ-kami se pozvolna přesouváme k historické budově Klementina. Tato původně jezuitská kolej je předmětem našeho zájmu kvůli As-tronomické věži, která zde byla vybudována v letech 1721–1723 a je zakončena sochou řeckého mytického Titána Atlanta, jehož bedra jsou zatěžkána symbolickou země-koulí. Poslední zastávkou na této roman-tické procházce je Staroměstské náměstí, přesněji Staroměstská radnice, která vznikla seskupením několika měšťanských stavení poté, co bylo Starému Městu pražskému roku 1338 uděleno privilegium zřídit si vlastní radnici. Zde se autoři soustředili na sedmdesátimetrovou věž radnice, kterou proslavil orloj. V závěru kapitoly je pouka-zováno na záhadnou bytost, jež tyto pro-story obývá: „*Pokud do radnice vstoupíme a v prvním patře navštívíme místnost, kde jsou apoštolové vidět, když se právě neukazují v ok-nech orloje, spatříme i dračí ženu...*“ Kdo ví, třeba by o této tajemné osobě mohl více pro-zradit člověk z nejpovolanějších – současný

Ukřývá překladů tajemný kras
V proudu života zisků a ztrát

Čeho provenčalského jsme se dočkali? Asi polovinu rozsahu tvoří básnění truvérské, což je nezdolatelná jistina poetická, na niž se možno spolehnout vždy. Z okcitéanských zřidel v době románské vyšla originální poetika, která oblaží i po tisíci letech – ta-kový úspěch stojí za pozornost!

Stěží lze jeden součet dát
Z pestrého přehledu v *Plavu*!
Motýlích křídel mih zda byl vzorem?
Vždy zalistuji rád v *Plavu*!
Kdo ještě verše pomíjí,
Ať mu je psíci zavýjí
Za obzorem!

Na jiný způsob je okcitéanský *Plav* pozoruhodně vykastrován; kde se skládá poezie v erotické tragice, lze očekávat i dionýskou nevázanost. Naši překladatelé ty básně však buďto neznají, anebo nám je tají – nám zbývá pouze ptát se proč. Takto působí jako banda prasáků s notně zasmrádlou levan-dulí ze své zahrádky. Jedinou výjimku s tro-chou životné zemitosti tvoří báseň Joana Bodona „Ser de fièira“ („Jarmareční večer“, v překladu Martina Pokorného), ve struč-nosti děj: přátelé popíjejí o jarmarku ve vi-

mistr Staroměstského orloje, Petr Skála, jemuž je kniha věnována.

A v čem tkví avízovaná výjimečnost této publikace? Především ve výběru zobrazova-ných pamětihodností, které přináší druhá kapitola „Cesta nad městem“. V tomto od-dílu jsou zmapovány proslulé i méně známé věže, jež figurují na rytině *Pohled na Prahu* slavného nizozemského grafika, kreslíře a rytce Jiljího Sadelera (1570–1629), který koncem 16. století působil v Čechách jako dvorní mědirytec císaře Rudolfa II. „Cesta nad městem“, jež tzv. Sadelerův prospekt „kopíruje“, tak představuje panoramatický pohled na Prahu, který je výplodem fanta-zie, neboť ve skutečnosti neexistuje žádný výchozí bod, z kterého bychom mohli za-chytit dominanty počínaje Strahovem a konče Vyšehradem. V rozsáhlé druhé ka-pitole se s autorským duem Jůzlová–Jirá-nek vydáváme na cestu po památkách, které se nacházejí v oblasti Strahova, Hradčan, Malé Strany, Starého a Nového Města a Vy-šehradu. Dočteme se zde například o ety-mologii slova Petřín, zaposloucháme se do zvonkohry na Loretánském náměstí a za-stavíme se v přilehlém kostele Narození Páně. Na Pražském hradě nemůžeme opo-menout návštěvu románské baziliky sv. Jiří a v blízkosti Malostranského náměstí se za-jdeme podívat na věhlasnou sošku Jezu-látka do kostela Panny Marie Vítězné a svatého Antonína Paduánského, nazýva-ného též U Pražského Jezulátka. Staré Město a Josefov jsou architektonickými pa-mětihodnostmi přímo protkány – namát-kou zmíním jen několik z nich: Židovskou radnici s věží, jejíž vrchol zdobí Davidova hvězda, kostel sv. Salvátora, kostel sv. Mi-kuláše, který je chloubou Staroměstského náměstí, podobně jako kostel Matky Boží před Týnem. Za zmínku stojí rovněž pětá-šedesát metrů vysoká Prašná brána – první úsek Královské cesty. Památky Nového Města reprezentují kupříkladu kostel sv. Klimenta, Jindřišská věž a věž kostela sv. Jindřicha a sv. Kunhuty, Novoměstská rad-nice s masivní věží, která vévodí severní části Karlova náměstí, kostel sv. Kateřiny s tzv. Pražským minaretem – vysokou os-mibokou věží – či kostel sv. Apolináře, v jehož věži visí stejnojmenný zvon vážící téměř dvě stě kilogramů. Naše virtuální „Cesta nad městem“ končí na místě opře-

nárně, okukují krčmářku a pod stolem řádně prdí pes. Jinak se nám překladatelé snaží představit tak tuctovou tvář okcitéan-ské poezie, až mrazí! Dalším smutně pozo-ruhodným intelektuálním výpadem lze nazvat esej Matouše Jalušky *Zahradní jazyk*, v němž se autor pokouší s heideggerovskou rutinou skloubit dva historicky disparátní jevy: okcitéanské *treuve* s mladočeským za-hrádkářstvím českého malíře a karikatu-risty Jiřího Trnky. Nad takovou komickou anachronií docházejí slova, vystřídána smí-chem; ještě přidat jungiánství a vznikne koktejl, který bude zaručeně *non-treuve* bo-lehlavem. Filosofování nad poezií bývá osudně ošidné a mimo mísu, protože filo-sof poezii nerozumí ani za mák. Ostatně – po Osvětimi již filosofie není možná.

Mně zdá se věru při svatých všech,
Že nejlíp si počtu v *Plavu*!
Verše a vidy autorů
Jsou pevnou součástí *Plavu*...
Zkusím je tady vyzdobit
Ač již jsou zdobami pro ambit
Rozličných názorů

Na náplni okcitéanského *Plavu* se podílela jména zvučná více i méně, jistě hodná po-zornosti: Robert Lafont, Yves Rouquette, Jean Boudou, Frédéric Mistral (nositel No-

deném legendami o kněžně Libuši – maleb-ném Vyšehradě.

Publikace *Pražské věže* je zakončena stručným pojednáním o zvoničkách, věžič-kách, lucernách a vodárenských věžích, které jsou z geografického hlediska opět zmapovány od západu k východu.

Nakladatelství Knižní klub vydalo ne-tradičního průvodce, který osvětluje historii vybraných pražských dominant, nechybějí však ani zajímavé informace o jejich součas-ném osudu. Právě toto propojení dob dávno minulých s přítomností či nedávnou minu-lostí považuji za přínosné. Je poučné pozo-rovat na historickém pozadí kulturní, spole-čenské či politické změny. Například ve věži kostela sv. Mikuláše, jenž se tyčí na Malo-stranském náměstí, kdysi bděli zvoníci, kte-ří hlídali Prahu před požárem. Před sameto-vou revolucí byla tato věž baštou Státní bez-pečnosti, která z tohoto strategického místa monitorovala dění v okolí nedale- kých za-hraničních zastupitelstev... Proč se Prašná

belovy ceny za literaturu), Bernard Man-ciet, překladatelé Richard Vacula, Jiří Pelán, Josef Prokop, Eliška Matyášová, Vít Pokorný a další; výčty jmen jistě výborných autorů – provenčalských výtečníků, jež by leckdo rád slyšel naživo a řádně, ne takto v nespokojení se s poetickou literou *Plavu*.

Leč ejhle! Náhle mám dojem ten,
Že Provence usnula v *Plavu*,
spí nejméně už dvě stě let,
jako by nebylo *Plavu*!
Truvéri pradávní na cestách
Zda loudí ještě z ženských ret
„ách?“

Nechce se mi věřit, že líbeznost poetické *treuve* již vyšuměla. Převtělila se, trvá, pro-měňuje se v epochách, a co se zdá zahrád-kářům jako nostalgie a umírněné veršování ech minulosti, truvérům dneška zůstává světlem a vzduchem.

Holt jsem to špatně pochopil...
Ještě že listuji v *Plavu*!
Víc odlesk dávných časů, zdá se
Je odlesk Okcitanie v *Plavu*!
Jak by se v tuň hrad potopil
Zůstalo jenom pár vln a kvíl
A stesk po zmizelé kráse...!

Vít Kremlička

brána nazývá „Prašná“? Komu je připiso-váno autorství názvu „stověžatá Praha“? Ve kterém kostele působil skladatel Antonín Dvořák jako varhaník? Na tyto i další otázky odpoví publikace, která svým atypickým „vysokým“ formátem (14,5 × 29,5 cm) při-pomíná štíhlou úzkou věž.

Spojením autorčina zkratkovitého a přitom výstižného jazyka a malířova smyslu pro realistické detailní zobrazení vznikla umělecká symbióza, jejímž výsledkem je skvělá pragensia, která dokonale vystihuje *genia loci* popisovaných míst. V knize je téměř každé dominantě věnována dvou-strana, přičemž jednu stranu zabírá kome-ntář a druhou zdobí ilustrace dané pamě-tihodnosti. Aleš Jiránek zachytil pražské věže „shora“, takže čtenáři dopřává oje-di-nělý pohled na nejvyšší části, kam lidské oko jinak nedohlédne. Velice vydařené jsou rov-něž veduty, které otevírají oddíly o jednotli-vých částech Prahy. Komentáře Jany Jůz-lové hodnotím jako čtivé a poutavé. Zvláště jsem uvítala informace o patronech, jimž byly jednotlivé kostely zasvěceny, i o řádech, které kostely spravovaly. Jedinou připomínku mám k již zmíněné Sadelerově rytině. Podle tohoto průvodce vznikla v roce 1600, jiné prameny však uvádějí, že mohla být zho-tovena o šest let později. Nemohu posoudit, zda došlo v textu i na deskách knihy k pře-klepu, či nikoli. Nicméně historie není exakt-ní věda, tudíž periodizaci nelze vždy určit přesně. Vždyť i rok narození samotného Jil-jího Sadelera (1570) je jen hypotetický.

Knih *Pražské věže* není výhradně popu-lárně naučnou publikací. Odborný text se zde totiž snoubí s poetickým jazykem, což je patrné například z následující ukázky, která uvádí oddíl o Strahově a Hradčanech: „*Za-padající slunce zde opouští město a ještě jednou obkreslí profil kláštera. Snad aby tak ohřálo tuto románskou pevnost oživenou prameny. Sveze se po větvích Petřína, kde splývá les se sadem, aby pak ráno vklouzl do poustev, od-halil a připomněl Pražanům věčný kalendář. Bílý oděv jara i zářivé tóny podzimu. Děšť i kru-pobití dělových koulí přicházely z této strany. Nejen krunýř opevnění, ale nechtěně i budova Černínského paláce jako hromosvod přijala ve-škeré pohromy...*“

Do pomyslného indexu obou autorů této užitečné publikace zapisuji výbornou!

MariKa Kimatraiová

MEZIOBOROVÉ VÝHLEDY DO KRAJINY

Jan Malura–Martin Tomášek (eds.): Krajina. Vytváření prostoru v literatuře a výtvarném umění Filozofická fakulta OU, Ostrava 2012

Na publikaci *Město. Vytváření prostoru v literatuře a výtvarném umění*, která bez větší pozornosti vstoupila v roce 2011 do literárního prostoru, se rozhodli koncepčně navázat její editoři Jan Malura a Martin Tomášek. Další kolektivní monografie, která se pro změnu zabývá krajinou, je opět výsledkem mezioborového ostravského sympozia (proběhlo v září 2012, kniha vyšla o rok později s vročením 2012). Vybráno do ní bylo devatenáct studií autorů různých vědních oborů, kteří se snaží o zmapování fenoménu krajiny zejména v literatuře, ale i ve výtvarném umění nebo architektuře. Obě práce editoři pojímají „jako jeden celek o dvou komplementárních částech“, zřejmý je ale posun k větší tematické vyváženosti a soudržnosti. Není to jenom vcelku logickým segmentováním jednotlivých oddílů, poctivá editorská práce je znát zejména v bilancující závěrečné kapitole Jana Malury, který překvapivým způsobem propojuje předkládaná témata a mnohdy i dořikává to, co mělo být řečeno samotnými autory. Díky němu studie těch, kteří se na krajinný výlet vydali, drží pohromadě. Určitá nesoudržnost je znát pouze u posledního oddílu, kterému nenapomáhá ani to, že vedle výborného Martina Strakoše a Víta Erbana obsahuje i poněkud rozpačité „Poznámky k pojmu »krajina« podle Heleny Jarošové“ (Jan

Němček) a neukončené a nejednoznačné vyznívající příspěvek Gertraudy Zandové o románu *Puszt*a Josefa Knapa.

Ambicí knihy bylo dle slov editorů „*precizovat pojmy a ohraničit badatelská pole*“. Je však zřejmé, že se autoři drželi svých terminologických kopyt a neopustili bezpečná pole svých oborů, takže se před námi ve výsledku otevírá skutečně široký a pestrý textový horizont. Rozkládají se před námi krajiny důvěrně známé, prezentované tvorbou J. Zeyera, K. V. Raise, K. Legátové nebo J. Strnadela, krajiny exotické, které ztvárnilo čínské umění či americký básník Gary Snyder, a čekají nás například i sondy do terminologické problematiky vztahující se k tématu.

Pomyslným kompasem, pomáhajícím zorientovat se v této široké problematice, má být první oddíl, v němž se estetik Karel Stibral, antropolog Přemysl Mácha a kunsthistorik Petr Tomášek zabývají použitím, definováním a redefinováním ústředních pojmů, tj. krajina a environment, vztahem krajiny a vědy nebo krajiny a jejího výtvarného zobrazení. Mimo rámec převažujících literárněvědných studií spadá také příspěvek historika architektury Martina Strakoše.

Editoři v souvislosti s cíli, které si vytyčili, doznávají, že „...*mezioborová setkání jsou podnětná, současně ale vyjevují podstatné rozdíly, které komplikují vzájemné dorozumění*“ (s. 330) Publikované texty spojuje hlavně zájem o historické aspekty a estetické otázky. A i když mezioborové dorozumění nemusí nastat pokaždé, čtenářsky uspokojící je, že mnohdy dochází k překvapivému propojování na nečekaných místech. Že „*nazírání, objevování, exaktní přístup, imaginace nebo spiritualita jdou někdy těžko odělit*“ a nemusí to být jenom problémem

raněnovověké literatury a kultury, dokazuje Vít Erban v analýze tvorby amerického básníka G. Snydera, jehož představivost má kořeny v různých vědních oborech. A dokládají to především příspěvky z raněnovověké literatury (Jan Malura, Jakub Ivánek, Martina Dragonová), které tvoří páteř knihy. Jako osvěžující pramen působí zejména studie Jakuba Ivánka, který se jako jeden z mála věnuje balneologické literatuře a zabývá se reprezentací lázeňské krajiny. Nejen on ukazuje, jak blízko stojí reflektování krajiny spirituálnímu prožitku na jedné a vědě na druhé straně.

Jakousi nevyslovenou tendencí je také snaha o historický průřez problematikou estetického vnímání a zobrazení krajiny. Zodpovědět otázku, co bylo dřív – zobrazení krajiny, nebo její pozitivní zhodnocení a estetické ocenění? –, se snaží Karel Stibral, zabývající se vztahem krajiny a výtvarného umění, nebo Veronika Faktorová. Ta ukazuje, jaký vliv měl na umělecký zájem konkrétních přírodních fenoménů rozvoj přírodních věd, a zejména geologie, která nejenže přeskupila lidské smýšlení o základních představách o fungování a stvoření světa, ale také přinesla nový typ představivosti.

V publikaci je položena otázka, co to vlastně znamená „*vidět krajinu*“. Víc než polovina autorů pochází z Ostravy nebo tam působí, nepřekvapí tedy, že nazíranou krajinou je nejčastěji tento region. Překvapivě vzhledem k zaměření monografie tuto sérii otevírá Iva Málková studií o krajinně městské, kterou je industriální Ostravsko, pojímané jako literární krajina. Jakou roli má kulturní paměť ve vnímání konkrétní krajiny, ukazuje Zdeněk Smolka. To, že se Petru Bezručí povedlo nahradit Radhošť, který byl

dříve považován za symbol regio-nu, symbolem novým, a to Lysou horou, dokládá sílu literatury a moc, jakou mělo Bezručovo dílo ve své době. Toto přeskupování, proměny a pohyb, ke kterým dochází v mnoha úrovních, si uvědomují i další autoři. Na proměnlivost přírody a měnící se pohled na ni během našeho pobytu, a hlavně pohybu v ní, upozorňuje Karel Stibral, o vizuálním pohybu a zážitku cesty hovoří i Vít Erban. Právě důležitost vizuálního vnímání dokládá nejen obrazová příloha, ale i fakt, že řada příspěvků je intermediální nebo s prolínáním vlivů vizuálního a textového pracuje. Ať už je to v rovině propojení textu a výtvarného zobrazení, nebo na úrovni textu a vidění krajiny jakožto textového předobrazu. Přesahy konkrétního textu k výtvarnému umění citlivě mapuje Alice Jedličková a Stanislava Fedrová. Fedrová uvažuje o hranicích mezi mimetickou reprezentací reálné krajiny a deskripcí podmíněnou vizuální zkušeností s tradiční výtvarnou reprezentací. Své úvahy aplikuje na zobrazení římských campagní v Zeyerově románu *Jan Maria Plojhar* a ukazuje, nakolik Zeyera ovlivnila znalost vizuálního konceptu krajinomalby 17. století v popisech krajiny a vůbec při jejím literárním ztvárnění. Alice Jedličková se zabývá způsobem zobrazení krajiny v tvorbě K. V. Raise, které vyvolává výtvarné asociace. Autorka mezioborově propojuje a vtípně aktualizuje terminologické diskuse týkající se krajinného pojmosloví tím, že je aplikuje na tvorbu prozaiků Raise a Klostermanna a glosuje: „*Rais je literární krajinář, Klostermann je literární environmentalista*.“ Minimálně z jejího příspěvku je tedy zřejmé, že k jakémusi dorozumění nakonec opravdu došlo.

Aneta Mladějovská

DVA V JEDNOM

Dalibor Demel: 100 × 100 slov Karel Demel: Kresby Art-D Grafický atelier Černý, Praha 2013

Ta kniha svým vzhledem připomíná výtvarný katalog – literární texty i výtvarno tu jsou rovnoprávně zastoupeny, a tato žánrová dvojakost je navíc podtržena i titulem na obálce, který jistě potrápí knihovníky a jiné zařazovače do poliček a databází. V recenzi literárního časopisu se však sluší věnovat se spíše textům...

Jde tedy o sto prozaických miniatur s přesně daným rozsahem sta slov. Všeliaké pokusy o básně či příběhy vtěsnatelné např. na displej mobilu se v posledních letech tu a tam objevují a není vyloučeno, že se z nich časem stane módní disciplína, jakou byl v literárnějších dobách třeba věnec sonetů. Možná jde o jakousi obecnou potřebu vnést do literatury, kde se pravidla a formy snad až příliš rozvolnily, nějaký pevný řád, demonstrovatelný i navenek – už proto, že vnitřní řád v textech (dokonce i tam, kde je přítomen) už málokdo hledá, a tedy málokdo najde.

Ostatně i luxusní výtvarný doprovod malíře Karla Demela (spisovatelova otce) nutí knihu otvírat jaksi slavnostněji a s umytýma rukama, a poněkud odpovědněji ji i číst. Když jsem před necelými dvěma lety vybírala z nějaké pre-verze jejího rukopisu ukázky do *Tvaru*, s mírnými obavami jsem poslouchala autorovy úvahy o tom, že by texty měly vyjít v nějaké laciné, paperbackové podobě, vhodné do vlaku – tam by možná hrozilo, že budou spotřebovány jako pouhý soubor podivných anekdot; zásah otcovského štetce toto nebezpečí odvrátil a věci mimořádně prospěl. Daliborových 100 × 100 slov se tak

propojilo v jakýsi současný dekameron, svým způsobem soudržnou výpověď o světě o mnoha fasetách, z mnoha perspektiv. Volně sdružení vypravěči a postavy mohou díky zvolenému žánru promluvit, něco důležitého prožít, učinit a zcela přirozeně pak zmizet ze scény, aniž by je někdo postrádal, aniž by byly nuceny své osudy proplétat a dotahovat, klenout oblouky a předvádět obvyklé prozaické prostocviky. (Takto svobodný pohyb postav, dějů a myšlenek jsme jindy zvyklí vídat spíše v prostorách poezie.) Přesto za nimi po celou dobu pevně stojí „nadvypravěč“ a pozorovatel, jehož intence jsou docela zřetelné.

Troufám si tvrdit, že hlavním motivem stovky mikropříběhů je *hledání*. Hledání smyslu, duše, ducha, pravé lásky v konfrontaci s marností, pochybováním, banalitou každodennosti, zavádějícím chtěním, vlastní slabostí, ale i se smrtí. Smrtí a tělesným i duševním ubýváním je náš „nadvypravěč“ trochu fascinován – jeho inventura slepých uliček, jeho skepse a sarkasmus jsou živeny i z tohoto zdroje. Další veliké téma je *uhnutí z pravé cesty* – ať už se to stane omylem, slabostí, pohodlností či zbabělostí protagonistů, anebo kvůli osudové nedokonalosti tohoto světa. I ono uhnutí z cesty se tu předvádí v celé škále možností – od velkolepého podobenství „Trasa maratonu“ (30) („*Do cíle mám pár minut, ale nechci. Ještě nechci skončit. Něco se děje, něco důležitýho začíná. Nohy mi lehce kloužou po silnici, jako by roztáčely zeměkouli. Všechny soupeře jsem nechal vzadu, ale teď bych nejradši zpátky na start. Můjím ruce s ke-lím-kama, pít nebudu, nechci to vyplašit. Tělo skoro necítím, takhle jsem ještě nikdy neběžel. Lidi řvou, v dálce vidím cíl. Zastaví mě a já tuhle šanci ztratím. Odbočit není kam, zbývá jen otočka. Ten frajer z Keni by zíral, kdyby mě viděl pádit v protisměru. Mám už jen pár kroků, abych se rozhodl. A v každým případě*

budu litovat.“) až po „Narozeniny“ (13), ve kterých budoucí delikvent uhne z temné dráhy (vraždy otčíma, která by v jeho příběhu dávala jakýsi smysl) na dráhu ještě temnější (vražď náhradních, které už smysl nedávají, zato jich musí být víc, možná nekonečno, dokud ten, kdo měl být ztrestán, bude běhat po světě). Častěji však hrdinové bloudí mezi náhradními láskami a různými lifestyleovými pahodnotami, v které se dokáže proměnit ledacos, dokonce i panenská příroda – jenže i to je přece náš svět, který obýváme, i v něm se musí ukrývat nějaký smysl a Demel jej nepředpojatě prohledává – aby se radoval ze svých objevů, anebo je nemilosrdně ironizoval.

Je v tom nostalgie, je v tom zvědavost, umanutost, naděje... Náš pozorovatel není žádný skaut, ale ani naiva. Naděje tkví v tom, že on To, ten smysl, už kdysi dávno zahlédl, a proto dobře ví, že někde existuje. Občas To zahlédne zas. Nostalgií si působí putováním po „posvátných“ místech (dětství, náručí žen), kde To hledal a snad i nacházel dříve, než zjistil, že k místům a situacím se kýžené To zas tolik neváže, že To se nedá ulovit a mít v hrsti jednou provždy.

Není třeba zdůrazňovat, že autor dovede zacházet s jazykem (včetně hovorového), s dramatickou stavbou obrazů a situací, je vidět, že jeho stokrát sto slov bylo váženo a výsledné útvary vznikaly zhušťováním, otesáváním na podstatu. Ostatně Dalibor Demel má za sebou knižní vydání cestopisu *Kdo rozbije hory*, novely *Nahý valčík* a také dost zkušeností s publicistikou – ty jsou pro jeho schopnost udržet se v daném počtu slov a zároveň být stručný a výstižný jistě důležité.

Ano, a ještě bych měla zmínit humor. Ty texty jsou totiž opravdu vtípné, i když někdy hlavně proto, aby nebrečely. Ale nepřipadá mi to na nich úplně podstatné, je-

jich účinnost spočívá v něčem jiném – v již zmíněné vazbě na hluboké kořeny lidské existence.

Snad se mezi nimi najde i slabší kousek, možná bych měla pár tipů, ale žádný z nich není kouskem slabým natolik, aby rušil, spíš ve srovnání s ostatními je méně jiskrný.

Nejjiskrnější mi dnes připadá „Trasa maratonu“ (30), „Moje žena a já“ (69), „Liturgie“ (66), „Objev“ (77), zítra to možná budou některé jiné. Celek této knihy je však něčím víc než součtem jednotlivostí – je z těch, k němuž je možno a snad i nutno se čas od času vracet.

Drobnou výhradu bych měla k zapojení čísel do textu (texty jsou na rozdíl od stránek číslované) – princip umístění číslic mi však i přes veškerou snahu uniká, a tak mne jímá podezření, že jde o poněkud samoúčelnou grafickou manýru.

Kresby Karla Demela synovy mikropříběhy nepopisují, ale žijí si vedle nich svým vlastním životem. Jako by je spíš se zatajeným dechem četly a tiše jim fandily, držely je v otcovském objetí. Je v nich plno koní, jezdců, jednorožců, hudebních nástrojů, žen, hlav, torz, plno rychlosti, svěžesti, ale i zmaru. Není obvyklé, aby otec a syn měli pro sebe navzájem tolik pochopení, aby se spolu mohli umělecky sejít v jedné knize. Možná jsou oba neobvykle dospělí. Oba Demelové vystudovali hudbu na konzervatoři, starší přeběhl k výtvarnu, mladší k literatuře. Co z toho plyne, nevím.

Knih vyšla před Vánoce*mi* a určitě měla mnoho předpokladů stát se exkluzivním dárkem, schopným oslovit i čtenáře ne příliš zběhlé v rafinovanostech slovesného umění – těžko však říci, jak to bylo a je s její cenovou i fyzickou dostupností při takřka bibliofilském nákladu 200 ks. Ale snad k té exkluzivitě a vytríbenosti patří i jistá vzácnost.

Božena Správcová

„Kdo vlastně jsi ty?
Splynula jsi mi v té samotě se vším: s hra-
nicemi, lesky a stíny věcí, se stromy, které sní
nad řekou, s ulicemi, kterými po večerech blou-
dím a přesypám myšlenky.

Jak tě mám vylouhovat z celého světa, do
kterého ses proměnila? Kde začínáš ty a kde
končí on? Jak tě mám rozeznat najednou od
zvuku tramvaje, od zamlžených stře-
ch města, od ulic, které se ztrácejí ve spleti křižovatek?

Zdá se mi, jako by tvá přítomnost byla
zbytečná, jako bys tu byla jaksi navíc.

Jak to, že ty jsi opět ty, že se vtělila ulice,
tramvaje, stromy, ptáci, lucerny, prostě to
všechno, co vnímám, opět do tebe?

To nemohu pochopit. Tvé vlasy přece ještě
včera šuměly ve větvích stromů nad řekou.

Nemohu pochopit, že teď není včera
a zítra, že teď není stále.

Vtělila ses v minulosti do mé samoty a teď,
když jsi přišla, zůstal jsem sám. Nemohu se
probudit do dneška a najít k tobě cestu, ačkoliv
jdeš se mnou. Sám se divím, jak je mi to na-
jednou lhostejné, teď jsi tady a mne přepadá
úděs z lhostejnosti a cizoty.

Chci se probudit, chci tě zavolat zpátky, ač-
koliv jsi se mnou. Svým příchodem jsi odešla
a zanechala jsi tu věci, jež zůstaly samy jak
svlečené šaty bez těla.“

Dobrý den, miláčkové. Dnešní motto je ci-
tátem z dopisu mladého, nadějného muže,
u kterého se úzkost trvající od dětství (pra-
menící z patogenního rodinného prostředí)
probořila do psychotického procesu. Knihu

dr. Evy Syřištové – *Imaginární svět* – znám
od dob mládí a s postupujícími léty se mi
při opakovaném čtení rozkrývají další,
hlubší a sytější vrstvy sdělení. Z této knihy
je výše uvedená citace textu, který je pro
mne ryzí zprávou o nás lidech a světě, ve
kterém žijem. Ten nikdy nadeslaný dopis
mladého sebevraha je svou ontologickou
výpovědí roven základním dílům světové
poezie. ...Nyní se ve vyprávění vracím do
hospody na dně rokliny a navazuji tam, kde
jsem minule přestal, tzn. – vzývání milo-
vané bytosti, extatické inferno a další.

Vzpomínáme, jak jsme s K. před lety vy-
pili litrovou lahev vodky a u toho citovali
starodávné pasáže z bible. „...Hele, pár
týdnů nato mě zastavil soused, který bydlí
o patro nade mnou, je to takovej dobráček
děda, a – Pane Péto, neslyšel jste tuhle ve
středu v noci, jak se někdo u nás v domě hla-
sitě modlil a kázal? Celou noc to bylo slyšet,
odněkud z domu. Já vám nevím – co to asi
mohlo být? ...Nějak jsem to zamluvil, nic mi
to neříkalo. Až doma mi došlo, když jsem se
podíval na kalendář, že to byla ta naše vodka,
bible a ta prapůvodní tvrdá – dva tisíce let ži-
jící slova.“ K. se směje a vypráví mi historku
z jedné fary, jak putoval týden krajinou,
přespával ve stozích, byla už jinovatka a on
přišel do vesnice, šel do kostela a potom za-
zvonil u dveří církevního úřadu. Tam po-
prosil o nocleh, farská kuchařka na něho
zahlížela, nelbil se jí. Farář ho pozval ke
stolu, seděli tam mladí hoši a dívky z něja-
kého pěveckého sboru mladých křesťanů.

Bábrlina se mračila, když mu dávala talíř
a příbor. Nezdál se jí – už moc starý na mlá-
dežnictví, rozcuchaný třicátník, seno ve
vlasech – jak spal v noci ve stohu. Zarděl
mládeci a oči klopicí cudné dívky byly jiná
podívaná pro svíčkovou bábu. Ti měli glejt
na čistou soulož v manželském požehnání,
rozmnožovat budou řady čistých lidí.
„...Rozumíš? (K. opět hoří oči) Bylo mi z nich
špatně a zároveň jsem to všechno chápal. Chá-
pal, a bolelo mě z toho srdce. Protože já vidím
církev jako obrovský tunel v časoprostoru,
živou zvěst vedoucí až do těch časů stvoření
a příchodu Syna Člověka! Ta rotující živá pro-
past prochází tisíciletími, životy a generacemi
lidí, zeměmi a říšemi, které padly a další vy-
rostly na jejich troskách. Je to hudba nesmír-
ného Slova Počátku, je to Oheň! (K. šeptá
a horoucím dechem mi šimrá chlupy
v uchu.) Napsal jsem o tom zprávu, ale nikde
jsem ji zatím nepublikoval. ...Před lety jsem
navštívil v domově pro přestarlé kněze jed-
noho podivuhodného řeholníka. Byl zde v pod-
statě internován, byl původně doktor teologie
a nadějná persona určená pro rychlý postup
v církevní hierarchii. Pak se něco stalo, napsal
nějaké pojednání a to poslal do Říma, ke Sva-
tému stolci. ...No, a to byl konec jeho kariéry.
Byl z příkazu řeholních představených trvale
umístěn v tom zapadlém domově, kdesi v Po-
šumaví, ve vyhnanství. ...Navštívil jsem ho
kdysi a on svolil k rozmluvě, chodili jsme kolem
dokola v klášterní zahradě a on mi vyprávěl.
Říkal cosi o velikém vězení. Podobenství o hlu-
bokých kobkách, o sklepeních v podzemí té

věznice. Kdesi dole, v nejhlubší kobce, řve cosi
za mříží. Řve a cloumá řetězy už tisíce let.
(K. se odmlčel a chvíli pozoroval pukající
bubliny ve sklenici piva) ...Církev je to vě-
zení. A dole cloumá mříží uvězněné – Divoké
zvíře křesťanství! Prapůvodní informace, po-
selství z věků, spoutané hrůzou člověka.
...Jednoho dne mříže padnou a divoké zvíře
křesťanství vtrhne na Zemi. To vězení v na-
ších myslích se zhroutí. Uvědomíme si svou
pravou podstatu. Celý svět vzplane ohněm ex-
táze a shoří. Náš dosavadní domov vybuchne,
zazáří v hlubinách vesmíru a tiše zhasne
a zmizí.“

V lokále hlučná zábava mladíků pře-
kryla milosrdně naši debatu. Tohle nebylo
opravdu pro cizí uši. ...Šel jsem na pisoár
a tam ve žlabu zamýšleně posouval proudí-
cím čůrkem, hrál jsem Člověče, nezlob se
s hygienickými, lesem vonícími tabletami.
...Z pootevřeného okénka nad mou hlavou
vanul noční chlad a kdesi blízko šuměl
potok. Pavučina, která tu zbyla z konce
léta, volně splývala v průvanu. Analyzoval
jsem ta slova, moje mysl protahovala re-
gistry výše řečené. Odstoupil jsem raději za
membránu svého ega, do jiného vesmíru.
Na tom, jak v podstatě neochotně a přitom
žádostivě K. pronášel ta slova, jsem cítil, že
se toho sám bojím, že je mu ta řeholníková
zvěst nadějí a obavou zároveň. O čem to
vlastně mluvil? Řekl jsem to potichu, do
tmy nad ropotajícím potokem: „...Oheň,
peklo, ráj.“

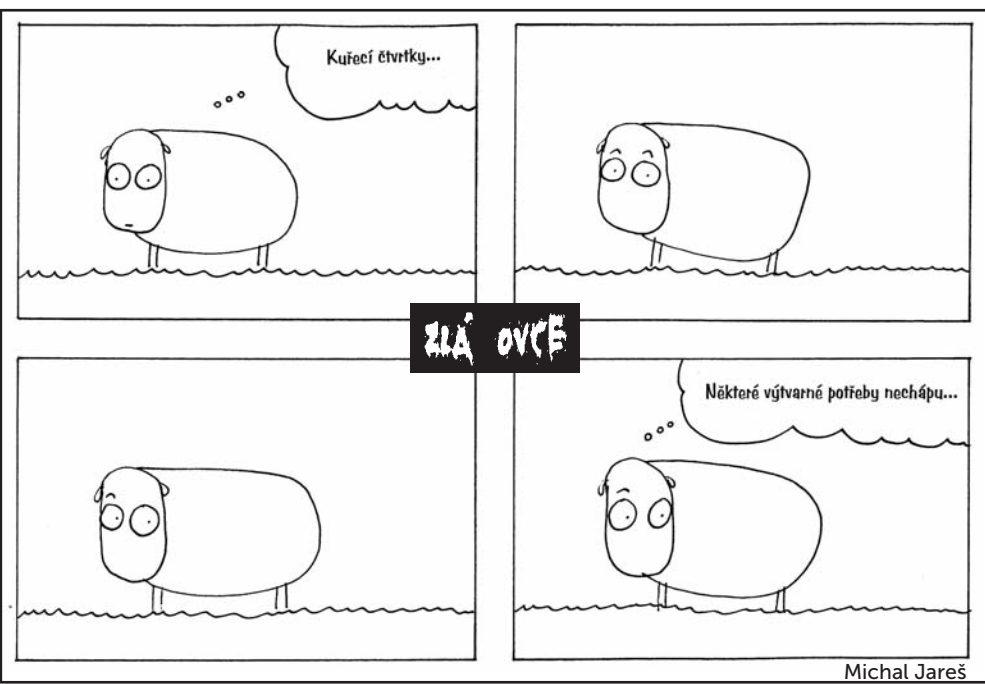
Václav Kahuda

OHNISKO |

VRBA V PŘÍMÉM PŘENOSU

Já nejsem zase takovej hejtr, abych dával diz-
lajky jenom proto, že někoho nesnáším, za-
slechl jsem tuhle z dvanáctiletých úst.
Nebudu předstírat, že jsem nerozuměl. Jen
jsem musel chvíli popřemýšlet. A už vůbec
nebudu předstírat, že s oním souvším
„mám problém“. Nemám. Nechávám tu
zprávu sebou opakovaně proznívat a sna-
žím se pochopit, co všechno se za ty bez-
mála čtyři desítky let, kdy dvanáct let měla
moje ústa, změnilo. Zdá se mi to, nebo
opravdu velmi (velmi, velmi...) mnoho?
A jak to uchopit? Pochopit? Co s tím? Ces-
tou hledám místní studánku. Znáám jich
v Praze víc, ale tahle je asi nejbližší Václa-
váku. Mezi starými domky po schodech

vzhůru... Aha, tady je to. Smuteční vrba
jako z Rusalky naklání se nad lavičkou...
pozdní zimní slunce krvaví obzor...
zvláštní, nečekaně tiché místo. Budu sem
na jaře chodit přemýšlet. Jdu pomalu blíž,
až k prameni. Nad trubkou, z které nic ne-
teče, cedule: MÍSTO JE STŘEŽENO KA-
MEROVÝM SYSTÉMEM!!! Ne. Sem chodit
nebudu. Bůhví co do těch kamer namonto-
vali. Možná tím čučí lidem i do mozku. Ne-
chci, aby se chlápci u monitorů bavili
pohledem na to, že jsem nic nepochopil ani
nevymyslel. Že jsem prostáček, co si s dneš-
kem co chvíli neví rady. Ještě by to dali na
fejs. Ale co (...přeci jen usedám na omrzlou
lavičku), nakonec unesu i to. – A na závěr
anekdota: Žába: „Vrr haf!“ Kočka: „Snad
mňau mňau, ty náno.“ Milan Ohnisko

VYSOKÉ PODPATKY |

ZNÁMKA PUNKU

Holínky? Nepřestanu je nenávidět. Ať si
módní trendy velí jinak. Ale holky říkaly...
no to snad není možný?! Tepláky? Ty kal-
hoty proti mravencům? Ani za nic! A ven-
kov? Náš venkov? Vidiek? Je to len zóna
chodcov! Raj pre dôchodcov... No future!
God save the queen! Leč – příklady táhnou
a Tomáš Baldýnský mě díky svému básnic-
kému debutu *Vyšívány vlnama* (Praha: Bal-
dachýn 2014, on-line) přesvědčil mou pózu
kavárenského povaleče poněkud přehodnotit.
A pustit si náš venkov alespoň ze zázna-

mu (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1097944695-nas-venkov/video/>). O nutriích! Zvíře
na český venkov přivezl dobrodruh již
roku 1925. Import z Jižní Ameriky. O maso
nutrií je enormní zájem. To jsou řízky! A na
kožich padlo 14 kůží. Zprávě o stavu řeko-
myši amerických, ikonického zvířátka z ob-
dobí reálného socialismu se podařilo nemož-
né! Vodní krysa získala nepřehlédnutelný
pomník. Skvělejší, než jaký si vysloužili čer-
nostrakatí vepřici v Přesticích. A inspirovala
nejen básně debutanta, výtvarná díla vyší-
vaná vlnama, ale i původní české drama.
A pak že televize je mrtvé médium!

Holínky nosil vždycky naruby. Myslel
si, že je to známka punku! Pak je jednou
prokousl bobr bahenní... Znamka punku!
Nutrie je šifra lidské existence. Rozklíčoval
ji prof. P. A. Bílek. ...z jistého úhlu pohledu
se může nutrie jevit jako podobně výrazný
příznak normalizace jako céčka nebo Škoda
100 a poté Škoda 105 a 120... Chovatelství
nutrií zapadá do toho socialistického kon-
ceptu „udělej si sám“. Především pro tu
sféru, řekněme konce 70., začátku 80. let
se nám ta nutrie začíná pojít s těmi kultur-
ními fenomény, jako je nástup punku. Ko-
houtí hnát si zapích do huby... Myslel si, že

je to známka punku! ...a vlastně i ten punk
a nutrie jako punkový zvíře je podobný
právě v tom aspektu „udělej si sám“ a „pře-
konávej ty svízele“. Ale lidi říkali... Boží na-
dělení! Nedělejme z punka tupce, každý
zboží má svého kupce!
Křivák jsem nosila vždycky naruby, my-
slela jsem, že je to známka punku. Rtěnku
nanášela rovnou na zuby, ale holky říkaly:
No to snad není možný!? Smála jsem se
jenom smutným věcem – Ale tak to není!
Punk je jinde! God save P. A. B.!

Punk's not dead!
Mel Punk

